

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Avaliku õiguse instituut

Oleg Staniglazov

PISIVARGUSTE RETSIDIIVSUS EESTIS
LÄBI KARISTUSSEADUSTIKU MUUDATUSTE PRISMA

Magistritöö

Juhendaja: Marianne Paimre (MA)

Tallinn 2012

Sisukord

Sisukord.....	3
Sissejuhatus	4
1. Varguste retsidiivsus Euroopa kriminaalõiguses.....	8
1.1 Kriminaalpoliitika ja selle kujunemine.....	8
1.2 Süütegu kui ühiskonnaohtlik tegu.....	11
1.3 Seadusloome kui vahend kuritegevuse vastu.....	13
1.4 Retsidiivsuse mõiste ning selle liigid.....	15
1.5 Retsidiivkuritegevuse tingimused ja põhjused	19
1.6 Varguste retsidiivsus Euroopa riikide kriminaalõiguse vaatevinklist.....	20
2. Pisivargused ja nende retsidiivsus Eesti õiguses.....	26
2.1 Korduv pisivargus.....	27
2.2 Dekriminaliseerimine.....	34
2.3 Süstemaatiline vargus	39
3. Andmete analüüs ning ettepanekud.....	46
3.1 Statistiline analüüs	46
3.2 Meedia analüüs	54
3.3 Järeldused.....	59
3.4 Ettepanekud ja alternatiivid	62
Kokkuvõte	67
Резюме	70
Kasutatud lühendid.....	74
Kasutatud materjalide loetelu	75
Kasutatud kirjandus	75
Kasutatud normatiivmaterjalid	78
Kasutatud kohtupraktika	79
Avaldamata allikad	80
Kasutatud internetimaterjal.....	80

Sissejuhatus

Varguste probleem Eestis on väga aktuaalne, näiteks aastatel 2003 – 2011 moodustasid suurima osa süütegudest varavastased süüteod, millest omakorda olid esikohal vargustena kvalifitseeritavad süüteod. Politsei- ja Piirivalveameti andmetel registreeriti 2011. aastal 39 492 kuritegu, millest poole moodustasid vargused. Lisaks sellele registreeriti 15 500 karistusseadustiku (KarS) § 218 lg 1 järgi kvalifitseeritavat väärtegu, millest omakorda põhiosa moodustasid vargused. Viimaseid nimetatakse pisivargusteks. Niisiis on vargused Eestis väga levinud. Autor fokuseerib oma tähelepanu pisivargustele sel põhjusel, et tegemist on väikese teosüüga õigusrikkumistega ehk bagatellideliktidega. Üksikute kirjeldatud rikkumiste korral ei pruugi tekitatud kahju ja sellest tulenev oht tunduda esialgu märkimisväärtsetena ning seetõttu ei too kaasa riigipoolset reageeringut. Väikese teosüüga õigusrikkumisi iseloomustab aga sageli nende suur arv ehk massilisus. Selliste rikkumiste suure leviku korral tuleb seadusandjal otsustada, millised sammud on õigusrikkumiste massilise leviku peatamiseks kõige tõhusamad. 2008. aasta Juridica artiklis „Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus” väidab praegune siseminister Ken-Marti Vaher, et õigusrikkumiste, sealhulgas pisirikumiste arvu saab vähendada üksnes tegelikkuses toimivate õigusnormide kaudu¹. Magistritöö autor ei saa antud väitega nõustuda.

Käesolevas töös käsitleb autor retsidiivsust kui süütegude korduvust. Olukorda retsidiivsetes vargustes, eelkõige nende paljusust on seaduseandja püüdnud parandada kehtiva kriminaalõiguse muutmise teel. Enne 15.03.2007.a Eestis kehtinud karistusseadustiku redaktsiooni järgi oli korduv väheväärtusliku asja vargus kuritegu. Antud säte ning sellega kaasnenud menetluskulud tundusid kriminaalpoliitikutele menetlusressursi raiskamisena, mis tõi kaasa seaduse muudatuse, mille kohaselt väheväärtusliku asja ehk asja, mille väärtus jäi alla 1000 krooni, vargus muutus väärteo korras karistatavaks. Kahjuks ei arvestanud seaduseandja muid rakursse peale menetlusökoonoomia ning vangide arvu vähendamise ning sellisena seadus 2007. aastal jõustus. Seadusemuudatuse järel hakkas suurematest kaubanduskettidest ja turvaettevõtetest tulema teateid, et astunud samm muutis vargad kalkuleerivaks. Kauplustest varastati täpselt nii palju tooteid, et kauba väärtus jääks alla 1000 krooni, eesmärgiks oli pääsemine kergema karistusega. Kõik see viis vajaduseni kiiremas korras seadust muuta. 2008. aasta juulis jõustuski muudatus,

---

¹ K-M. Vaher. Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. – Juridica VIII/2008, lk 527.

millega toodi seadusesse süstemaatilise varguse mõiste. Antud mõiste tähendab kuriteo toimepanemist vähemalt kolmel korral. Teisele seaduse muudatusele eelnes politsei poolt teostatud seaduse mõjutuste analüüs, mille alusel leiti, et nii väärtegude kui ka kuritegude arv tervikuna on dekriminaliseerimise tulemusena kasvanud. Samas leiti, et varaste profiili arvestades ei oleks kriminaliseerimine lahendus, sest paljud neist on narkomaanid ning nende vanglasse saatmine ei annaks erilist efekti, v.a lühiajaline efekt selleks ajaks, kui kurjategijad vangis on ning uusi kuritegusid toime panna ei saa². Seega võib järeldada, et varguste tegelikule arvule kumbki muudatus ei mõjunud, pigem on kuni aastani 2010 näha varguste arvu väikest, kuid püsivat kasvu. Kuigi mõlema seadusemuudatuse taga oli eesmärk, esimesel juhul oli selleks menetlusökonoomia ning teisel juhul varaste karistamatusetunde vähendamine, siis kõige olulisemaga – kuidas on tegelikult võimalik varguste arvu vähendada – kummalgi juhul ei tegeletud³.

Varguste puhul on suurimaks probleemiks korduvvargusi toimepannud isikud, kelle jaoks on vargusest kujunenud argipäeva tegevusala või isegi töö, näiteks narkomaanide puhul järjekordse doosi jaoks raha hankimise viis. Korduvvaraste puhul on tegemist omal alal suurte kogemustega isikutega, teatud tasemel ka spetsialistidega.

Antud töös võtab autor lähema vaatluse alla KarS § 199 lg 2 p-d 4 ja 9 – sätted, mis eeldavad korduvust või süstemaatilisust.

Nagu eelpool viidatud, on KarS § 199 muudetud kahel korral, mille tõttu tuli vastavusse viia ka KarS § 218 sätted. Niisiis karistusseadustiku kehtivuse ajal sooritatud varguste puhul saab eristada kolme perioodi. Antud töös võetakse vaatluse alla kõik need kolm perioodi: 1) aeg, mil korduv pisivargus oli kriminaalkorras karistatav (01.09.2002 – 15.03.2007); 2) aeg, mil pisivargused olid dekriminaliseeritud (15.03.2007 – 19.06.2008); 3) aeg, mil süstemaatilise varguse mõiste sisseviimisega karistusseadustikku pisivargusi taaskriminaliseeriti (19.06.2008 kuni tänapäevani).

---

² Politseiameti planeerimis- ja analüüsi osakonna memo, 14.03.2008.

³ M-L. Sööt. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. – Juridica VIII/2010, lk 622-623.

Pisi- ja süstemaatilistest vargustest on kirjutatud mitmeid töid, näiteks Veronika Ehrenbuschi 2011.a bakalaureusetöö teemal „Vähemohtlikud varavastased süüteod”⁴; Raido Ringi 2011.a bakalaureusetöö teemal „Karistuseadustiku §199 lõige 2 punkt 9 sätte mõju süstemaatilistele vargustele Eestis”⁵; Sergei Levotšski 2007.a magistritöö teemal „Varavastased süüteod Tallinna kesklinnas ja 15.03.2007. aastal jõustunud karistusseadustiku muudatus”⁶ ja Meelis Sentifoli 2006.a bakalaureusetöö teemal „Vargus, selle piiritlemine ja nüüdisaja vargusejuhtumid”⁷. Kaitstud teadustöodes uuriti erinevaid aspekte nagu varguse koosseisu tunnuseid ja nende piiritlemist, analüüsiti varguste ja vangla statistikat ning kohtupraktikat neil aastail, mil tööd koostati. Uuemates bakalaureusetöodes jõudsid autorid R. Ringi ja V. Ehrenbusch pisivarguste taaskriminaliseerimise analüüsi põhjal järeldusteni, et kriminaalseaduste karmistamisega seaduseandja hoopis suurendas kuritegude arvu. Nimetatud tööde autorid toetuvad statistilistele andmetele, mille kohaselt tõusis ajavahemikul 2009-2010 nii varguste arv kaubandusettevõtetes kui ka süstemaatiliste varguste arv. Samuti jõuti järelduseni, et KarS § 199 lg 2 rakendatav sanktsioon ei täida oma eesmärki süstemaatilise kurjategija õiguskuulekamaks muutmisel, pigem vastupidi. Seoses kergeste karistuste määramisega kohtu poolt on nimetatud paragrahv kaotanud juba praeguseks oma esialgse mõtte. Sergei Levotšski kaitses 2007. aastal magistritööd, milles analüüsis pisivarguste dekriminaliseerimist ning jõudis järeldusele, et karistusseadustiku esimene muudatus ei toonud endaga kaasa positiivset mõju varavastasele kuritegevusele. Enne 15.03.2007. a kehtinud karistusseadustiku redaktsiooni oli pisivarguste toimepanemine teatud tasemel ning aastatega näitas aeglast ja pidevat langustendentsi. Sama nähtus ilmnis ka varavastase kuritegevuse registreeritud statistikas. Käesoleva magistritöö autor leiab, et vargusi tuleb analüüsida pikemaajalises perspektiivis, sellega seoses on antud töös vaatluse all eelpool nimetatud kolm perioodi. Pisi- ja korduvvarguste temaatika just selline käsitus annab autori arvates parima võimaluse võrrelda omavahel seaduse rakendamist, toetudes kohtupraktikale, ning muutuste analüüsi põhjal teha järeldusi ja ettepanekuid.

Antud töö eesmärgiks on uurida ja anda hinnang sellele, kuidas esialgu leebemaks muutunud ja seejärel karmistunud seadusandlus on mõjutanud varguste toimepanekut. Autor seab endale

---

⁴ V. Ehrenbusch. Vähemohtlikud varavastased süüteod. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2011. (Käikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).

⁵ R. Ringi. Karistuseadustiku §199 lõige 2 punkt 9 sätte mõju süstemaatilistele vargustele Eestis. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2011. (Käikiri Tallinna Tehnikaülikooli sotsiaalteaduskonna avaliku halduse instituudis).

⁶ S. Levotšski. Varavastased süüteod Tallinna kesklinnas ja 15.03.2007. aastal jõustunud karistusseadustiku muudatus. – Magistritöö. Tallinn 2007. (Käikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).

⁷ M. Sentifoli. Vargus, selle piiritlemine ja nüüdisaja vargusejuhtumid. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2006. (Käikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).

peamiseks ülesandeks uurida seda, kuidas seaduse muudatused mõjutasid varguste arvu. Magistritöö hüpotees seisneb selles, et aastatel 2007 ja 2008 Eestis toimunud pisivarguste dekriminaliseerimine ja taaskriminaliseerimine ei ole vargustega seondavaid probleeme lahendanud ning registreeritud varguste arv on jõudnud samale tasemele, mis oli KarS-i loomise ajal. Selle väljaselgitamiseks kõrvutatakse muutusi seadusandluses registreeritud kuritegevuse näitajatega ja kohtupraktikaga.

Töö eesmärgiks on ka uurida, kas Eesti meediakajastus on korrelatsioonis seadusandluse muudatuste ja registreeritud varguste muutustega.

Töö esimeses peatükis antakse esmalt taustülevaade kriminaalpoliitika kujunemisest, erinevatest lähenemistest korduvkuritegevusega toimetulekul ühiskonnas ning korduvvarguse juriidilisest raamistikust Euroopa riikides. Teises peatükis antakse ülevaade vargustega seotud KarS-i sätete muudatustest, analüüsides neid ning analüüsitakse vaatluse all oleva perioodi Riigikohtu praktikat. Viimases peatükis analüüsitakse varguse süütegusid politseistatistika põhjal Eestis aastatel 2002 kuni 2011 ning tehakse järeldusi ja ettepanekuid olukorra parendamiseks.

Antud töös on kasutatud Politsei- ja Piirivalveametis registreeritud kuritegevuse statistikat. Retsidiivsust on Eestis seni uuritud peamiselt alaealiste ja erikooli lõpetanute hulgas⁸. Justiitsministeerium on teinud näiteks suuremahulise retsidiivsusuuringu, kus käsitletakse vanglast vabanenute ja teiste karistuse äraandnute korduvkuritegevust, samuti vanglast vabanenute vabanemisjärgset tööhõivet jms⁹.

Uuringu eesmärkideni jõudmiseks analüüsib autor relevantseid teadustöid, politseistatistikat, Riigikohtu praktikat ning ka ajakirjandust.

Soovin tänada oma magistritöö juhendajat Marianne Paimret.

---

⁸ J. Saar. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985–1999 longituuduuringuse andmetel). Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2003; J. Strömpl. Delinquent Girls in Special Needs Schools in Estonia. – Journal of Clinical Psychology and Social Pathology 1996 (3) 1–2, lk 344–358.

⁹ A. Ahven, J. Salla, S. Vahtrus. Retsidiivsus Eestis. Kriminaalpoliitika uuringud, 11. Tallinn: Justiitsministeerium 2010.

1. Varguste retsidiivsus Euroopa kriminaalõiguses

Käesolevas peatükis antakse taustülevaade kriminaalpoliitika kujunemisest, erinevatest lähenemistest korduvkuritegevusega toimetulekul ühiskonnas ning korduvvarguse juriidilisest raamistikust Euroopa riikides.

1.1 Kriminaalpoliitika ja selle kujunemine

Läbi aegade on filosoofid mõtisklenud riigi olemuse ja missiooni üle. Sageli on nende mõtted kandunud ka riigi ülesannetele seoses inimeste ühiskondliku kooselu korraldamisega. On otsitud vastust küsimusele, mida õieti tähendab (riigi) valitsemine, mida tohib endale lubada ja milleks on kohustatud valitseja, mil määral ja kas üldse vastutab valitseja oma alamate heaolu ning turvalisuse eest. Küsimuste loetelu võib lõputult jätkata. Võib isegi öelda, et igal ajastul kerkivad omad, ajastule iseloomulike olude ja maailmavaateliste tõekspidamiste kohased küsimused¹⁰.

Siseminister Ken-Marti Vaher kirjutab Turvalisuspoliitika 2012 aastaraamatu eessõnas: „Eestis ja maailmas toimuv tuletab meile tihti meelde, et turvalisus ei ole enesestmõistetav ega püsiv. Turvalisust tuleb hoida ja tagada päevast päeva, süsteemselt ja sihipäraselt, et meil oleks elujõuline kogukond ning selle kaudu tugev, demokraatlikel väärtustel põhinev riik.

Inimeste elu ja tervise säästmine ning kaitsmine on turvalisuse tagamisel prioriteedid. Seetõttu oleme senisest rohkem keskendunud ennetustööle, et mitte ainult leevendada tagajärgi, vaid teha kõik, et kuritegusid ja õnnetusi üldse ei toimuks. Ennetustegevuse peamine mõte on suurendada inimeste teadlikkust, et nad tunneksid ohutusnõudeid, tajuksid riske ning oskaksid käituda endale ja teistele ohutult¹¹.”

Turvatunde loomiseks on riigid võtnud endale kohustuseks kaitsta elanikkonda. Turvalisuse loomine ei ole kõige lihtsam funktsioon ja koosneb mitmetest teguritest, mis peavad üheskoos töötama. Tänapäeva ühiskonnas on suhteliselt keeruline ajaga sammu pidada. Turvalisus on üks peamisi ühiskonnaliikmete hüvesid ja sellele on vääramatu õigus kõikidel inimestel. Turvalisus peab katma kogu riigi territooriumi ning seda saab tõhusalt tagada ainult koostöös erinevate

---

¹⁰ E. Raska. Olemise õigus. – Seadusriigist õigusühiskonda. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 131.

¹¹ K-M. Vaher. Turvalisuspoliitika 2012 aastaraamat. Tallinn: Siseministeerium 2012, lk 3.

osapoolte vahel¹². Turvatunde loomisel peab olema määratud ka kindel suund, milleks võib lugeda kriminaalpoliitikat. Selleks, et moodsas ühiskonnas võiks inimene tunda ennast kindlalt ning turvaliselt, oodatakse riigilt kindlaid ja usaldusväärseid tagatiseid. Nõutakse vajalike institutsioonide loomist ja pidevat arendamist. Hoolitsemist selle eest, et oleks kindlustatud inimeste eluliselt tähtsate ühishuvide ning vajaduste rahuldamine vähemalt niisugusel tasemel, mida eeldab inimväärikus. Samas peetakse enesestmõistetavaks riigi hoolt selle eest, et need vajadused leiaksid rahuldamist tõepoolest kogu ühiskonna, mitte vaid üksikute gruppide või kihtide ulatuses¹³.

Kindlasti on palju lihtsam ehitada turvalist keskkonda nüüd ja praegu, kui hiljem tegeleda tagajärgedega. Üks levinumaid kuriteoennetuse põhimõtteid on kriminoloogide James Q. Wilsoni ja George Kellingi nn katkiste akende põhimõte, mis pärineb juba 1982. aastast. Vastavalt teooriale – kui maja aknad lüüakse katki ning keskkond jäetakse korratuks, näitab see hoolimatust ja annab mõista, et selles keskkonnas ei kehti ka õiguskord. See viib suurema korralageduseni kogu ühiskonnas, mis omakorda loob soodsa pinnase raskete kuritegude toimepanemiseks. Groningeni Ülikooli professori Kees Keizeri ja kolleegide väitel on erinevad uuringud näidanud, et *graffiti* ja räädas keskkond mõjuvad kuritegevusele soodustavalt. Katkise akna teooria tõestuseks korraldas professor Keizer koos Siegward Lindenbergi ja Linda Stegiga kuuest situatsioonist koosneva elulise eksperimendi. Kõige hämmastavamaks pidasid teadlased katset, milles nad jätsid tänaval asuvast postkastist nähtavale ümbriku 5-eurose rahatähega. Puhtas keskkonnas varastas ümbriku 13% möödakäijatest. Prahi keskel ja *graffitiga* postkasti puhul varguse protsent kahekordistus (27%). Kui prügi ära koristati, ent *graffiti* jäi alles, oli vargaid 25%. Professor Keizer ütles: „olen üllatunud sellest, et pelgalt prüginine keskkond suurendab varguste hulka kaks korda.”¹⁴ Erinevate uurimiste tulemustest on selgunud, et pisirikkujad, eriti kui esmarikkumisele jääb reageerimata, on potentsiaalsed raskete kuritegude toimepanijad. Seoseid on toodud pisivarguste ja raskemate varavastaste kuritegude ning alkoholi liigtarvitamise ja vägivallategude vahel. Seoseid on ka kehalise väärkohtlemise, raske tervisekahjustuse ning halvemal juhul tapmisegi vahel.

¹² M. Pomerants. Turvalisuspoliitika 2011 aastaraamat. Tallinn: Siseministeerium 2011, lk 5-6.

¹³ E. Raska. Olemise õigus. – Seadusriigist õigusühiskonda. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 136.

¹⁴ A. Coghlan. Graffiti and litter lead to more street crime. – New Scientist 21.11.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.newscientist.com/article/dn16096-graffiti-and-litter-lead-to-more-street-crime.html> (29.04.2012).

Nn katkise akna teooria põhimõtte kandvaks ideeks on varajane märkamine ja sekkumine ning raskemate kuritegudeni viivatele pisirikkumistele tähelepanu pööramine. Varase märkamise ja sekkumisega on kindlasti võimalik analoogseid juhtumeid ära hoida.

Eeltoodut kokku võttes peab märkima, et üks tuleviku edu võtmeid kuritegevuse vähendamisel on katkiste akende põhimõtte sisuline rakendamine Eestis. Puhta ja hoolitsetud elukeskkonna loomine ja hoidmine peab saama igapäevaseks mõtteviisiks ning hoiakuks. Politsei ja teised korrakaitse eest vastutavad isikud peavad tulevikus senisest veelgi rohkem märkama ning varajases staadiumis sekkuma, et hoida ära suuremat kahju¹⁵.

Siinkohal tuleb piiritleda: kui õiguspoliitika määrab, milliseid sotsiaalseid eesmärke milliste õiguslike vahenditega saavutada, siis kriminaalpoliitika määrab, milliseid kuritegevuse vastase võitluse eesmärke millise kriminaalseadusega mil viisil saavutada. Kuritegevuse vastase võitluse all tuleb siin mõista nende vahendite saavutamist, mis on jõukohased kriminaalseadusele ning kriminaalseaduse all tuleb mõista kriminaalõigust nii materiaalses kui ka formaalses mõttes¹⁶.

Lähtudes kirjeldatud määratlusest võib järeldada, et kriminaalpoliitika tegeleb kriminaalseadusega saavutatavate eesmärkide püstitamise ning nende eesmärkide saavutamiseks vajalike vahendite valikuga. Igasugune teadlik tegevus eesmärgi püstitamisel ja reageerimisel sisaldab ka väärtustamise elemente, nagu iga eeskiri kujutab endast teatud valikut mitmesugustest väärtustest. Seadusele tuleb püstitada konkreetne eesmärk, näiteks tõhustada võitlust organiseeritud kuritegevusega või kiirendada kergemate kuritegude menetlust. Kriminaalpoliitika annab hinnangu kuritegevuse vastase võitluse seisule ning määratleb ühe selle arengusuuna. Samas tuleb kriminaalpoliitika raames analüüsida ja põhjendada eesmärgi saavutamiseks vajalikke vahendeid¹⁷.

Kriminaalpoliitika jaoks tähendab see nendest väärtussüsteemidest tulenevate parameetrite ülekandmist kriminaalõigusesse, pidades näiteks silmas kavandatavaid seadusemuudatusi, õiguse rakendamisel tekkivaid probleeme vms. Kriminaalpoliitilise analüüsi ülesanne on vaadelda võimalikke erinevaid regulatsioonimudeleid, põhjendada seadusega saavutada tahetava eesmärgi vajalikkust ning vaagida eesmärgi saavutamisel ilmnedu võivate positiivsete ja negatiivsete

¹⁵ E. Koort, R. Annus, P. Heinsoo, P. Laansoo. Turvalisuspoliitika 2012 aastaraamat. Tallinn: Siseministeerium 2012, lk 8-9.

¹⁶ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Juura: Tallinn 1997, lk 28.

¹⁷ Op. cit.

tagajärgede või kõrvalmõjude suhet, juhtida tähelepanu kavandatava seaduse rakendamisel tekkida võivatele probleemidele, analüüsida kasutatavate vahendite eetilisust jne.

Eeltoodust lähtuvalt on kriminaalpoliitika seotud sotsiaalkontrolli ja üldse sotsiaalse regulatsiooni problemaatikaga, püüdes näiteks vastata küsimusele, kas kasvav kuritegevus näitab ühiskonna eetilist laostumist ja allakäiku või on see hoopis signaal riigile, et kriminaalõigusliku regulatsiooniga on liiale mindud ning riik on hakanud ebaadekvaatselt reageerima ühiskonna arenguga kaasaskäivatele probleemidele?¹⁸ Kriminaalseadusandlus on kriminaalpoliitika peamine väljendusnorm ning täidab rasket ülesannet – määratleda kriminaalõigust, öelda ühiskonnale, milline hälbiv käitumine on kuritegu ja milliste sotsiaalsete konfliktide lahendamiseks on vaja kriminaalõigust. Kriminaalpoliitika loob ja arendab kriminaalõigust kui sotsiaalsete konfliktide töötlemise formaliseeritud instrumentariumi.¹⁹ Siinjuures tuleb silmas pidada, et kriminaalpoliitika määratlemisel ei tohi seda jäigalt siduda seadusandlusega, kuna mõiste on mitmekülgsem.

Autori arvates pööratakse viimasel ajal kuritegevusega võitlemisel tihtipeale tähelepanu ainult karistustele. Karistuse ähvardust peetakse ainsaks vahendiks, mis hoiab inimesi tagasi kuritegeliiksest tegudest. Kuid vähemalt teoorias on olemas ka muid, mõnikord isegi palju mõjusamaid kuritegevust ärahoidvaid vahendeid, kui seda on kriminaalõiguslik karistussüsteem²⁰.

1.2 Süütegu kui ühiskonnaohtlik tegu

Oluline roll kuriteo materiaalsel määratlemisel ühiskonnaohtlikkuse kaudu kuulub F. v. Lisztile, kelle arvates saab kuritegu materiaalselt seletada kahe tunnusega. Neist esimese puhul kuulub kriminaalkorras karistamisele ainult selline tegu, mille puhul ei ole eraõiguse taastav funktsioon riigi arvates piisav, et heastada ebaõiglust. Teisel juhul astub kriminaalõigus vahele siis, kui hukkamõist peab puudutama mitte üksnes tegu, vaid ka teos ilmnevat ühiskonnaohtlikku süüdlast. F. v. Liszti rõhutab, et kui formaalne ja materiaalne õigusvastasus ei kattu, tuleb lähtuda formaalsest – kohtunik on seotud seadusega ning kehtiva õiguse korrigeerimine ei ole tema

¹⁸ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Juura: Tallinn 1997, lk 29. (Vt näit: J. Zila. I stället för straff, s 9).

¹⁹ W. Hassemer. Strafrechtsdogmatik, S. lk 140-142.

²⁰ M. Laine. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsialoogiasse. Eesti Riigikaitse Akadeemia, Vantaa: ankeinhoidon koulutuskeskus, 1997, lk 117.

pädevuses²¹. 1921.a Itaalia kriminaalkoodeksi projekti (nn *progetto preliminare Ferri*) loomisel oli kuriteo määratlemise lähtekoht analoogne Liszti arvamusega. Itaalia KrK projekti art 20 lg 1 järgi olenes vastutus kuriteo eest kurjategija ohtlikkusest. Viimase määr tuvastati seaduses ettenähtud piirides kuritegeliku teo raskuse ja muude konkreetsete asjaolude, motiivide ja süüdlase isiku alusel (art 20 lg 2)²².

Kuriteo materiaalse määratluse küsimus oli väga aktuaalne umbes 10 aastat tagasi kõigis Ida-Euroopa riikides, kus toimus kriminaalõiguse reform. Samas valitseb Euroopa kriminaalõiguslikus kirjanduses arvamus, et teo ühiskonnaohtlikkus kui kuriteo mõiste ebamäärane ja avatud tunnus ei ole põhjendatud. F. Herzog nimetab ühiskonnaohtlikkust kui kuriteo mõiste tunnust moodsa kriminaalõiguse müüdiks. Ühiskonnaohtlikkus on riisiko, kus subjektile omistatakse teatud tunnused ning prognoositakse teo võimalikke tagajärgi ühiskonnale. Sellel moel kriminaliseerib õigus ühiskonnale tekitatavat kahju ette arvates tegelikult juba õigusrikkumisele eelnenud käitumise.

Uuemad kriminaalõigusteoriad on püüdnud säilitada ühiskonnaohtlikkuse või -kahjulikkuse mõistet, mille keskpunktiks ei ole indiviid, vaid ühiskond. Sellises olukorras on isik vaid niivõrd kriminaalõiguslikult kaitstud, kuivõrd ühiskonnasüsteem seda nõuab. Seega kaitseb kriminaalõigus küll isikut ja muid õigushüvesid, kuid teeb seda ühiskonnakaitse kaudu. Primaarseks ei osutu mitte indiviid, vaid üldsus. Sellisel juhul tõusevad esiplaanile ühiskonna identiteeti määravad kriteeriumid, väärtushinnangud või eetilised konstruktsioonid, mis seisavad indiviidist kõrgemal ning on kellegi poolt määratud²³.

Kui kuritegu kujutab endast normi kehtivuse kõigutamist, siis peab sellele järgnev sanktsioon olema suunatud süsteemi stabiilsuse ja sotsiaalse integratsiooni ning usalduse taastamisele. Autori arvates peab sanktsioon näitama, et vale ei olnud mitte ootus, vaid õiguserikkuja tegu²⁴.

Üks levinumaid võtteid süüdlase isiku arvestamisel on mõistagi sanktsionisüsteem, kus see või teine isikuomadus mõjub karistust kergendavalt või raskendavalt. Nõukogude kriminaalõiguses oli see enesestmõistetav, et kuriteo toimepanemine, ehkki karistus selle eest oli ära kantud, on

---

²¹ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Juura: Tallinn 1997, lk 44. (Vt: F.v. Leiszt. Lehrbuch des Deutschen Strafrechts 23. Aufl., Berlin, Leipzig (1932), s. 147).

²² Op. cit., lk 45.

²³ Op. cit., lk 48.

²⁴ Op. cit., lk 99.

karistust raskendav asjaolu. Näiteks võis teatud juhtudel tunnistada isiku eriti ohtlikuks retsidivistiks (ENSV KrK § 42), mis oluliselt karmistaks karistust järgmisel süüdimõistmisel. Eesti 1992.a kriminaalõiguse reformiga nimetatud instituut kaotati. Ka Euroopa riikide kriminaalõiguses on sellisest raskendavast asjaolust loobutud, kuna see ei ole ühitatav teosüü mõistega ning väljendab täiesti ühemõtteliselt eluviisisüüd²⁵.

1.3 Seadusloome kui vahend kuritegevuse vastu

1990. aastate keskel alanud karistusõiguse reformi kontseptsioon nägi ette kogu kehtiva kriminaalõiguse radikaalse reformi eesmärgiga võtta suund uuele euroopalikule kriminaalõigusele. Nimetatud reformi käigus võeti vastu terve rida erinevaid seadusi²⁶.

Korduvkuritegevuse vähendamine ning selleks välja töötatud sekkumised ja nende mõju hindamine on pikka aega olnud teadlaste jaoks intrigeerivaks uurimisallikaks. Teadaolevalt on inimühiskonna algusest peale püütud leida viise kuritegevuse likvideerimiseks. Ometi ei ole maailma ajaloos ühiskonda, kus see oleks päriselt õnnestunud²⁷.

Teoreetiliselt võib seadusloome põhineda kas kodanike väärtusotsustel või poliitikute ja eliidi otsustel²⁸. Tegelikuses on need sageli kombineeritud ning otsused, mis on vormitud seadusteks, sisaldavad nii valitseva kihi kui ka tavakodanike väärtushinnanguid, mis üksteist mõjutavad. Selline üksteise mõjutamine tuleb hästi esile populismi mõistes, mis on poliitikute silmakirjalik lähtumine sellest, mida rahvas näib tahtvat. Karistuspopulism (*penal populism*) põhineb nii otsustajate soovil rahva kuritegevusega seotud hirme ning muresid maandada kui ka soovil käituda vastavalt rahva arvamusele, selle tegelikku sisusse süüvimata²⁹. Kriminoloogid on karistuspopulismi valitsevale eliidile pahaks pannud³⁰, sest sellega on kaasnenud ebaratsionaalsed

---

²⁵ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Juura: Tallinn 1997, lk 114.

²⁶ P. Liba. Korduvkuritegevuse riskide hindamise lähtealused ja praktika Eesti vanglasüsteemis. – Juridica X/2011, lk 779.

²⁷ I. Crow. The Treatment and Rehabilitation of Offenders. London: SAGE Publications 2001, lk 21.

²⁸ C. L. Cook, J. Lane. The Place of Public Fear in Sentencing and Correctional Policy. – Journal of Criminal Justice 2009 (37), lk 586–595.

²⁹ J. V. Roberts, L. J. Stalans, D. Indermaur, M. Hough. Penal Populism and Public Opinion. Lessons from Five Countries. Oxford, New York: Oxford University Press 2003.

³⁰ Nt D. Berger. Constructin Crime, Framing Disaster. – Punishment & Society 2009/11, lk 491–510; M. Demker, A. Towns, G. Duus-Otter ström, J. Sebring. Fear and Punishment in Sweden. – Punishment & Society 2008/10, lk 319 – 332; D. Garland. The Culture of High Crime Societies. – British Journal of Criminology 2000 (40), lk 347–375; M. Hörnqvist. The Birth of Public Order Policy. – Race & Class 2004 (46), lk 30–52.

otsused ning karistuste karmistamised, mis omakorda on viinud vanglate massilise ülerahvastamiseni. Rahva arvamusest lähtumine on maailmas saanud tänapäevase kriminaalpoliitika lahutamatuks osaks ning kriminoloogid on poliitikutele teinud etteheiteid, et rahva arvamust eelistatakse sageli eksperdi arvamusele³¹. Hilismodernismile (*late modernity*) omane lähtumine ohvrist ja tema kannatustest on loonud soodsad tingimused karistuste karmistamiseks ning vanglakaristuste ohtraks kasutamiseks³². Meedia on toonud kannatanu koos tema läbielamiste ning tunnetega iga kodaniku koju: kuritegevusest on saanud sellega ühiskonnaliikmete ühine kollektiivne kogemus, mis soosib karme karistusvõtteid ning kurjategija elimineerimise eelistamist muudele vahenditele³³. Ohvri ja tema kannatuste nägemine teleriekraanilt paneb inimesi kaasa tundma ning kogema kannatanu läbielamisi justkui enda omi, mis on soodus pinnas kättemaksuiha tekkimisele ja sellest lähtuvalt omakorda karmide karistuste nõudmisele. Prostitutsiooni keelustamine ning selle sidumine inimkaubandusega on üks tüüpiline näide selle kohta, kuidas ohvri kuvand hakkab dikteerima poliitika valikuid, samuti huvirühmade survestamisviise, mille taga võivad aga olla märksa proosalisemad põhjused kui lihtsalt ohvri abistamise soov³⁴. Valdaval osal juhtudest sumbub diskussioon kõnealuses küsimuses emotsioonidesse ning nii kriminaliseerimise pooldajatel kui ka vastastel on esitada ridamisi arve ning väiteid, mis nende seisukohta kaitsevad. Karm seadus näib paljudele tunduvat parima lahendusena, mis välistab mõtlemise keerulisematele, ent ometi vajalikele ning tõhusamatele lahendustele. Sageli tuuakse argumendiks, et seadusesätel on sümboolne mõju, mis väljendab riigi tahet ning seisukohta kõne all olevas küsimuses. Sümboolsel tähendusel on küll jõud, aga mitte selline, et see seadused tegelikult tööle paneks ja sotsiaalsed probleemid lahendaks. Kriminaalpoliitika uuringute eesmärgiks on otsida kõiki võimalikke lahendusi, kaaludes muuhulgas seaduse muutmise võimalust ühena mitme lahenduse seast³⁵.

---

³¹ D. Garland. The Culture of High Crime Societies. – British Journal of Criminology 2000 (40), lk 347–375.

³² Op. cit.

³³ Op. cit.

³⁴ J. Saar. Kurjad konstandid ja Eesti. – Akadeemia 2010/7, lk 1155–1180.

³⁵ M-L. Sööt. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. – Juridica VIII/2010, lk 618.

1.4 Retsidiivsuse mõiste ning selle liigid

Kuritegude paljusus on ühe ja sama subjekti poolt kahe või enama süüteo toimepanemine ajal, mil kehtivad eelnevate süütegude juriidilised tagajärjed.

Paljususe tunnused:

- Kuritegude mitmesus on määratletud ainult ühe ja sama subjekti käitumise suhtes;
- On toime pandud mitu (kaks või enam) süütegu, kuid mitte muid õigusrikkumisi;
- Iga toimepandud tegu on iseseisev kuritegu. Kusjuures kuriteo toimepaneku lõpuleviimine ja osalusvorm ei oma tähtsust;
- Ükski eraldi kuritegu ei ole kaotanud oma õiguslikku tähendust.

Kuritegu säilitab oma õigusliku tähenduse, kui:

- kriminaalvastutuse aegumistähtajad ei ole möödunud;
- karistuse täideviimise tähtaeg ei ole aegunud;
- karistust ei ole tühistatud ega kustutatud;
- puudub põhjus isiku kriminaalvastutusest vabastamiseks amnestia vms tõttu või muu eriline asjaolu, mis on loetletud karistusseadustiku (KarS) üldosas;
- puuduvad menetluslikud takistused kriminaalkorras jälitamiseks.

Korduvkuritegude kriminaalõiguslik tähendus:

- on asjaoluks, mis osutab süüdistatava isiku suurele ohtlikkusele avalikkuse jaoks, mida vastavalt arvestatakse karistuse määramisel;
- kujundab kuritegude kvalifikatsiooni erikorra;
- retsidiivsete kuritegude eest karistuse määramisel kujundab erikorra.

Kriminoloogilise retsidiivsuse all mõistetakse kriminaalkorras karistatavate tegude toimepanemist nii isikute poolt, kelle suhtes on rakendatud sanktsioone või nende asendusmeetmeid, sõltumata isiku eelmiste kuritegude vastutusest vabastamisest, kui ka isikute poolt, kelle suhtes karistusõiguslikke meetmeid erinevatel põhjustel rakendatud ei ole³⁶.

---

³⁶ Г. Есаков. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие/ Г. А. Есаков, Н. Е. Крылова, А. В. Серебrenникова. – М: Проспект, 2009. – 336 с.

Retsidiivne kuritegevus oli ja jääb üheks kõige ohtlikumaks kuriteoliigiks. Selle kõrgendatud sotsiaalne oht on tingitud asjaolust, et kuriteo teist või enam korda sooritamine kindlustab fakti, et isik jätkab oma kuritegelikku tegevust, hoolimata tema suhtes rakendatud kriminaalõiguslikest meetmetest. Praegusel ajal on korduvkuriteod muutunud teatud osades veelgi ohtlikumateks ning professionaalsemateks. Pahatahtlikud, äärmiselt ohtlikud, nn "kohanenud" kurjategijad raskendavad oluliselt kriminogeenset olukorda riigis, sooritades märkimisväärse osa rasketest kuritegudest. Retsidiivse kuritegevuse sotsiaalne kahju ilmneb ka selles, et kurjategijad avaldavad oma eeskujuga kahjulikku mõju ebastabiilsetele inimestele, eriti kujunemisjärgus noortele, kaasates neid kriminaalsesse tegevusse³⁷.

Retsidiivsuse struktuuri analüüs võimaldab välja tuua tema kõige olulisemad küljed ja seaduspärasused ning välja töötada reaalsed ennetusmeetmete suunad. Retsidiivsuse struktuuri võib iseloomustada erinevate näitudega: a) kuritegude liikide järgi, sõltuvalt sotsiaalse suunitluse ja kuritegude sooritamise motiividest; b) eelnevate ja uute kuritegude iseloomude seose järgi, olenevalt toimepandud kuritegude sarnasusest või erinevusest; c) süüdimõistvate kohtuotsuste arvust või asenduskaristus-meetmetest; d) toimepandud kuritegude raskusastmest; e) lähtudes retsidiivsuse intensiivsusest, sh sõltuvalt karistusest vabanemise ja uue kuriteo toimepanemise hetke ajavahemikust; e) sõltuvalt karistusest, sh asenduskaristus-meetmetest, rakendatud süüdimõistetu subjekti suhtes³⁸.

Uuringute kohaselt on enam kui kolm neljandikku kõigist retsidiivistide poolt toime pandud süütegudest varavastased süüteod nagu vandaalitsemine, kuritahtlik lapse ülalpidamise kohustuse rikkumine ja kriminaalhoolde järelevalve rikkumine.

Esikohal on omakasupüüdlikud süüteod. Domineerivad erinevat tüüpi vargused, eriti vargused kauplustest, ladudest, korteritest ja taskuvargused. Neile järgnevad varavastased kuriteod, mis on toime pandud vägivallaga (nt röövimine), mis on suunatud peamiselt kodaniku isikliku vara vastu. Nendele lisandub transpordivahendi ärandamine. Seega retsidiivsuse struktuuri peamiseks

---

³⁷ А. Кибальник. Введение в международное уголовное право /А. Г. Кибальник; Науч. ред. А. В. Наумов. – Ставрополь: Ставропольсервисшкола, 2009, 272 с.

³⁸ М. Арзамасцев., К. Михайлов. Общая характеристика уголовного права зарубежных государств. Общая часть: Лекция /М. В. Арзамасцев, К. В. Михайлов; Министерство внутренних дел РФ. Челябинский юридический институт. Кафедра уголовного права и криминологии. - Челябинск, 2001. – 53 с.

iseloomujooneks on varavastaste ja muude sarnaste kuritegude ülekaal, mis on omane kuritegevusele üldse³⁹.

Korduvate kuritegude hulgas on kõige levinumad vägivallakuriteod. Neist suur osa kvalifitseerub avaliku korra raske rikkumise alla ja neid on üle poole selle grupi kuritegudest. Samal ajal, erinevalt esmaõigusrikkujatest, panevad retsidiivistid toime enamasti kuritahtlikke avaliku korra rikkumisi. Inimvastased kuriteod on retsidiivkuritegude seas vähem levinud, kuid on erinevalt esmakuritegevusest raskemad: tapmine, kehaline väärkohtlemine ja vägistamine.

Kuritegude ühtsusest eristub spetsialiseeritud retsidiivsus ehk toimepandud sarnased või identsed kuriteod ja üldine retsidiivsus ehk toimepandud erinevad kuriteod. Spetsialiseeritud retsidiivsus kujutab tavaliselt suuremat ohtu ühiskonnale ja näitab retsidiivistide nõ professionaalsust.

Eriti stabiilne on nende retsidiivistide käitumine, kellel on omakasu motiiv. Sellele kuritegevuse liigile on iseloomulik spetsialiseeritud retsidiivsuse suur osakaal. Ei ole juhus, et kaks kolmandikku ohtlikest retsidiivistidest kuulub omakasupüüdlike kurjategijate hulka. Oht ühiskonnale omakasupüüdlike kuritegude retsidiivsuses ei peitu ainult levimises, vaid selles, et süstemaatiline taoliste kuritegude toimepanek on paljudele saanud ainsaks parasiitliku eluviisi allikaks. Uuringute kohaselt kujunevad umbes ühel kümnest retsidiivistist välja nõ professionaalse kurjategija iseloomujooned, kellele on omased kindlat liiki kuriteo toimepaneku eeldused. Sellistele kurjategijatele on omane isiksuse antisotsiaalne orientatsioon, mis näitab harjumist kuritegeliku käitumisega.

Kõige selgemini on näiteks varguste retsidiivsus jälgitav taskuvaraste käitumismallide näitel. Paljud neist, eriti pikaajalise kurjategija taustaga ohtlikud retsidiivistid, on mitmeid kordi kohtu poolt karistatud. Omades “varga meisterlikkust”, jäävad sellised kurjategijad pikemaks ajaks vabadusse ning nad peetakse kinni alles pärast mitmete varguste sooritamist. Kõrge riskiga retsidiivistide koguarvust moodustavad vargad üle 50% ja taskuvargad 37%⁴⁰.

Spetsialiseerunud kuritegelikku tegevust tõendavad ka viimaste aastate spetsialiseeritud retsidiivsuse andmed. Näiteks Lääne-Euroopas omas 39 % süüdimõistetud korterivarastest kolm

---

³⁹ Р. Адельханян. Преступность деяния по международному уголовному праву: Учебное пособие. – Академический правовой университет: МЗ Пресс, 2002. – 37 с.

⁴⁰ А. Кибальник. Преступление и ответственность в международном уголовном праве /А. Г. Кибальник; Науч. ред. А. В. Наумов. - Ставрополь: Ставропольсервис школа, 2010. - 336 с

ja enam karistust ainult elamusse sissetungiga varguse eest, 70% taskuvarastest retsidiivistidest oli kolm ja enam korda karistatud taskuvarguse eest. Viimastel aastatel korraldatud süüdimõistetute loendustest saadud andmete järgi oli kinnipidamiskohtades viibivate varaste hulgas üle 33% neid, kes omasid neli ja enam karistust reeglina varavastaste kuritegude eest. Eeltoodust võib järeldada, et tänapäeva Euroopas on üsna stabiilne ja ülekaalukas tendents spetsialiseeritud retsidiivsuse suunas, mis peegeldab kurjategijate suurt professionaalsuse taset⁴¹.

Retsidiivistide hulgast moodustavad suure osa isikud, kes panevad toime erineva suunitlusega kuritegusid. Need retsidiivistid panevad toime nii vara- kui ka isikuvastaseid kuritegusid.

Uuringud näitavad, et süüdimõistvate otsuste kasvuga mõnede isikute puhul nende spetsialiseeritus kaob ning retsidiivsus muutub mitmekesisemaks. Üldine retsidiivsus, mis moodustab umbes 40% juhtudest Lääne- ja Kesk-Euroopas, tähendab kuritegevuse muutumist spetsialiseeritust üldisemaks, mis on tingitud isiklikest ehk subjektiivsetest ning välistest ehk objektiivsetest teguritest. Erisuunitlusega kuritegusid võib toime panna ühe ja sama isiksuseomaduse abil erinevates sotsiaalsetes rollides. Näiteks Euroopas on omakasupüüdlikkuse motive võimalik jälgida toimepandud varguste ja parasiitelu stiili ilmingutes. Pidev liikumine ühest kohast teise ning elukoha registreerimata jätmine hõlbustab varastatud vara varjamist ja vastutusest kõrvalehoidmist. Seaduslike sissetulekuallikate puudumine viib ebaseaduslike vahendite kasutamisele, sealhulgas kuritegelikul teel saadud vahendid. Sellised kurjategijad panevad sageli toime just vargusi⁴².

On olemas kindel seos retsidiivisti olemasolevate karistuste ja tema osalusega kuritegevuse struktuuri vahel. Euroopa riikides on teist korda süüdi mõistetud retsidiivistide arv umbes kaks ja pool kuni kolm korda suurem kui nende hulk, kes on süüdi mõistetud kolmandat korda ja neid omakorda on sama arv kordi rohkem kui neljandat korda süüdi mõistetuid jne. Kõige rohkem retsidiiviste on märgitud Euroopas omakasupüüdlike kurjategijate hulgas: süüdimõistetute hulgast röövimise eest 70%, riigi- ja isikliku vara varguste eest vastavalt 28% ja 55%. Nad on kuritahtlikud, eriti ohtlikud retsidiivistid, kellele on iseloomulik pidev valmidus kuriteo

---

⁴¹ И. Дворянсков., В. Сергеева., Д. Баталин. Применение альтернативных видов наказания в Западной Европе, США и России: Сравнительно-правовое исследование /И. В. Дворянсков, В. В. Сергеева, Д. Е. Баталин. – М.: Центр содействия реформе уголовного правосудия Penal Reform International, 2003. – 90с.

⁴² Н. Костенко. Международное уголовное право: Современные теоретические проблемы /Н. И. Костенко; Российская академия наук. Институт государства и права. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 448 с.

toimepanekuks⁴³. Samuti orienteeritus käitumisreeglitele, mis on kehtestatud kurjategijate keskkonnas, pürgimine liidrikohale ning harjumus rahuldada oma isiklikke vajadusi ebaseaduslike vahenditega sunnivad kurjategijaid üle minema raskemate kuritegude sooritamisele (varguselt röövimisele ning edasi tapmisele).

1.5 Retsidiivkuritegevuse tingimused ja põhjused

Retsidiivne kuritegevus omab samu põhjusi ja tingimusi, mis on iseloomulikud kuritegevusele üldiselt. Samas on retsidiivsusele omane ka erispetsiifika. Sotsiaalne keskkond loob eelnevalt karistatud isikutele kindla ühiskonnastatuse seisundi, positsiooni, mis sunnib neid sooritama uusi ja uusi kuritegusid.

Põhjused ja tingimused, mis kutsuvad esile retsidiivsuskuritegevuse, võib jagada erinevatesse gruppidesse: tingimused, mis olid olemas enne esimest karistust või asenduskaristust, kuid kehtivad ja on alles ka pärast karistuse ärakandmist; õiguskaitseorganite töö puudused kriminaalasjade uurimisel ja karistuse määramisel; isikute sotsiaalse adaptatsiooni raskused, kes on vabanenud kinnipidamiskohtadest.

Esimene grupp – karistatu naasmine negatiivsesse keskkonda, sh kriminogeensesse peresse; endiste suhete taastamine isikutega, kelle eluviis on ühiskonnastatuse; ka uute kontaktide loomine isikutega, kes on sooritanud kuritegusid, on kinnipidamiskohtadest vabanenud ja kellest on juba saanud retsidiivistid.

Teine grupp – õiguskaitseorganite mitte õigeaegne reageerimine toimepandud kuriteole; viivitamine krimi-naalmenetluse alustamisel; abituse karistuse määramisel; sooritatud kuriteo asjaolude uurimisel täiuslikkuse ja objektiivsuse nõuete mittejärgimine; madal kuritegevuste avastamine. Lisaks asjaolu, et karistused, mida määratakse retsidiivistidele ja esmakuriteo toimepanijatele, on ebaefektiivsed.

---

⁴³ И. Дворянсков., В. Сергеева., Д. Баталин. Применение альтернативных видов наказания в Западной Европе, США и России: Сравнительно-правовое исследование /И. В. Дворянсков, В. В. Сергеева, Д. Е. Баталин. – М.: Центр содействия реформе уголовного правосудия Penal Reform International, 2003. – 90с.

Kolmas grupp – iseloomulikud on eelkõige kõik negatiivsed tagajärjed, mis ilmnevad süüdimõistetud isiku puhul pärast ühiskonnast isoleerimisest. Nende hulka kuuluvad: süüdimõistetud isiku ühiskonna tavaelust väljalülitamine; sotsiaal-kasulike sidemete hävitamine või halvenemine; antisotsiaalsete sidemete tekkimine; kinnipidamiskoha režiimi ja tingimustega harjumine ning peale vabanemist sellega kaasnevad sotsiaalandapteerimise raskused; pikaajalise vabaduskaotuse tagajärjel tekkinud psüühilised häired; kurjategijate hulgas levinud kommete ja traditsioonide levitamine ning teistele pealesurumine⁴⁴.

Korduvkuritegude toimepanekut soodustab asjaolu, et mõned kurjategijad vabanevad karistusest tingimisi ennetähtaegselt, mis katkestab nende karistuse kandmise, ning nad ei ole faktiliselt enda paranemist tõestanud. Eriti puudutab see neid isikuid, kes vabanevad kinnipidamiskohtadest.

1.6 Varguste retsidiivsus Euroopa riikide kriminaalõiguse vaatevinklist

Varguste retsidiiviks loetakse uue tahtliku süüteo, näiteks varguse toimepanemist isiku poolt, kes on varem toime pannud varguse, röövimise või omastamise; retsidiivi arvestatakse varguste kvalifitseerimisel ning karistuste määramisel, samuti kriminaalvastusest vabastamise küsimuste lahendamisel.

Retsidiivsüüteod on väga levinud ka Euroopa riikides. Keskmiselt 50-60% vabanenud isikutest paneb kolme-nelja aasta jooksul pärast vangist vabanemist toime uue süüteo. Kõrgemat retsidiivsuse taset märgatakse kergete süütegude eest süüdimõistetute, põhiliselt varaste hulgas.

Varguste retsidiivsus Ida-Euroopa riikides:

- loetakse varguste eritüübiks;
- on raskendavaks asjaoluks;
- näeb ette fakti olemasolu uue tahtliku varguse toimepanekust, eelnevat süüdimõistmist ja retsidiivi aegumist⁴⁵.

Retsidiivi olemasolul peab kohus:

---

⁴⁴ И. Колчевский. Действие уголовного закона по кругу лиц: Монография. – М.: ВНИИ МВД России, 2003. – 93 с.

⁴⁵ Г. Есаков. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие/ Г. А. Есаков, Н. Е. Крылова, А. В. Серебrenникова. - М.: Проспект, 2009. – 336 с.

- mitte arvestama kokkuleppe võimalust, karistust kergendavaid asjaolusid ja käendamisele üleandmist kui kriminaalvastutusest vabanemise alust (Leedu kriminaalkodeks §38-40);
- süüdimõistetu suhtes rakendama karmimaid tingimusi ennetähtaegsest karistusest vabastamise ja kandmata jäänud karistuse osa leebema karistusega asendamisel (Leedu kriminaalkodeks §70).

Väärrib tähelepanu, et Leedu kriminaalkodeksi 4. jao § 27 järgi, olles tunnistanud isiku ohtlikuks retsidivistiks, kohus ei võta arvesse kuritegusid, mis on toime pandud:

- ettevaatamatusest;
- alla 18-aastase isiku poolt;
- välismaal, mille eest vastutust ei ole ette nähtud Leedu kriminaalkodeksis;
- mille eest karistus on kustutatud.

Lääne- ja Kesk-Euroopa riikide kriminaalõiguses erineb suhtumine retsidiivsüütegudesse ja konkreetselt vargustesse oluliselt sellest, mis on sätestatud Baltikumi ja endiste Nõukogude Liidu liikmesriikide kriminaalkodeksites. Süütegude korduvus ja retsidiivsus reglementeeritakse nende riikide kriminaalkodeksites reeglina ainult karistuse määramise kontekstis⁴⁶.

Vastavalt Bulgaaria kriminaalkodeksile, mis omal ajal valmis, arvestades Nõukogude Liidu eeskujuga, määratakse kõige raskem karistus ohtliku retsidiivsuse korral ja juhul, kui isik paneb toime süüteo pärast seda, kui ta on juba sarnase teo eest süüdi mõistetud:

- raskema tahtliku süüteo eest – vabadusekaotus tähtajaga üle ühe aasta edasilükkamatult;
- kaks või enam korda – vabadusekaotus tahtliku üldiseloomuga süüteo toimepanemise eest, vähemalt ühel korral edasilükkamatult (§29).

Samas on nimetatud kriminaalkodeksi erinevates paragrahvides mitu korda mainitud tunnust "sama tegu, mis kujutab endast ohtlikku retsidiivsust". Ohtlikuks retsidivistiks tunnistamine ei too kaasa muid juriidilisi tagajärgi peale selle, et isiku suhtes rakendatakse edasisest karistuse kandmisest tingimisi ennetähtaegse vabastamise keeldu (KrK §70). Enamikus Euroopa riikide kriminaalkodeksites ei ole süütegude korduvuse instituut eraldi välja toodud. Seega mõistet

---

⁴⁶ Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: учебное пособие для вузов/ Н. А. Голованова, [и др.], ред. И. Д. Козочкин. – М: Омега-Л; Ин-т междунар. права и экономики, 2003. – 567 с.

"süütegude retsidiiv" kas ei ole üldse mainitud (näiteks Eesti, Poola, Saksamaa⁴⁷, Hollandi, Taani, Soome ja Norra kriminaalkodeksid), kuigi nende õigusteoriates seda ei eirata, või siis mainitakse üldsõnaliselt (näiteks Austria, Itaalia, Šveits, Rootsi ja teistes kriminaalkodeksites).

Poola kriminaalkodeksis ei eksisteeri mõistet "retsidiiv". Samas on sätestatud reeglid karistuse tugevdamiseks isikule, kes on sooritanud kaks või enam tahtlikku süütegu. Näiteks kui isik on süüdi mõistetud kuriteo tahtliku toimepanemise eest ja ta paneb toime sarnase süüteo, siis on kohtul võimalus talle karistuseks määrata kahekordne ülemmäär. Sarnaseks loetakse vastavalt §-le 115 vara- või isikuvastane süütegu (§ 64)⁴⁸.

Vastavalt Austria kriminaalkodeksile võib karistuse ülemmäära vabaduse kaotamise või rahalise karistuse korral suurendada poole võrra tingimuste kogumi olemasolul, vastavalt millele isik:

- on eelnevalt vähemalt kahel korral kandnud karistust vabaduse kaotamisega toimingute eest, mis sisaldavad samalaadseid kahjulikke tunnuseid;
- on kandnud karistust nende toimingute eest karistusaja lõpuni või osaliselt;
- paneb 19-aastaseks saamise järel analoogse süüteo toime kolmandat korda (§39).

Ohtlike retsidivistide suhtes, kelleks võib KrK § 23 alusel nimetada isikuid, kes on saanud vähemalt 24-aastaseks, võib paralleelselt karistusega kasutada ka preventiivset meedet, nagu isiku paigutamine ohtlike retsidivistide kinnipidamispaika.

Näiteks kui Taani Kuningriigi kriminaalkodeksi esimese jao § 83 alusel mõni antud sättes loetletud riigi-, avaliku korra, julgeoleku- ja isikuvastastest kuritegudest on toime pandud isiku poolt, kes kannab karistust vabaduse kaotuse vormis, võib karistust kahekordistada. Säärasel viisil püüab Taani seaduseandja retsidiivsuse probleemi ennetada.

Madalmaade kriminaalkodeksi teine raamat sisaldab XXXI jagu nimega „Korduvkuritegude määrustik, mis rakendub antud Raamatu erinevatele osadele”. Nimetatud jao § 421-423 on kriminaalkodeksi paragrahvid, millega võib ettenähtud karistust suurendada kolmandiku võrra juhul, kui uue kuriteo toimepanemise ajaks on möödunud vähem kui 5 aastat eelmisest

---

⁴⁷ А. Сизый. Уголовное право Федеративной Республики Германии. Самобытность потребительской кооперации: опыт и проблемы управления: тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции, 29-30 янв. 2002 г. – Чебоксары, 2002. – с 247-248.

⁴⁸ Criminal Code of the Republic Poland. – Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (29.04.2012).

kinnipidamiskohas karistuse kandmisest. Faktiliselt mõeldakse antud sättega mitte süütegude kordamist, vaid just nimelt retsidiivsust.

Retsidivistide karistuse omapära on määratletud Belgia kriminaalkodeksi I Raamatu V Peatükis (§54-57). Isikut, kes pärast süüdimõistmist paneb toime uue kuriteo, karistatakse ühe astme võrra rangemalt. Seega, kui kuritegu on tavaliselt karistatav vangistusega 5 kuni 10 aastat, siis retsidiivsuse puhul nähakse ette vangistust 10 kuni 15 aastat ja kui tavaliselt on teatud kuritegu karistatav vangistusega 10 kuni 15 aastat, siis retsidiivsuse korral suureneb see 15-20 aastani ning kui tavakaristus on 15 kuni 20 aastat, siis retsidiivi korral rakendatakse karistust tähtajaga mitte vähem kui 17 aastat⁴⁹.

Rootsi kriminaalkodeksi peatükis 29 § 4, mis määratleb karistuse algusaega, on antud üldine määratlus, et kohus peaks arvesse võtma: kas süüdistatav on ka eelnevalt kohtu poolt kuriteo toimepanemises süüdi mõistetud; missugune oli eelneva kuriteo raskusaste; kui pikk on kuritegude toimepanemise ajavahemik; kas eelnev ja uus kuritegu on oma loomu poolest sarnased ning kas tegu on tõsiste kuritegudega. Karistuse karmistamine retsidiivsuse puhul on ette nähtud Rootsi kriminaalkodeksi ptk 26 § 3⁵⁰.

Šveitsi kriminaalkodeksi § 67 mainib "karistuse retsidiivi" üldsõnalise eesmärgiga karmistada karistust. „Retsidivisti“ termini asemel kasutatakse tavaliselt mõistet „tavaline“ kurjategija (§42). "Tavaliste" kurjategijate puhul on ette nähtud võimalused kas karistuse karmistamiseks või karistusregistrist karistuse kustutamiseks (§ 67 ja § 80)⁵¹.

Hispaania kriminaalkodeksi § 23 lisab retsidiivsuse süüd raskendavate asjaolude hulka. Nimetatud asjaoluga on tegemist siis, kui uue süüte toimepanemise hetkeks on isik juba süüdi mõistetud antud kriminaalkodeksiga ette nähtud samalaadse süüte toimepanemise eest, va juhul, kui karistus on kustutatud. Vastavalt kriminaalkodeksi § 87 on kohtul kohustus hinnata võimalust KrK §-s 81 ettenähtud karistuse täideviimise edasilükkamist, arvesse võttes teo üksikasju ja süüdimõistetud isikut.

---

⁴⁹ Criminal Code of the Kingdom of Belgium. – Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/16036/preview> (29.04.2012).

⁵⁰ Criminal code of the Kingdom of Sweden. Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (29.04.2012).

⁵¹ G. Stratenwerth. Schweizerisches Strafrecht, Allgemeiner Teil: Die Straftat – 3. Auflage; Bern 2005.

Prantsusmaa kriminaalkodeksi⁵² alajaotus 2 "Karistused, mida määratakse retsidiivi juhul" II peatüki III jao I Raamat ei defineeri retsidiivsuse mõistet, kuid teatud reeglid karistuse määramisel retsidiivi puhul ikkagi eksisteerivad:

- kuriteo või väärteo sooritanud isiku poolt, kes on varem toime pannud kindla kuriteo või väärteo, võib tagajärgedeks olla, et: a) ettenähtud maksimaalne vangistuse aeg ja trahv kahekordistub (§ 132-9 ja 132-10) ja b) vangistusena ette nähtud karistus võib muutuda eluaegseks (§ 132-8);
- eri liiki karistuseks on sotsiaal-kohtulik järelevalve, mis koosneb toimingutest, mida viiakse läbi retsidiivsuse ennetamise eesmärgiga, ning seaduses ette nähtud juhtudel kuritegude puhul kohaldatakse kuni 20 aastat lisakaristusena ja kuni 10 aastat väärteo eest põhikaristusena (§131-36-6 ja 131-36-7). Kirjeldatud karistus seisneb järgmises: 1) isikule määratakse teatud kohustusi (§ 131-36-2, 132-44, 132-45), 2) isikule määratakse karistusena maksimaalne vangistuse aeg kuni 5 aastat kuriteo ja kuni 2 aastat väärteo puhul, juhul kui isik eirab või rikub teatud kohustusi (§131-36-1);
- retsidiivistideks võivad olla ka juriidilised isikud. Näiteks, trahvimäär võib suurened kümnekordseks juhul, kui juriidiline isik on juba kuri- või väärteos süüdi mõistetud ja 10 aasta jooksul võetakse ta uuesti vastutusele (§ 132-12 - 132-14)⁵³.

On mõistetav, et just selle riigi, kus on sündinud Cesare Lombroso, Itaalia kriminaalkodeksis on vastutuse normid ette nähtud mitte ainult retsidiivistide jaoks, vaid ka nende isikute jaoks, keda on tunnistatud "tavalisteks", "professionaalideks" ja "sunnitud kurjategijateks" (peatükk II, IV jagu, Raamat 1). Kriminaalkodeksi § 99 sätestab retsidiivistide suhtes, et isik, kes pärast süüdimõistmist paneb toime uue kuriteo, saab uue karistuse määramisel lisaks 1/6 määratud karistusest. See on üldine reegel, kuid on ka erandeid juhtudel, kui uue kuriteo toimepanek samalaadse kuriteo eest on toimunud:

- eelneva karistuse mõistmisest 5 aasta jooksul;
- karistuse kandmise ajal või pärast seda;
- süüdimõistetu karistuse kandmisest kõrvalehoidmise ajal, sellel juhul lisandub karistusele 1/3 kuni 1/2 määratud karistusest.

---

⁵² Criminal Code of the French Republic (English version). – Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (29.04.2012).

⁵³ Уголовный кодекс Франции. Научая редакция Л. Головки, Н. Крылова; перевод с французского и предисловие Н. Крылова – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

Sarnast probleemile lähenemist kasutatakse ka San Marino KrK-is. Kriminaalkoodeksi § 91 alusel loetakse retsivistiks isik, kes on varem süüdi mõistetud kuriteo tahtliku toimepanemise eest. Sellel juhul ei saa kohtunik määrata minimaalset karistust. Kui kuritegu kordub ja uus kuritegu on sarnase iseloomuga, võib karistust suurendada ühe astme võrra⁵⁴.

Analüüsides Lääne- ja Kesk-Euroopa riikide seadusandlust, mis reguleerib retsidiivsuse olukorda eeskätt vargustest lähtuvalt, võib järeldada:

- eelpool mainitud Lääne- ja Kesk-Euroopa riikide kriminaalkoodeksites mõistet „retsidiivsus” reeglina ei defineerita ja suuremas osas neist mõistakse retsidiivsuse all ainult spetsialiseeritud retsidiivsust, mis tähendab eelnevalt süüdimõistetud isiku poolt uue samalaadse tahtliku kuriteo toimepanekut;
- Baltimaade ja teiste endise Nõukogude Liidu liikmesriikide kriminaalkoodeksites on retsidiivsuse instituut välja töötatud palju üksikasjalikumalt kui Lääne- ja Kesk-Euroopa riikide kriminaalkoodeksites;
- retsidiivsuse määratlemine Lääne- ja Kesk-Euroopa riikide kriminaalkoodeksites ainult:
  - ✓ kohustab kohut rakendama raskemat karistust seadusega ette nähtud piirides (Bulgaaria, Poola, Holland, Taani, Austria, Itaalia, Prantsusmaa, Belgia, Hispaania, Rootsi, San-Marino ja Šveitsi KrK-le);
  - ✓ erandjuhtudel mõjutab rakendamise võimalikkust:
    - a) karistuse täideviimise peatamist (Hispaania KrK) ja tingimisi vabanenud edaspidisest karistuse kandmisest (Bulgaaria KrK);
    - b) karistuste eriliigid (sotsiaal-kohtulik järelevalve vastavalt Prantsusmaa KrK-le);
    - c) muud ennetavad meetmed, va karistus (vastavalt Austria KrK-le suunamine ohtlike retsivistide kinnipidamispaike);
    - d) karistuse kustutamise tähtajad (Šveitsi KrK).

Igas riigis üle maailma eksisteerib korduvkurjategijaid ja nendega tuleb aktiivselt tegeleda, sealhulgas vajadusel ka seadusemuudatusi läbi viia, siiani ei ole aga üheski Euroopa riigi kriminaalkoodeksis käsitletud retsidiivsust vajaliku põhjalikkusega.

---

⁵⁴ Criminal Law - Guide to Penal Law. Arvutivõrgus: <http://www.hg.org/eu-govt.html> (29.04.2012).

2. Pisivargused ja nende retsidiivsus Eesti õiguses

Enne 2007. aastat kehtis karistusseadustiku redaktsioon, mille kohaselt korduv väheväärtusliku asja vargus oli kuritegu. Selline lähenemine tundus kriminaalpoliitikutele menetlusressursi raiskamisena ning seega töötati välja seadusemuudatus, mille kohaselt väheväärtusliku asja väärtusega alla 1000 krooni (63 eurot ja 98 senti) korduv vargus muutus karistatavaks väärteo korras. Paraku jäid muud rakursid peale menetlusökonoomia ning vangide arvu vähendamise analüüsist välja. Seadus jõustus 2007. aasta märtsis.

Mõne aja pärast hakkas suurematest kaubanduskettidest ja turvaettevõtetest tulema teateid, et uus põhimõte muutis vargad kalkuleerivaks ning poest varastati parasjagu nii palju tooteid, et see mahuks 1000 krooni sisse. Varaste eesmärgiks oli pääseda kergema karistusega. Märtsis 2008 algatas Riigikogu uue seadusemuudatuse, mis jõustus juulis 2008. Sellega toodi seadusesse süstemaatilise varguse mõiste, mis tähendab kuriteo toimepanemist vähemalt kolmel korral. Teise seadusemuudatuse eel analüüsis politsei seaduse mõjusid ja leidis, et nii väärtegude kui ka kuritegude arv tervikuna on dekriminaliseerimise tulemusena kasvanud. Samas leiti, et varaste profiili arvestades ei oleks kriminaliseerimine lahendus, sest paljud neist on narkomaanid ning nende vanglasse saatmine ei annaks erilist efekti, v.a lühiajaline efekt selleks ajaks, kui kurjategijad vangis on ning uusi kuritegusid toime panna ei saa⁵⁵.

Seega võib järeldada, et varguste tegelikule arvule kumbki muudatus ei mõjunud, pigem on viimasel ajal märgata varguste arvu väikest, ent püsivat kasvutendentsi. Mõlemad seadusemuudatused teenisid oma kindlat eesmärki, mis esimesel juhul oli menetlusökonoomia ning teisel juhul varaste karistamatusetunde vähendamine. Kõige olulisemaga – kuidas on tegelikult võimalik varguste arvu vähendada – kummalgi juhul ei tegeletud. Ilmselt ongi kogemus kõige parem õpetaja ning ka head algatused ja ideed vajavad sageli pikemat läbimõtlemist ja analüüsi⁵⁶.

Selline kriminaliseerimine ja dekriminaliseerimine on olnud kulukas ning mõttetu protsess. Kulukaks teeb sellise katsetamise eelnõude kirjutamise kulu, eeskätt eelnõuga tegelenud nõunike palk; nende menetlemise kulu, sealhulgas Riigikogu liikmete palk; ühiskonnale kaasnenu kulu,

---

⁵⁵ Politseiameti planeerimis- ja analüüsiosakonna memo, 14.03.2008.

⁵⁶ M-L. Sööt. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. – Juridica VIII/2010, lk 622-623.

muuhulgas kulutused turvateenistusele jms; õiguskaitsele kaasnenud kulu, peamiselt politseipatrullide tegevus jm menetlustoimingud, jne. Ilmselt ei ole keegi siiani neid kulusid kokku arvestanud, ent tagasihoidlike hinnangute järgi ei jää need oluliselt alla 500 000 krooni⁵⁷. Ühe kõikehõlmava, põhjaliku uuringu tegemiseks kulunuks kordades vähem raha. Näiteks kriminaalpoliitika osakonna kallimad uuringud on maksnud 300 000 krooni pluss analüütikute paari kuu palk ning odavamad uuringud ei ole üldse lisaressurssi nõudnud, sisaldades vaid analüütikute palgakulu⁵⁸.

Käesolevas peatükis vaatleb autor lähemalt varsti juba kümme aastat kehtinud KarSi §199 ja § 218 lg 1 kolme redaktsiooni, toob välja olulisemad Riigikohtu lahendid ning esitab kokkuvõtte antud temaatikaga seotud uuringutest.

2.1 Korduv pisivargus

Käesolevas alapeatükis käsitleb autor 2001.a vastu võetud karistusseadustikku, aga ei käsitle lähemalt Eestis kehtinud kriminaalkoodeksit, kuna antud seadus oli pigem ENSV kriminaalkoodeksi järg kui iseseisva kriminaalõiguse algus.

Eesti kriminaalkoodeks pärines teatavasti 1961. aastast. Eesti NSV KrK 1961. a redaktsiooni §-d 88 ja 139 määratlesid vargust kui *vara salaja hõivamist omastamise eesmärgil*, 02.08.1989.a jõustunud muudatuses piirduti ainult määratlusega *riisumine salajase varguse teel*. Ka pärast 1992. a karistusõigusreformi säilis § 139 I lühiformuleering *võõra vara salajane vargus*⁵⁹.

Karistusseadustik (KarS) võeti vastu 6. juunil 2001 ning see hakkas kehtima järgmise aasta 1. septembrist. Nüüdseks on seadus kehtinud peaaegu kümme aastat. See on piisavalt pikk aeg, et teha kokkuvõtteid seaduse rakendumisest. Enamik karistusõiguse reformi radikaalsetest uuendustest puudutas üldosa, sest eriosa paljud koosseisud, küll mitte süsteem, säilisid⁶⁰. Seadustehnilistest ja sisulistest erinevustest hoolimata on varguse mõistel siiski mitmed põhitunnused, mis lubavad seda süütegu suhteliselt ühesuguselt määratleda. Seda silmas pidades

⁵⁷ Arvesse on võetud eelnõu menetlemise kulud eelnõu ettevalmistavas ministeeriumis, kooskõlastavas ministeeriumis, kantslerite nõupidamisel ja Riigikogu komisjonides, huvigruppidega konsulteerimist ning ekspertide kaasamist. T. Ligi. Mis on õigusaktide mõjude analüüsi kontseptsiooni rakendamisest saadav praktiline kasu? – Juridica 2010/8.

⁵⁸ M-L. Sööt. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. – Juridica VIII/2010, lk 623.

⁵⁹ Kriminaalkoodeks. 01.06.1992 – RT 1992, 20, 287; RT III 2002, 11, 108.

⁶⁰ J. Sootak. Kaks aastat karistusseadustikku – uus õigus ja uued probleemid? – Juridica I/2005, lk 43.

ongi KarS § 199 I toonud uuesti Eesti karistusõigusesse varguse legaalseaduslikkuse definitsiooni, nimelt on selles vargus määratletud kui võõra vallasasja äravõtmine selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil. Seega moodustub varguse koosseis järgmise skeemi järgi:

- 1) Objektiivne koosseis
  - a) Objekt
    - i) Vallasasi
    - ii) Võõras asi
  - b) Äravõtmine
    - i) Senise valduse murdmine
    - ii) Uue valduse kehtestamine
- 2) Subjektiivne koosseis
  - a) Tahtlus
  - b) Omastamise eesmärk
    - i) Senise valdaja ilmajätmine
    - ii) Enda kasuks pööramine
  - c) Omastamise ebaseaduslikkus⁶¹

Karistusõiguslikult on varguse korral kahjustatav õigushüve omand või valdus, ründeobjekt aga asi⁶². Vastavalt TSüS § 49 lõikele 1 on asi kehaline ese⁶³. Selline määratlus on varguse mõiste seisukohalt esmatähtis. Vastavalt TSüS §-le 50 jagunevad asjad kinnis- ja vallasasjadeks. Varguse mõiste seisukohalt tuleb asja mõistet siin piirata vallasasja mõistega. Karistusõiguslikult ei oma tähtsust, kas asi on kellegi seaduslikus või ebaseaduslikus valduses, samuti hea- või pahauskes valduses. Asja näol on tegemist füüsilise esemega.

Asja mõiste tsiviilõiguses ei ole seotud selle väärtusega. Asi kuulub isikule olenemata sellest, milline on selle asja rahaline väärtus või majanduslik kasulikkus. Tsiviilõigus kaitseb omandit igasuguste õigusvastaste rünnete eest ning ka kaitstava õigushüve määratluse tsiviilõigusest üle võtnud karistusõigus ei saa teha siin olulisi piiranguid. Vargusega on seega tegemist iga asja

---

⁶¹ J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2009. II väljaanne, lk 25.

⁶² J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2003, lk 20.

⁶³ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27.03.2002 – RT I 2002, 35,216; RT I, 06.12.2010.

hõivamisega, sõltumata sellest, kas tegemist on kallihinnaliste esemete või majanduslikult täiesti väärtusetute mälestusesemetega⁶⁴.

Nimetades varguse objektina asja, jõuame paratamatult küsimuseni selle väärtusest. Asja mõistesse ei kuulu aga selle rahaline väärtus – kui enamikul asjadest ongi rahaline väärtus, siis teatud osal mitte, mis ei takista aga ka neil olla koosseisukõlblikud. Riigikohus on selles küsimuses teinud kaks otsust, neist esimese veel enne KarS jõustumist. Hobuniiduki kaasuses tühistas kohus eelnevad kohtulahendid küll menetlusseaduse rikkumise tõttu, kuid ütles selgelt välja, et varguse korral tuleb tuvastada asja rahaline väärtus⁶⁵. Tõsi, otsusest ei selgu ühemõtteliselt, kas antud asjas tuleb tuvastada rahaline väärtus seetõttu, et tegemist on kultuuriväärtusega esemega või tuleb asja väärtus tuvastada alati. Teises, pärast KarS jõustumist tehtud otsuses ütleb Riigikohus aga selgelt välja, et omakasulised süüteod omandi vastu ei sisalda koosseisutunnusena varalist kahju⁶⁶. Teo objektiivse koosseisu täitmiseks piisab, kui asi on omanikult ära võetud. Samas võib asja väärtusel olla teatud tähendus süüteo subsumeerimisel väär- või kuriteona, tähtsust võib omada varastatu suur ulatus, samuti võib asja väärtust arvestada karistuse mõistmisel⁶⁷.

Antud töö raames võtab autor vaatluse alla varavastased süüteod väheväärtusliku asja või väheolulise õiguse vastu ehk need süüteod, mille väärtus ei ületa kahtekümmend miinimumpäevamäära. Siinkohal tuleb mainida, et miinimumpäevamäär oli 50 krooni ehk 3 eurot 20 senti (KarS § 44 lg 2).⁶⁸ Näiteks inimene, kes varastas 1001 krooni (63 euro ja 98 senti) väärtuses esemeid, pani toime kuriteo, mis kvalifitseerus KarS § 199 tunnustel. Kui ta oleks varastanud 1000 krooni (63 euro ja 91 senti) väärtuses või alla selle, siis oleks KarS § 218 mõistes tegemist olnud väärteoga. Süütegu väheväärtusliku asja vastu kui bagatellidelikt moodustab KarS eriosa 13. ptk iseseisva 3. jao.

KarS § 218 näol ei ole tegemist iseseisva varavastase süüteo koosseisuga, mis on moodustatud ainsa põhitunnuse – asja või õiguse väike väärtus – alusel. Süütegu väheväärtusliku asja või varalise õiguse vastu ei saa järelikult olla midagi muud, kui mõni 13. ptk süüteokoosseisus

⁶⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2004, II trükk, lk 433.

⁶⁵ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 28. mail 2001 nr 3-1-1-60-01 Jüri Koppeli süüditunnistamises. – RT III 2001, 19, 201.

⁶⁶ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 09. novembrist 2004 nr 3-1-1-81-04 Veiko Oskpuu süüditunnistamises. – RT III 2004, 31, 168.

⁶⁷ J. Sootak. Kaks aastat karistusseadustikku – uus õigus ja uued probleemid? – Juridica I/2005, lk 44.

⁶⁸ Karistusseadustik. 06.06.2001 – RT I 2002, 44, 284; RT I, 12.11.2010, 17.

seisnev tegu. Seega on nimetatud koosseis viitelise iseloomuga ja käsitatav 13. ptk suhtes üldosalise sättena.⁶⁹

Väikese teosüüga õigusrikkumisi iseloomustab tihti nende suur arv ehk massilisus. Selliste rikkumiste suure leviku korral tuleb riikidel otsustada, millised sammud on õigusrikkumiste massilise leviku peatamiseks kõige tõhusamad. Valiku tegemisel tuleb analüüsida senist karistuspraktikat, kehtivaid materiaal- ja menetlusõiguse norme ning riigi tegelikku suutlikkust sanktsiooni meetmete ja sunnivahendite kohaldamisel. Juhul, kui valitakse karistusõiguslik meede, mida on ilmselgelt raske ellu viia, või kui süüdlasel on võimalus mõistetus karistuse kandmisest kõrvale hoida, väheneb karistusseaduse mõju ning õiguskuulekus ühiskonnas, süütegude arv aga ei vähene. Õigusrikkumiste, sealhulgas pisirikkumiste arvu saab vähendada üksnes tegelikkuses toimivate õigusnormide kaudu. Üksiku väikese teosüüga õigusrikkumise korral ei pruugi tekitatud kahju ega sellest tulenev oht tunduda märkimisväärne ega too kaasa riigipoolset reageeringut. Kui aga pannakse toime massiliselt väikese teosüüga pisisüütegusid, on kokkuvõttes tegemist juba suure kahju ning suure ohtlikkusega, millele seadusandja ega ka kriminaalasutused ei saa jätta reageerimata. Juhul, kui seadusandja leiab, et mingid vähem olulised üleastumised kuuluvad karistusõiguse valdkonda, tuleb otsustada, kas määratleda need väärtegude või kuritegudena. Masskuritegude ohtlikkus kuritegevuse üldises kontekstis on saanud maailmas märkimisväärse tähenduse just viimastel aastakümnetel. Kuritegevuse vähendamisel on hakatud rõhutama põhjuste ja tagajärgede seost ehk seda, millised pisisüüteod võivad viia raskemate tagajärgedeni⁷⁰.

Väike hooletussejätetus või korralageduse kutsub üles palju tõsisematele kuritegudele, nii võtab korratud laiema ulatuse ja anarhia levib hoonest tänavale ja sealt edasigi, sest kõrvalseisjale võib näida, et kõik on lubatud. Seda võib nimetada ka kuritegevuse epideemilisuse teooriaks, mille kohaselt on kuritegevus nakkav: see võib saada alguse katkisest aknast ning levida üle terve kogukonna. Ehk kokkuvõtvalt, mitmetest väikestest õigusrikkumistest algavad suured⁷¹.

Kriminaalõiguse reformeerimise käigus otsustas seaduseandja, et korduv vargus peab olema kriminaliseeritud, sõltumata sellest, kas tegu oli väär- või kuriteoga. Antud otsus on

⁶⁹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus 26. novembrist 2002 nr 3-1-1-116-02 Igor Drobini asjas. – RT III 2002, 35, 376.

⁷⁰ K-M. Vaher. Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. – Juridica VIII/2008, lk 527.

⁷¹ M. Gladwell. Läbimurdepunkt. Tallinn 2004, lk 123–124.

kodifitseeritud KarS § 199 lg 2 p 4: kui varguse paneb toime isik, kes on varem toime pannud varguse, röövimise või omastamise, nähakse talle ette rahaline karistus või kuni viieaastane vangistus. Varguse, röövimise (KarS § 200) või omastamise (KarS § 201) varem toime pannud isik on see, kes on selle eest varem süüdi mõistetud, st kohtuotsus on jõustunud, kuid täitmisele pööramata, kannab karistust või on selle ära kandnud, kuid ei ole karistusregistrist kustutatud; või kes on varem varguse toime pannud, kuid ei ole selle eest veel süüdi mõistetud. Varem toimepandud vargus või röövimine võib olla subsumeeritud KarS § 218 alla⁷². Korduvalt toimepandud pisivargus muutus varguseks, sõltumata sellest, et lõppes eelneva väärteo kehtivuse tähtaeg. Isiku poolt toime pandud pisivargus menetleti väärteomenetlusena juhul, kui eelnevalt puudusid karistused toimepandud varavastaste süütegude eest. Muude asjaolude ilmnemisel käsitleti kauplusevarast või isikut, kes pani toime muu vähemohtliku varavastase süüteo, kurjategijana⁷³.

Autor leiab, et siinkohal on oluline võrrelda ka süütegude eest ettenähtud sanktsioone. Esmase nõ pisivarguse eest võib KarS § 218 lg 1 alusel määrata karistuseks rahatrahvi summas kuni 15000 krooni või hoopis aresti. Vastavalt KarS §-le 48 võib kohus väärteo eest määrata aresti kuni kolmkümmend päeva. Samasuguse teo eest, kuid millega tekitatud kahju ületab 1000 krooni isegi vaid 1 krooni ulatuses, on vastavalt KarS § 199 lg 1 ette nähtud karistuseks rahaline karistus või kuni kolme aastane vangistus. Seaduseandja võrdsustab karistusi nende kordumisel: korduv-varguse puhul võib KarS § 199 lg 2 p 4 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest karistuseks määrata kuni viie aasta pikkuse vangistuse.

Eelpool toodud võrdluse puhul tekib autoril küsimus, kas antud juhul võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse printsiibid toimivad? Autor leiab, et mõlema süüteo puhul on esmakordne toimepanija ühiskonna jaoks ühtviisi ohtlik ning see ei oma tähtsust, kas ta varastas 999,95 või 1001 krooni väärtuses. Teo subjekt astub piirist üle ja siin on kaks võimalust: ta kas pareneb või jätkab süütegude toimepanemist. Mõistlik on arvata, et pisivarguse puhul seaduseandja annab vargale võimaluse enese parandamiseks ning kui ta teisel korral paneb toime sarnase süüteo, siis karistus on juba rangem. Antud küsimust käsitleb autor põhjalikumalt töö järgmises osas.

---

⁷² J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2002, I trükk, lk 384.

⁷³ S. Levotšski. Varavastased süüteod Tallinna kesklinnas ja 15.03.2007. aastal jõustunud karistusseadustiku muudatus. – Magistritöö. Tallinn 2007, lk 30. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).

Eraldiseisvaks küsimuseks on hoiatusmenetlus. Väärteomenetluse seadustiku⁷⁴ (VTMS) § 53 lg 1 sätestab, et vähetähtsa väärteo eest võib kohtuväline menetleja jätta menetlusaluse isiku karistamata ja määrata hoiatustrahvi. Seega saab väärteod jagada tinglikult kaheks: vähetähtsad väärteod ja muud, olulisemat õigushüve kahjustavad väärteod. Tähelepanu tuleb siinkohal juhtida sellele, et vähetähtsa väärteo kriteeriume seaduses ei sätestata ning see, kas väärtegu on vähetähtis, on kohtuvälise menetleja otsustada. Seega võib ühe isiku puhul kohukese vargus tähendada vähetähtsat väärtegu, samast kauplusest samasuguse kohukese varastamine teise isiku poolt aga juba karistatavat väärtegu. Olukorras, kus subjektiivsete kriteeriumite alusel võib väärtegu osutuda tähtsaks või vähetähtsaks, kusjuures sellest võivad isikule tuleneda oluliselt erinevad tagajärjed, tuleks asuda seisukohale, et see ei ole kooskõlas süütegude määratletusega (põhiseaduse § 13 lg 2)⁷⁵. On väga oluline, et VTMS § 53 lg 1¹ järgi ei ole hoiatustrahv süüteo eest kohaldatav karistus, seda ei kanta karistusregistrisse ning sellele ei või tugineda süüteo korduvuse arvestamisel ega muude süüteo eest ette nähtud õigusjärelmite kohaldamisel. Sellest võib järeldada, et kui esimese pisivarguse eest määrab kohtuväline menetleja hoiatustrahvi, siis järgmise varguse puhul, olenemata selle väärtusest, korduvust ei tule. Seega on tegemist väga subjektiivse KarS-i kohaldamisega ning taas tekitab võrdne kohaldamine küsimusi.

Palju küsimusi on tekitanud ka varguse katsestaadiumi piiride määramine, vaadelgem seda kauplusevarguse näitel. Erialakirjanduses ja Saksa kohtupraktikas näib valitsevat aprehensiooniteooria vähemalt selles osas, mis puudutab kauplusevarguseid, kui on tegemist väikesemõõdulise asjaga, nt pudel alkoholi, pakk sigarette vms. Siis võib varguse lugeda lõpuleviiduks näiteks mitte kauplusest väljumisega, vaid asja peitmisega kotti või riiete alla. Seda on võimalik põhjendada nn tabu- või enklaaviteooriaga: vargus on lõpule viidud, sest uus valdaja on loonud valdusenklaavi, mis on tagatud tema puutumatu isikusfääriga. Endise valdaja tegevus oma valduse taastamiseks on nii faktiliselt kui ka õiguslikult takistatud ning seepärast loetakse valduse üleminek teostunuks. Siit omakorda tuleneb, et vabatahtlik loobumine ei ole enam võimalik ning kuigi hõivaja paneb kauba riulile tagasi, on see ikkagi üksnes tegevkahetsus⁷⁶.

Vähemusarvamus nõuab siiski hõivajale mingitki võimalust senise valdaja võimualast väljumiseks või eemaldumiseks. Ka meie kohtupraktika on lähtunud aprehensiooniteooriast, mida

⁷⁴ Väärteomenetluse seadustik. 22.05.2002 – RT I 2002,110, 654; RT I, 29.12.2011, 61.

⁷⁵ T. Reinthal. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica X/2010, lk 742.

⁷⁶ J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2003, lk 51. (Vt R. Rengier § 2 vnr 25; C.J. Hauf, lk 17; Schmidt/Seidel, lk 18).

on täidetud ablatsiooniga. Viimast eeldatakse alati, mitte üksnes suuremõduliste esemete puhul. Kauplusevargus on seega reeglina lõpule viidud, kui isik on möödunud kassast ja teda ei peatata ka vahetult pärast kassa läbimist⁷⁷.

Ajal, mil kehtis karistusseadustiku § 218 esimene redaktsioon, jõudsid kohtusse paljud kriminaalasjad, mille kahjused piirdusid paarikümne krooniga. Kuigi kriminaalmenetluse seadustiku § 202 võimaldab lõpetada kriminaalmenetluse otstarbekuse kaalutlusel, on mõned kriminaalasjad jõudnud välja Eesti Vabariigi Riigikohtuni.

Iga uue seaduse rakendamisel ja tõlgendamisel võib algusperioodil tekkida raskusi, nii oli ka KarS-i puhul. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium märkis oma 4. novembri 2002. aasta otsuses, et alates 1. septembrist 2002. aastast kehtiva karistusseadustiku § 5 kohaselt mõistetakse karistus teo toimepanemise ajal kehtinud seaduse järgi, kuid teo karistatavust välistaval, karistust kergendaval või muul viisil isiku olukorda leevendaval seadusel on tagasiulatuvalt jõud. Kohtukolleegium leidis oma otsuses, et süüditunnistamine enne 1. septembrit 2002. aastal toime pandud varguste katsetes tuleb lõpetada ning kriminaalmenetlus lõpetada⁷⁸. Seega jättis Tallinna Ringkonnakohus märkimata eelnevalt Oleg Sumenkovi poolt toime pandud varguste katsed ning oli seisukohal, et antud süütegusid tuleb menetleda väärteo kvalifikatsiooniga.

On arusaadav, et tekkis vajadus Riigikohtu lahendi järele, mis ühtlustaks erinevate tõlgenduste vältimiseks menetlus- ja kohtupraktika. 26. novembril 2002. aastal tegi Riigikohtu Kriminaalkolleegium kohtulahendi, mis aitas edasiste kohtuotsuste tegemisel. Pika kohtutee alguseks sai asjaolu, et 2001. aasta kevadel üritas I. Drobin varastada Tallinnas kahest erinevast kauplusest toiduaineid vastavalt 688.60 krooni ja 976.45 krooni väärtuses. 5. veebruaril 2002. aastal tunnistas Tallinna Linnakohus I. Drobini süüdi vargusekatses KrK § 15 lg 2 ja § 139 lg 2 p 2 järgi ning karistuseks mõisteti talle neli kuud vabaduse kaotust tingimisi üheaastase katseajaga. Seejärel palus Tallinna Prokuratuuri prokurör Kairit Alvela oma protestis Riigikohtule 7. oktoobrist 2002. aastal tühistada Tallinna Linnakohtu määrus ning vabastada I. Drobin KarSRS § 3 lg 6 alusel karistuse kandmisest. Protestis märgiti, et I. Drobin tunnistati süüdi kahe vargusekatse eest. Esimeses episoodis puudusid süüteokoosseisus sätestatud raskendavad

⁷⁷ J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2003, lk 51.

⁷⁸ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 06. veebruaril 2003 nr 3-1-1-9-03 Oleg Sumenkovi kriminaalasjas. – RT III 2003, 5, 50.

asjaolud ja varastatu väärtus oli vaid 688.60 krooni. Seega oli vastavalt KarS § 218 lg-le 1 tegemist väärttega. Teises episoodis oli varastatu väärtus 976.45 krooni. Tulenevalt sellest, et esimene varguseepisood langes ära ja muud KarS § 199 ettenähtud raskendavad asjaolud puudusid, tuli prokuröri arvates teist episoodi käsitleda väärtteona KarS § 218 lg 1 järgi. Samuti esitas prokurör muid põhjusi, kuid Riigikohtu kriminaalkolleegium jäi seisukohale, et KarS § 218 lg 1 sätestab kriminaalvastutuse varavastase süüteo eest väheväärtusliku asja või varalise õiguse vastu, kui puuduvad süüteokoosseisus märgitud raskendavad asjaolud.

Eeltoodust lähtuvalt tegi Riigikohtu kriminaalkolleegium otsuse, et Karistusseadustiku § 218 lg 1 sätestab kriminaalvastutuse varavastase süüteo eest väheväärtusliku asja või varalise õiguse vastu, välja arvatud röövimine või väljapressimine, kui puuduvad süüteokoosseisus märgitud raskendavad asjaolud. Seega on KarS § 218 lg 1 viitelise iseloomuga ja käsitatav Karistusseadustiku 13. peatüki suhtes üldosalise sättena. Isiku käitumine tuleb kvalifitseerida KarS § 218 lg 1 järgi üksnes siis, kui see tegu vastab Karistusseadustiku 13. peatükis ettenähtud süüteokoosseisule, v.a röövimine või väljapressimine; see tegu on suunatud väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu ja selles teos puuduvad vastavas süüteokoosseisus sätestatud vastutust raskendavad asjaolud.

Eeltoodust järeldub, et KarS § 218 lg 1 ei näe ette sellist iseseisvat süüteokoosseisu nagu varavastane süütegu väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu, vaid sätestab vastutuse nt varguse, omastamise jm varavastase süüteo, v.a röövimine ja väljapressimine, eest, mis on suunatud väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu. I. Drobini poolt toimepandud esimene süütegu vastab Karistusseadustiku järgi varguse katsele, mis on suunatud väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu (KarS § 218 lg 1). Teine vargusekatse tuleks aga kvalifitseerida korduva kuriteo katsena KarS § 199 lg 2 p 4 järgi⁷⁹.

2.2 Dekriminaliseerimine

KarS § 199 esimene muudatus toimus 15.03.2007.a, millega muudeti lõike kaks karistuse sõnastust ning lisati juurde lõige kolm, mis on jäänud siiani antud paragrahvi viimaseks lõikeks. Sama seadusega muudeti ka KarS § 218 sõnastust: varavastane süütegu on väheväärtusliku asja

---

⁷⁹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 05. märtsil 2002 nr 3-1-1-116-02 Vladimir Salnikovi süüditunnistamises. – RT III 2002, 9, 88.

või väheolulise varalise õiguse vastu,⁸⁰ mille väärtus ei ületa kahekümmend miinimumpäevamäära.⁸¹ Antud paragrahvide muutuste tõttu ei olnud korduv vargus väheväärtusliku asja vastu enam kuritegu, vaid väärtegu. Seega kõik korduvad pisivargused dekriminaliseeriti ehk võib öelda, et seadusandja andis vaikimisi „loa” varastada alla 1000 krooni väärtuses nii tihti, kui teosubjekt seda vajalikuks peab ning see ei toonud kaasa muid õiguslikke tagajärgi peale trahvi või aresti.

2006. aastal valmis Justiitsministeeriumi analüüs kriminaalmenetluse lõpetamise kohta otstarbekuse kaalutlusel. Samal ajal hakati juhtima tähelepanu vajadusele KarS-is muudatuste tegemiseks vähemohtlike varavastaste süütegude osas. Siinkohal tuleb mainida, et kriminaalmenetluse seadustik võimaldab teatud juhtudel lõpetada kriminaalmenetluse otstarbekuse kaalutlusel, avaliku huvi puudumisel ja kui süü ei ole suur, siis KrMS §-de 202, 203 alusel⁸². Teostatud analüüsi tulemusena selgus, et vaatluse all oleval perioodil 01.05.2005-31.08.2006 lõpetati ringkonnaprokuratuurides KrMS § 202 ja § 203 alusel täielikult 3237 kriminaalasja. Sealjuures moodustasid vargused (KarS § 199) ja kehalised väärkohtlemised (KarS §121) kõige suurema osa KrMS § 202 alusel lõpetatud kuriteoepisoodidest, vastavalt 39% ja 24%. Kriminaalpoliitika osakond toob oma analüüsis välja, et olukord on sarnane eelnenud perioodiga ning vargused moodustasid kõige suurema osa § 202 alusel tehtud lõpetamistest ning koos süüteokatsetega moodustasid need 39% kõikidest § 202 alusel tehtud lõpetamistest: kokku 987 varguse (KarS § 199) episoodi ning 519 süüteokatset (§ 25).⁸³

Justiitsministeeriumi poolt 2007. Aastal koostatud kalendriaasta analüüsis „Kuritegevus Eestis 2006” on fikseeritud käsitletava aasta varguste üldstatistika. Prokuratuur saatis 2006. aastal kohtusse kokku 6249 vargust. Menetlust lõpetati 2156 kuriteos, neist 1401 juhul otstarbekuse kaalutlusel. Samas rõhutas Justiitsministeerium, et varguste arv on viimastel aastatel langenud (vt Joonis 1)⁸⁴.

Lähtudes Justiitsministeeriumi poolt avaldatud andmetest ja täpsemalt otstarbekuse kaalutlustel lõpetatud varguste kuritegude suurest arvust, kerkis üles küsimus kriminaalmenetluse

⁸⁰ Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmiste seadus. 24.01.2007. – RT I 2007, 13, 69. (punkt 21).

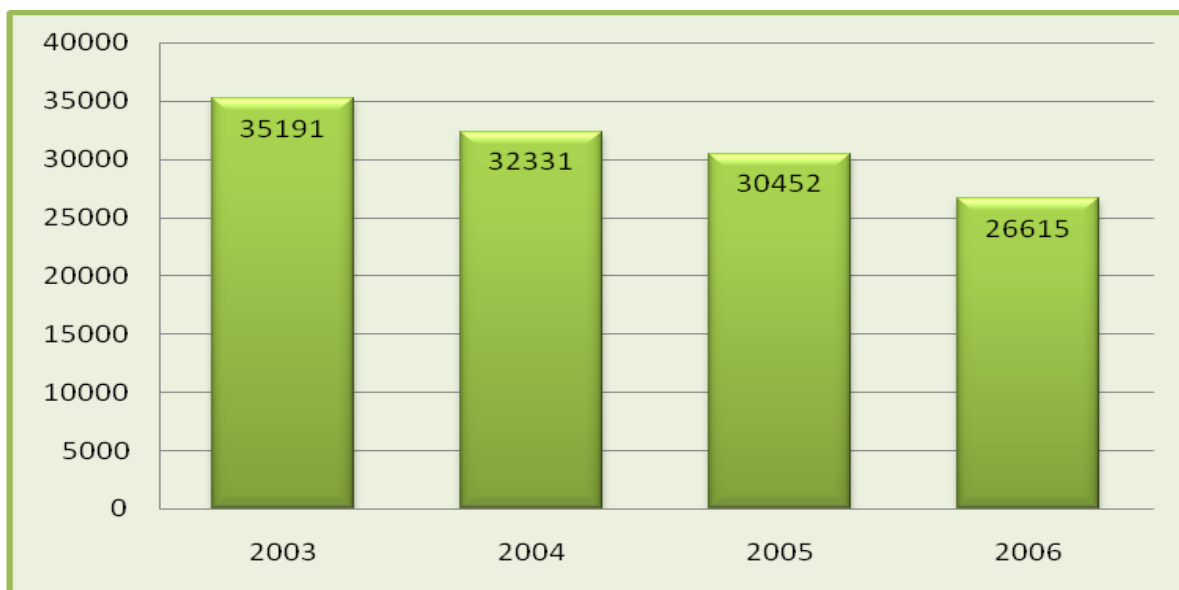
⁸¹ Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2002, 44, 284; RT I, 08.07.2011, 52. (§ 218).

⁸² Kriminaalmenetluse seadus. 12.03.2003. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 17.04.2012, 6.

⁸³ M. Agarmaa, M-L. Liiv jt. Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006. Justiitsministeerium: Tallinn 2007, lk 4.

⁸⁴ M-L. Liiv. Kuritegevus Eestis 2006. – Kriminaalpoliitika uuringud 4. Justiitsministeerium: Tallinn 2007, lk 23.

ökonoomsusest ja prokuratuuri ressursi otstarbekast kasutamisest. Samuti oli Justiitsministeerium arvamisel, et pisivarguste puhul ei esine obligatoorselt kuriteokaristuse rakendamise kohustust.

Joonis 1. Registreeritud varguste arv 2003-2006.

Sellist laadi väited vastasid väheväärtuslike varavastaste süütegude osas tegelikkusele. Pisivarguste ehk suures enamuses kauplustevarguste kriminaalmenetlus nõudis põhjendamatult suuri ressursse. Väidete kinnitamiseks esitas Justiitsministeerium kriminaalmenetluse registriandmed, mille alusel lõpetati perioodil 01.05.2005 - 31.08.2006 prokuratuurides menetlused kokku 5955 isiku suhtes, nendest KrMS § 202 alusel 3698 isiku suhtes (kriminaalmenetluse lõpetamine avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur). Kokku lõpetati vaadeldud perioodil KrMS § 202 ja 203 alusel kõikides prokuratuurides kriminaalasjad 4232 süüteos. KrMS § 202 alusel lõpetamiste arv oli oluliselt kasvanud ning näitas tõusutendentse. Ka KrMS 203 alusel (kriminaalmenetluse lõpetamine karistuse ebaotstarbekuse tõttu) lõpetamiste puhul oli nähtav teatud tõusutendents. Vaadeldud perioodil saadeti kohtusse 13260 isikut, kriminaalmenetluse lõpetamised KrMS § 202 ja § 203 alusel moodustasid umbes 31 % kohtusse saadetud isikute üldarvust⁸⁵.

⁸⁵ M. Agarmaa, M-L. Liiv jt. Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006. Justiitsministeerium: Tallinn 2007, lk 5.

Analüüsis jõuti järeldustele, et võrreldes varasemate perioodidega on tõusmas kriminaalasjade lõpetamiste arv nii KrMS § 202 kui ka KrMS § 203 alusel. Prokuratuuri poolt määratud rahalise kohustuse määr kahtlustatava suhtes, kes pani toime varguse, oli keskmiselt 1 000 Eesti krooni⁸⁶.

Eeltoodust lähtudes nõustub autor tolleaegse Justiitsministri Rein Langi arvamusega⁸⁷, kes jõudis järeldusele, et karistusseadustik ei ole vastavuses karistusõiguse põhimõtetega. Tekkis vajadus viia seadus põhimõtetega vastavusse ning selle nimel alustas Justiitsministeerium tööd karistusseadustiku muutmiseks. Riigikogule esitati Justiitsministeeriumi poolt autoriõiguse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, maksukorralduse seaduse, vääртеomenetluse seadustiku ja elektrituru seaduse muutmise seaduseelnõu seletuskiri. Selles viidati kriminaalmenetluse ökonoomsuse ja prokuratuuri ressursi ebaotstarbekast kasutamisest tulenevatele probleemidele. Muudatuste sisseviimine karistusseadustikku oli suhteliselt keeruline protsess ning läbi vaidluste jõuti tulemuseni, et vääртеomenetlus tervikuna on korduvate pisivarguste menetlemiseks kiirem ja ökonoomsem kui kriminaalmenetlus. Vaatamata kõikidele asjaoludele läbis seaduseelnõu 931 SE edukalt kolm lugemist Riigikogus. Selle kõige tulemusena jõustus 15.03.2007.a karistusseadustiku ja selle muutmise seaduse seaduste muutmise seadus⁸⁸. KarS § 218 lõige 1 muudeti ning sõnastati järgmiselt:

(1) Varavastase süüteo eest väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu, välja arvatud röövimine, väljapressimine ja asja omavoliline kasutamine vägivalla abil, ning tulirelva, laskemoona, lõhkeaine, kiirgusallika, narkootilise või psühhotroopse aine või nende lähteaine, suure teadusliku, kultuuri- või ajaloo väärtusega eseme vargus, karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga.

Sellel ajal kasvas hüppeliselt kaubanduskeskustes, bensiinijaamades ja mujal toimepandud pisivarguste arv⁸⁹ ning õigusrikkujates kasvas karistamatuse tunne. Sajad vargad panid aasta

---

⁸⁶ M. Agarmaa, M-L. Liiv jt. Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006. Justiitsministeerium: Tallinn 2007, lk 8.

⁸⁷ M. Tuulik. Justiitsministeerium tahab uuendada majandussüütegusid puudutavat karistusõigust. – Justiitsministeerium: Tallinn 28.03.2006. – Arvutivõrgus: [http://www.just.ee/20851\(29.04.2012\)](http://www.just.ee/20851(29.04.2012)).

⁸⁸ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. – Eelnõude infosüsteem. – Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#RuGSITSB> (29.04.2012).

⁸⁹ Siseministeeriumi statistika, märts 2008 – summaarne kasv 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga (kuritegudega kokku) oli kokku 38%. – Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. – Riigikogu õiguskomisjon: Tallinn 26.03.2008.

jooksul alla 1000-kroonise vara vargusi toime rohkem kui kolm korda⁹⁰, teades, et halvimalgi juhul pääsevad nad vaid mõnepäevase arestiga. Süüdlastele määratud rahatrahve ei olnud võimalik tegelikkuses sisse nõuda ning aresti täitmisele pööramine ei olnud arestimajade ülekoormatuse tõttu võimalik⁹¹.

Karistusseadustiku muudatused muutsid oluliselt varguste kvalifitseerimist ning mõjutasid ka pisivarguste subsumeerimist. Seadusemuudatuse jõustumisel hakati korduvaid pisivargusi menetlema väärteomenetluse korras. Karistusena hakati kohaldama KarS § 218 lõikes 1 sätestatud sanktsioone, mis nägid ette rahatrahvi kuni 6000 krooni või aresti. Korduva pisivarguse muutmine kuriteost väärteoks tõi kaasa kohustuse lõpetada eelnevalt alustatud kriminaalasju, milles pisivargused kogumina andsid kriminaalkorras karistatava korduvuse⁹².

Alates 2007. aasta algusest hakkasid politseiasutused valmistama ette kriminaalasju, milles tuli kriminaalmenetlus lõpetada. Nende hulgas olid ka vanemad kriminaalasjad, milles kriminaalmenetlus ühel või teisel asjaolul venis. Kohtuvälised menetlejad saatsid 2007. aasta teise kvartali jooksul prokuratuuridesse suure hulga toimikuid, milles tuli kriminaalmenetlus lõpetada.

Mõned kriminaalasjad on jõudnud ka Riigikohtuni ning enamusel neist seisnes küsimus kriminaalmenetluse lõpetamises. Näiteks Riigikohtu lahendi 3-1-1-36-07 puhul tekkis olukord, kus 15. märtsil 2007, s.o ajal, mil ringkonnakohus oli käesolevas asjas otsuse teinud, kuid see otsus ei olnud veel jõustunud, hakkas kehtima karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadus. Seega on alates 15. märtsist 2007 väärteona, mitte enam kuriteona, karistatavad ka need vähem kui 1000 krooni maksva asja või varalise õiguse vastu suunatud varavastased süüteod, mille puhul esineb küll süüteokoosseisus sätestatud raskendav asjaolu, kuid mis ei mahu KarS § 218 lg-s 1 nimetatud erandite alla. Tulenevalt eeltoodust järeltas Riigikohus, et alates 15. märtsist 2007 ei ole enam kuriteona karistatav M. Kütile KarS § 209 lg 2 p 1 - § 25 lg-te 1 ja 2 järgi süüks arvatud tegu, mis seisnes selles, et M. Kütt varem varguse toime pannud isikuna püüdis 3. mail 2004 tasuda kaupluses 13-kroonise ostu eest võõrale isikule kuuluva pangakaardiga. Käesoleval ajal on selline käitumine käsitatav KarS § 218 lg 1 järgi

---

⁹⁰ Politseiameti statistika, 2008 jaanuar-veebruar. – Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. – Riigikogu õiguskomisjon: Tallinn 26.03.2008.

⁹¹ K-M. Vaher. Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. – Juridica VIII/2008, lk 530.

⁹² Op. cit.

kvalifitseeritava väärteona, kuna alates 15. märtsist 2007 ei muuda isiku poolt varguse varasem toimepanemine kui kelmuse koosseisus sätestatud raskendav asjaolu (KarS § 209 lg 2 p 1) vähem kui 1000 krooni maksva eseme suhtes toime pandud kelmust enam kuriteoks. Seega tuleb M. Kütt vastavalt KrMS § 274 lg 1 teisele lausele, § 199 lg 1 p-le 1 ja § 194 lg-le 2, samuti § 309 lg-le 2 kelmuse katses õigeks mõista. Analoogsel arvamusel oli Riigikohus A. Golovatšov'i lahendis 3-1-1-52-07.

Kokkuvõtteks võib öelda, et antud kogemus veenis nii seadusandjat kui ka korrakaitsjaid, et ka väheolulistele õigusrikkumistele tuleb pöörata tõsist tähelepanu ning neile tuleb reageerida toimivate karistusõiguslike meetmetega. Ebapiisav tähelepanu vähese teosüüga õigusrikkumistele võib viia suuremate ja tulevikus palju raskemini kontrollitavate tagajärgedeni. Süvenenud karistamatustundega pisivaras paneb tõenäolisemalt toime ka raskemaid süütegusid, sest ühiskond on tal lasknud viia õigusrikkumise taluvuse piiri kaugemale. Olukord, kus ka aasta jooksul viisteist ja enam korda pisivargusega vahelejäanu on seaduse kohaselt ühe pulga peal vales kohas teeületajaga, annab ühiskonnale selgelt väärast sõnumi ja haavab ühiseid väärtusi⁹³.

2.3 Süstemaatiline vargus

Seoses 15. märtsil 2007 aastal jõustunud karistusseadustiku § 218 muudatustega on suurenenud toimepandud pisivarguste hulk. KarS § 218 2007. aastal kehtinud regulatsioon nägi väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu suunatud varavastase süüteo eest, kui vara väärtus on alla 1000 krooni, ette väärteokaristusena trahvi või aresti ja seda ka korduvate varguste puhul. Sellega on kaasnenud korduvate pisivarguste hulga suurenemine ning süvenenud nende toimepanijates kindlustunne, et pisivarguse toimepanemine ei too kaasa kriminaalkaristust. Seega ei ole väärteokaristused korduvate pisivaraste suhtes täitnud oma eripreventiivset eesmärki.

Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu ettevalmistamise käigus kohtus õiguskomisjon Justiitsministeeriumi, Riigiprokuratuuri, Siseministeeriumi, Politseiameti, Eesti Kaupmeeste Liidu ja Eesti Turvaettevõtete Liidu esindajatega ning arutas nendega muudatuse algatamise vajadust. Eesti Kaupmeeste Liit ja Eesti Turvaettevõtete Liit tegid 5. novembril 2007. a avalduse, milles juhtisid tähelepanu 2007. aastal toimunud varavastaste süütegude järsule kasvule, mida

---

⁹³ K-M. Vaher. Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. – Juridica VIII/2008, lk 530.

põhjustas 15. märtsil 2007.a jõustunud korduvad pisivargused dekriminaliseerinud seadusemuudatus. Kõige enam pandi toime pisivargusi kaubandusettevõtetes. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirja andmete põhjal sooritati 2007. a kaubandusettevõtetes kümne kuuga 6752 varavastast väärtegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu. Seevastu oli 2006. a kaubandusettevõtetest varavastaste süütegude arv 2538. Sellest tingituna sooviti taas kriminaliseerida varavastased väärteod väheväärtuslike asjade vastu. 26.03.2008. a algatati Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, millega sooviti kriminaliseerida süstemaatilised varavastased väärteod väheväärtuslike asjade vastu⁹⁴.

Samas tuleb aga mainida, et statistiliselt näitas varguste arv langemistendentsi, kui rääkida ainult kriminaalmenetluse raames menetluses olnud episoodidest. Varguste arvu langemisele aitas tõenäoliselt kaasa eespool kirjeldatud seadusemuudatus korduvate alla 1000-kroonise kahjuga varavastaste süütegude dekriminaliseerimisest⁹⁵.

Karusseadustiku muutmise seaduse eelnõu esimesel lugemisel Riigikogus 03.06.2008.a tõi õiguskomisjoni esimees Ken-Marti Vaher välja vajaduse muuta seadus selliseks, et see vaatlaks süstemaatiliselt toimepandud pisivargusi kuriteona ning selle sooritajaid kurjategijatena. Samuti peaks uus seadus võimaldama kohaldada lisaks rahalisele karistusele ka isiku reaalselt ühiskonnast isoleerimist. Riigikogu liige Hanno Pevkur märkis seaduse eelnõu esimesel lugemisel, et seaduse muudatus ei pruugi vähendada kuritegevust ning tulevikus võidakse see taas dekriminaliseerida. Ken-Marti Vahe arvates peaks hirm kriminaalkaristuse ees ära hoidma kuritegude toimepanemise. Peale selle pidi karistuse saamine mõjutama inimese hoiakut edasiste kuritegude toimepanemise suhtes. Samas tundis Riigikogu liige Väino Linde muret, et antud seadus võib mõjutada kuritegude statistikat. Õiguskomisjoni esimees Ken-Marti Vahe arvates võib tõesti seadusel mõningal määral statistikale mõju olla, kuid ta loodab pisivarguste toimepanemiste arvu vähenemisele⁹⁶.

Alates 19.06.2008.a lisati KarS § 199 lõike 2 juurde üheksas lisapunkt⁹⁷: uue raskendava asjaoluna varguste toimepanemise süstemaatilisus. Samas on KarS § 218 lõikesse 1 süstemaatiline vargus lisatud välistava asjaoluna. Muudatuse tulemusena järgneks

⁹⁴ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. – Riigikogu õiguskomisjon: Tallinn 26.03.2008.

⁹⁵ M-L. Sööt. Kuritegevus Eestis 2007. – Kriminaalpoliitika uuringud 8. Justiitsministeerium: Tallinn 2008, lk 47.

⁹⁶ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Esimene lugemine. – Eelnõude infosüsteem. – Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#RuGSITSB> (29.04.2012).

⁹⁷ Karistusseadustiku muutmise seadus. 19.06.2008 – RT I 2008, 33, 199, (lõige 1, 3).

kriminaalvastutus varguse süstemaatilise toimepanemise eest. Kriminaalvastutus järgneks, sõltumata sellest, millises või kui mitmes menetluses eelnevaid tegusid on arutatud. Kui isik tabatakse näiteks pisivarguse toimepanemiselt ja menetluse käigus selgub, et ta on eelnevalt toime pannud veel mitu „pisivargust” ja need on süstemaatilist laadi, siis väärteomenetlus lõpetatakse ja kõiki neid episoodide saab arutada koos ühes kriminaalmenetluses. Samuti ei ole süstemaatilisuse seisukohalt oluline, kas eelnevad vargused on kvalifitseeritud väärtegude või kuritegudena⁹⁸.

Seega on Eesti kriminaalõigusesse tagasi toodud süstemaatilisuse mõiste, mis tähendab süüteo toimepanemist kolm või enam korda. See mõiste oli teoorias ja praktikas juba varem välja kujunenud, ehkki KarS seda seni ei kasutanud. Mõistet „süstemaatiliselt” kasutas kuni 01. septembrini 2002 kehtinud kriminaalkoodeks, näiteks oli kuritegude toimepanemine „süstemaatiliselt” KrK § 38 p 3 alusel üldine raskendav asjaolu, samuti sisaldus see mitmes koosseisus, nt KrK §-d 158, 202-1 ja 203. Selle mõiste kohta on olemas ka Riigikohtu praktika, kes näiteks lahendis 3-1-3-9-00 on märgitud, et „kohtupraktika loeb süstemaatiliselt toimepanduks sellist kuritegu, mis koosneb vähemalt kolmest episoodist, kuna kaks episoodi annavad üksnes korduvuse⁹⁹”. Lahendis 3-1-1-22-97 rõhutab Riigikohus, et „kuriteo süstemaatiline toimepanek on rangelt järjekindel, pidevalt korduv tegevus. See osutab mingit liiki kuriteo jätkuvale toimepanemisele, püstitatud kuritegeliku eesmärgi etapiviisilisele realiseerimisele, kusjuures neid etappe seovad teatavad ühised sisemised tunnused¹⁰⁰”. Nendele lahenditele on viidatud ka eelnõu seletuskirjas. Seoses süstemaatilisuse mõiste kasutuselevõtmisega on oluline vahet teha jätkuvusel ja süstemaatilisusel, sest jätkuva süüteo korral puudub süstemaatilisus¹⁰¹. Jätkuvus välistab seega nii korduvuse kui ka süstemaatilisuse, sest jätkuva süüteo korral on tegemist ühe, süstemaatilisuse korral aga vähemalt kolme süüteoga¹⁰².

Jätkuva süüteo mõistet on Riigikohus korduvalt käsitlenud, nähes jätkuva süüteona „olukorda, kus mitu ajaliselt lähedast, sama objekti vastu suunatud ja sarnasel viisil toimepandud tegu, mis

⁹⁸ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. – Riigikogu õiguskomisjon: Tallinn 26.03.2008.

⁹⁹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 22. augustil 2000 nr 3-1-3-9-00 Margus Tánava süüditunnistamises. – RT III 200, 20, 220.

¹⁰⁰ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 18. veebruaril 1997 nr 3-1-1-22-97 Rando Kariste kriminaalasjas. – RT III 1997, 12, 128.

¹⁰¹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 20. aprillil 2008 nr 3-1-1-87-08 Aleksandr Gubini kriminaalasjas. (Vt ka KrKK § 38/1c; I.Rebane. Õpetus karistusest I, lk 168).

¹⁰² J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2009. II väljaanne, lk 39.

ka eraldiseisvalt on koosseisupärased, õigusvastased ja süülised, loetakse üheks teoks, kuna osateod on kantud ühtsest tahtest¹⁰³. Seega jäävad süstemaatilisus ja jätkuvus ka edaspidi erinevateks süüteotüüpideks, jätkuvus on süstemaatilisuse sisu avamiseks sobimatu. Lisaks süüteo toimepanemisele kolm või enam korda peavad süstemaatiliselt toime pandud teod olema omavahel seotud ja moodustama teatud sisulise süsteemi. Teod on omavahel seotud nt siis, kui need iseloomustavad isiku elustiili: isik hangib endale varastades elatist, saab nii püsivat või alalist elatist, sooritab süütegusid harjumuspäraselt¹⁰⁴. Mõistagi peavad need tunnused olema eristatavad jätkuva varguse omadest¹⁰⁵

Seega üldjuhul tuleb „süstemaatilise” varguse all mõista vähemalt kolmandat vargust, kusjuures sooritatud vargusi seovad teatud ühised tunnused. Seejuures ei ole vahet, kas varasemad varguseepisoodid vastavad eraldivõetuna KarS §-le 199 või §-le 218. Süstemaatilisi varguseepisoodide ühendab üldjuhul see, et isiku jaoks on varguste jätkuv toimepanemine muutunud vähemalt teatud ajaks või teatud tingimuste esinemisel täiendavaks sissetuleku allikaks. Eesmärgiks ei pea olema seejuures varastatud asjade edasimüük, neid võib olla tarvitanud ka varguse toime pannud isik ise, nt toiduained või esmatarbekaubad.

Samas ei ole võimalik üheselt määratleda, milline on maksimaalne ajavahemik, millal kõik kolm episoodi peavad aset leidma. Näiteks võib § 199 lg 2 p 9 järgi esitada süüdistuse ka isikule, kes sama sätte järgi mõistetud aastase vangistuse ärakandmise järgselt paneb peagi toime sarnase kuriteo, nt tabatakse ta kauplusest pisivarguselt. Samas peaksid reeglina vähemalt esmakordsel süüdistuse esitamisel KarS § 199 lg 2 p 9 järgi kõik episoodid olema toime pandud ühe aasta jooksul¹⁰⁶.

Süstemaatilisus ei eelda varasemat karistamist varguse eest, vaid vähemalt kahe varguse varasemat toimepanemist. Seega saab varasemate varguste toimepanemist tõendada jõustunud karistusotsustega (juriidiline retsidiiv), aga need kõik võivad olla ka ühe menetluse objektid (faktiline retsidiiv). Näiteks leiab ühe kriminaalmenetluse käigus tõendamist isiku süü kolme varguse toimepanemises, mis kokku annab aluse tema süüdimõistmiseks süstemaatilise varguse eest. Süstemaatilisuse tuvastamiseks piisab näiteks ka sellest, kui esimese episoodi osas on otsus

¹⁰³ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused 01. aprillil 2004 nr 3-1-1-4-04 (p-d 13.1-13.2) Denis Stetsenko süüdistuses ja 16. juunil 2008 nr 3-1-1-31-08 OÜ Palsteve väärteoasjas.

¹⁰⁴ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 20. aprillil 2008 nr 3-1-1-87-08 Aleksandr Gubini kriminaalasjas.

¹⁰⁵ J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2009. II väljaanne, lk 39.

¹⁰⁶ Riigiprokuratuuri seisukoht. – Riigiprokuratuur: Tallinn 2008.

juba jõustunud ja kaks järgmist leiavad tõendamist ühes menetluses või kui isik on varem süüdi mõistetud korduva varguse eest ja ta paneb toime ühe uue varguse.

Probleemne on siiski juhtum, kui eelnevad varguseepisoodid on eraldivõetuna väärteod ja otsused nende suhtes ei ole veel jõustunud. Näiteks tabatakse poevarguselt isik, kelle suhtes kestab veel kaks väärteomenetlust varasemate pisivarguste toimepanemise tõttu. Kuna väärtegu ja kuritegu ühes menetluses menetleda ei saa, siis tuleks süüdistuse esitamiseks süstemaatilises varguses ära oodata väärteootsuste jõustumine. Selline seisukoht oleks aga kriminaalpoliitiliselt negatiivne, kuna tooks kaasa kriminaalmenetluse venimise ja lisaks kulutataks riigi ressursse paralleelsetes menetlustes. Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et süstemaatilisus ei ole üksnes nõ kolmanda episoodiga seotud tunnus, vaid hõlmab sisuliselt ka varasemaid varguseepisoodide, mis kõik kokku annavadki süstemaatilisuse. Sellisel juhul tuleb väärteomenetlus lõpetada ja ka nimetatud varasemaid episoodide menetleda kriminaalmenetluse käigus ning esitada nende kõigi eest üks süüdistus KarS § 199 lg 2 p 9 järgi¹⁰⁷. Sellist seisukohta toetab ka eelnõu seletuskiri¹⁰⁸.

Süstemaatiline vargus on alati ka „korduv” vargus, mistõttu „korduvus” neeldub „süstemaatilisuses” ja süüdistuses tuleb piirduda üksnes viitega KarS § 199 lg 2 p-le 9. See võimaldab saada ka paremaid statistilisi ülevaateid antud sätte kohaldamisest.

Tuleb tõdeda, et kõik kolm vargust ei pea aset leidma pärast seadusemuudatuste jõustumist, kuna tegemist ei ole raskema karistusseaduse tagasiulatuva kohaldamisega. Isikul on sellises olukorras võimalik ette näha, et pärast seaduse muudatust toime pandud tegu võib süstemaatilisusega seoses vastata raskendavale asjaolule. Sarnasel seisukohal on ka Riigikohus näiteks oma lahendites 3-1-1-23-00 ja 3-1-1-36-00 analoogilises küsimuses.

Sarnasel arvamusel oli Riigikohus ka otsuses nr 3-1-1-87-08, milles arutati varem karistatud A. Gubini kriminaalasja, kes oli 8. ja 9. mail 2008 toime pannud toiduainete ja esmatarbekaupade vargusi kauplusest ning karistatud KarS § 218 lg 1 järgi. 20. augustil 2008 püüdis ta jälle varastada kauplusest pudelit õlut. Sellest järeldub, et 20. augustil 2008 toime pandud teos ilmneb ilmselge seos eelmärgitud süütegudega, mis väljenduvad A. Gubini elustiilis hankida endale igapäevaseid toiduaineid kauplusest varastamise teel. Eeltoodust nähtuvalt tuleneb süstemaatilise varguse mõiste seosest varem toime pandud vargustega. Seetõttu on vajalik peatuda ka

¹⁰⁷ J. Sootak. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2009. II väljaanne, lk 40.

¹⁰⁸ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. – Riigikogu õiguskomisjon: Tallinn 26.03.2008.

küsimusel, kas juhul, kui isik on kolmanda teo toime pannud pärast KarS § 199 lg 2 p 9 kehtestamist ja tema varasemad teod on toime pandud enne selle sätte jõustumist, on tegemist *nullum crimen sine lege* põhimõtte rikkumisega KarS § 5 lg 3 tähenduses. A. Gubin on varem karistatud 8. ja 9. mail 2008 toime pandud varguste eest KarS § 218 lg 1 järgi. 28. juulil 2008. a jõustus KarS § 199 lg 2 p 9, millega sätestati kriminaalvastutus varguse eest isikule, kes on ka varem toime pannud vargusi, sõltumata sellest, kas need teod on üksikult käsitatavad kuriteona või väärteona. Kolmanda teo pani A. Gubin toime 20. augustil 2008, seega ajal, mil KarS § 199 lg 2 p 9 oli jõustunud. Kriminaalkolleegium on juhtinud tähelepanu sellele, et KarS § 199 lg 2 p 9 järgi karistatakse A. Gubinit mitte 8. ja 9. mail 2008 toime pandud tegude, vaid 20. augustil 2008 toime pandud varguse katse eest. Eeltoodut arvestades on kriminaalkolleegium leidnud, et A. Gubini poolt enne vaadeldava seadusemuudatuse jõustumist toime pandud vargused KarS § 218 järgi on õiguslikult siduvad uue seaduse kehtimise ajal ja neid tuleb arvesse võtta ka 20. augustil 2008 toime pandud teo õiguslikul hindamisel.

Kassatsioonis leidis A. Gubin'i kaitsja, et tema kaitsealusele mõistetud karistus on nõuetekohaselt põhjendamata. Riigikohus oli aga seisukohal, et kassatsioonis märgitu ei anna alust A. Gubinile mõistetud karistuse muutmiseks. Kohtud on A. Gubinile vangistuse mõistmist piisavalt põhjendanud. Arvesse on võetud seda, et A. Gubin pani uue kuriteo toime katseajal. KarS § 69 lg 1 annab kohtule õiguse asendada isiku nõusolekul kuni kaheaastane vangistus üldkasuliku tööga. Kaaludes asenduskaristusena üldkasuliku töö kohaldamist, peab aga kohus lisaks obligatoorsetele eeldustele välja selgitama, kas isik on asenduskaristuseks sobiv. Isikuga seotud asjaolud võivad raskendada üldkasuliku töö reaalset täideviimist asenduskaristusena. Seda arvestades ei pidanud kriminaalkolleegium vajalikuks muuta ringkonnakohtu järeldust A. Gubini suhtes KarS § 69 sätete kohaldamata jätmise kohta. Kolleegium nõustus seisukohaga, et isiku probleem alkoholiga võib takistada üldkasuliku töö reaalset täideviimist. Lähtudes eeltoodust jättis Riigikohtu kriminaalkolleegium Tallinna Ringkonnakohtu 1. oktoobri 2008.a otsuse Aleksandr Gubini süüdistusasjas KarS § 199 lg 2 p 9 järgi muutmata ja kassatsiooni rahuldamata.

Antud kriminaalasja lahendamisel tekkisid kohtukoosseisu liikmetel seadust kohaldades põhimõttelist laadi eriarvamused, mistõttu tuli kriminaalasi anda läbivaatamiseks kriminaalkolleegiumi täiskogule.

Kokkuvõttes võib näha, et KarS § 199 ja § 218 muudeti kahel korral. Kui esialgu dekriminaliseeriti korduvad pisivargused, siis hiljem mõisteti, et see tõi endaga kaasa massilise pisivarguste arvu. Selle peatamiseks muudeti taas seadust ning kriminaliseeriti süstemaatilised vargused, olenemata varastatud eseme maksumusest. Seega oli põhieesmärgiks peatada massiliste jätkuvate pisivarguste arv.

3. Andmete analüüs ning ettepanekud

Retsidiivsusuuringud ja statistikaülevaated põhinevad registreeritud kuritegevuse statistikal, ka antud töö analüüs baseerub suuremas osas statistilistel andmetel. Nagu eelpool juba mainitud, on antud valdkond ka kriminaalpoliitika osakonna jaoks alles uus ning praeguseks on tehtud vaid üks suuremahuline retsidiivsusuuring, kus on uuritud vanglast vabanenute ja teiste karistuse ärakandnute korduvkuritegevust, samuti vanglast vabanenute vabanemisjärgset tööhõivet¹⁰⁹.

Autor käsitleb oma töös põhiliselt Politsei- ja Piirivalveameti statistika andmebaasides aastatel 2002 kuni 2011 registreeritud vargusejuhtumeid. Siinkohal peab märkima, esiteks, et käimasoleva, 2012. aasta statistikat ei ole võimalik objektiivselt hinnata, kuna ei ole veel kogu aasta andmeid, ning teiseks on antud töö raames suurema objektiivsuse saavutamise eesmärgil kasutatud ka teiste riigiasutuste poolt avaldatud andmeid. Antud valik on tehtud autori poolt, kuna autorit huvitab just varguste levik ning tendentsid antud alal, seega on vaatluse alla võetud KarS-i kehtivusajal registreeritud andmed. Üldsüütegudest eristab autor väärtegusid ning kuritegusid, kuna ka KarS § 3 lg 3 ja 4 defineerivad mõisteid väärtegu ja kuritegu. Kuritegu on karistusseadustikus sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine. Väärtegu on karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest.

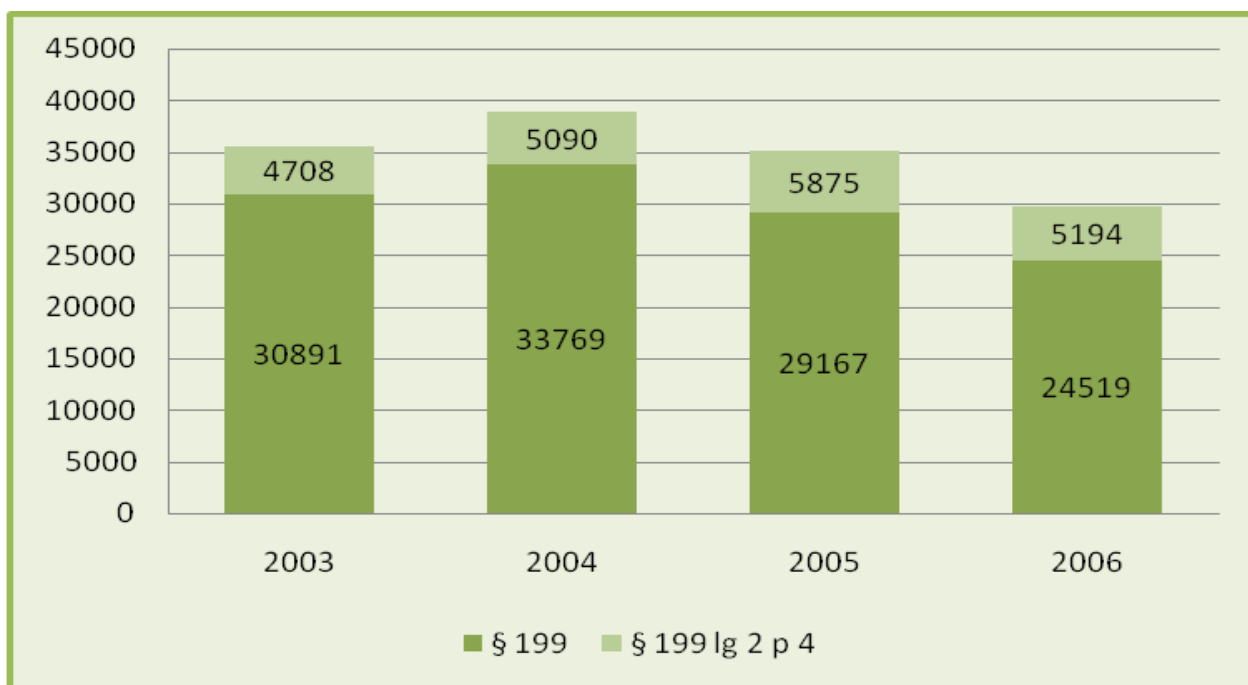
3.1 Statistiline analüüs

2002.a oli pöördepunktiks Eesti kriminaalõiguse reformis, kuna selle aasta 01. septembrist hakkas kehtima uus seadus, karistusseadustik. Seoses asjaoluga, et 2002. aasta oli üleminekuaasta, mil töös käsitletavat paragrahvid alles võeti kasutusele ja selle aasta andmeid ei ole seetõttu võimalik järgnevatega võrrelda, ei ole neid ka käesolevasse analüüsi kaasatud. Välja saab tuua vaid fakti, et KarS-i kehtivuse ajal registreeriti politsei poolt 889 varguse episoodi, mis on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud varguse, röövimise või omastamise.

---

¹⁰⁹ A. Ahven, J. Salla, S. Vahtrus. Retsidiivsus Eestis. Kriminaalpoliitika uuringud, 11. Justiitsministeerium: Tallinn 2010, lk 62.

Esmalt vaatleme olukorda, mil korduvvargus oli kriminaalkorras karistatav, sõltumata varguse objekti maksumusest. Järgnev joonis (vt Joonis 2) illustreerib 4 aasta jooksul toimunut. Joonisel on esitatud aastatel 2003 kuni 2006 KarS § 199 kvalifikatsiooniga registreeritud kuritegude üldarvud ning neid võrreldakse samal ajal KarS § 199 lg 2 p 4 kvalifikatsiooniga registreeritud kuritegude arvuga.

Joonis 2. Varguse kuriteod Eesti Vabariigis koosseisude lõikes aastatel 2003 kuni 2006.

Autori poolt koostatud joonise andmetest võib järeldada, et 2004. aastal on, võrreldes 2003. aastaga, registreeritud varguse kuritegusid 2878 episoodi võrra rohkem, mis näitab 9,32% tõusu. Varguste üldarvu tõusuga 2004. aastal tõusis ka korduvvarguste arv 8,11% võrra. Samuti on märkimisväärne varguste ja varavastaste kuritegude suhe: näiteks 2003. aastal registreeriti 37482 varavastast kuritegu, vargused moodustasid nendest 82,42%. Kahtlemata suurim osa vargustest oli sooritatud Põhja Prefektuuri territooriumil ja peaaegu 50% Eesti varguste üldarvust oli registreeritud just Tallinna piirides.

Alates aastast 2004 hakkab registreeritud varguste arv langema, kusjuures tuleb mainida, et registreeritud kuritegude arv hakkab langema alles aasta hiljem ehk alates 2005. aastast. Sama tendents on iseloomulik ka korduvvargustele. Aastatel 2003 kuni 2005 on KarS § 199 lg 2 p 4 kvalifikatsiooniga kuritegude arv kasvanud 1167 juhtumi e 24,8% võrra.

Eeltooduga seoses saab autor antud sätteid võrrelda ainult nelja täisaasta põhjal enne seda, kui nendes tehti esimesi muudatusi. Neil aastatel on üldkuritegevus Eestis esialgu tõusnud ning hiljem hakanud langema. Sarnane tendents ilmneb ka registreeritud varguste muutuvjoones. Kokkuvõtlikult üldistades võib järeldada, et nelja aastaga on varguste arv langenud 6372 juhtumi ehk 20,63% võrra. Vastupidiselt varguste üldarvule on korduvvarguste arv 486 juhtumi ehk 10% võrra kasvanud. Siinkohal on asjakohane meelde tuletada, et samaaegselt on tõusnud korduvvarguste kuritegude arv, mille menetlemine lõpetati otstarbekuse tõttu. Antud fakt oligi peamiseks karistusseadustiku muutmise põhjuseks.

2006. aastal oli varguste arv 10 000 elaniku kohta maakondades suurim Harjumaal (309), Ida-Virumaal (164) ja Valgamaal (162). Linnadest oli näitaja suurim Tallinnas (347), Valgas (258) ja Jõhvis (229). Eestis registreeriti 10 000 elaniku kohta keskmiselt 198 vargust. Vargustes selgitati välja 9954 kahtlustatavat:

- 89% olid mehed;
- 49% pandi toime grupis;
- 57% olid alla 25-aastased.

Vargusi toime pannud isikute seas on olnud suhteliselt suur noorte, sh alaealiste osakaal: 24% vargustes kahtlustatavatest olid alaealised. Kriminaalne aktiivsus üldse oli suurim alaealiste seas (ligi 300 kahtlustatavat 10 000 noore kohta vanuses 14-17 aastat) ning vähenes oluliselt vanuse kasvades¹¹⁰.

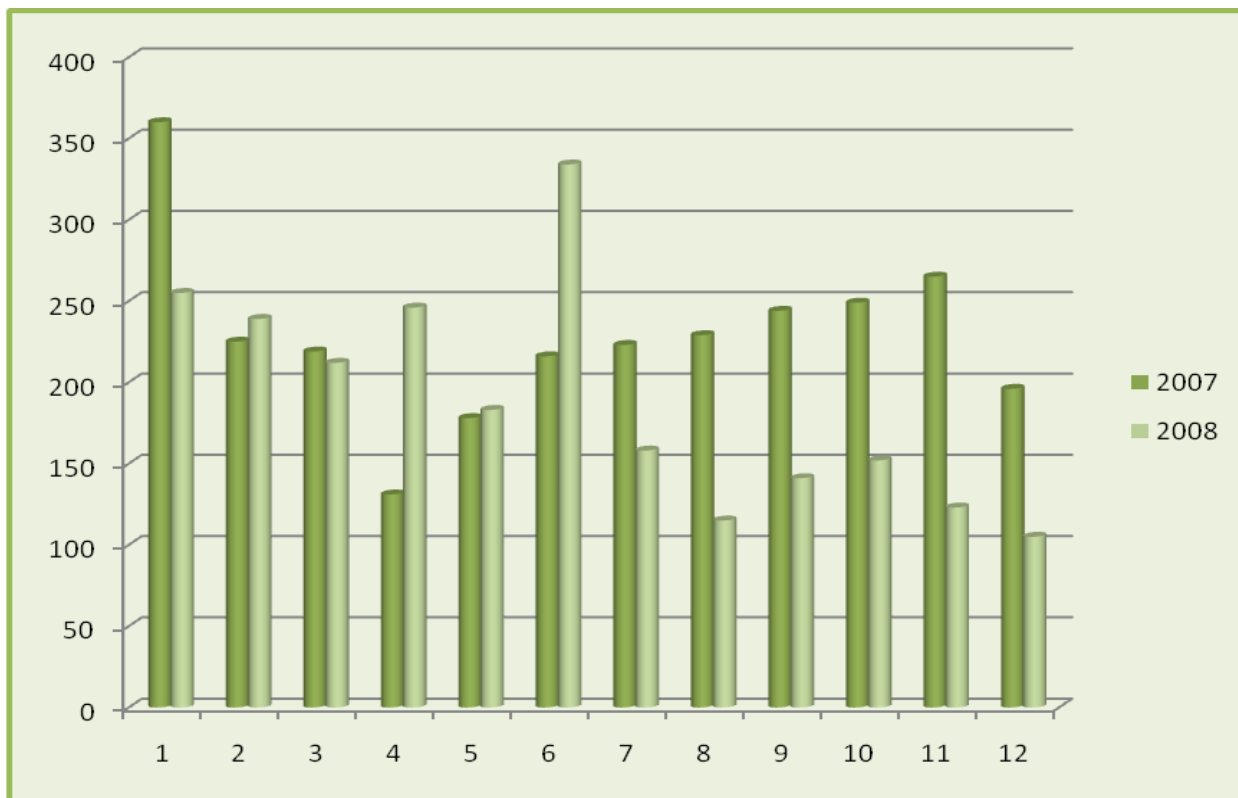
Järgnev autori poolt koostatud joonis (vt Joonis 3) kajastab aastaid 2007 ja 2008, KarS-i muutmise aega, mil kord aastas on muudetud KarS-i pragrahve, mis puudutavad vargustega seotud süütegusid ning seetõttu ei ole need aastad võrreldavad teiste aastatega: süütegude koosseis ning tõlgendamine muutusid. Seetõttu toob töö autor just need aastad kuude lõikes eraldi välja.

Kohe 2007. aasta algusest võttis korduvvarguste arv kindla suuna langusesse. Jaanuaris oli korduvvarguste arv eelneva aasta lõpuga võrreldaval tasemel: 2006.a detsembris oli korduvvarguste arvuks üle Eesti 395, 2007. aasta jaanuaris oli see 360. Seejärel hakkas arv järsult

---

¹¹⁰ M-L. Liiv. Kuritegevus Eestis 2006. – Kriminaalpoliitika uuringud 4. Justiitsministeerium: Tallinn 2007, lk 23.

langema ja aprillikuus jõudis miinimumini, 131 juhtumit. Järgnevate kuude jooksul kuni aasta lõpuni tõusis näitaja sujuvalt ning aprillikuisele tasemele enam ei kukkunud.

Joonis 3. KarS § 199 lg 2 p 4 kvalifikatsiooniga registreeritud kuritegude arv aastatel 2007 ja 2008 kuude lõikes.

Üldpildis on varguste arv eelneva aastaga võrreldes langenud. Näiteks korduvvarguste arv on järsult kukkunud 5 194 juhtumilt 2 735-ni. Samuti on langenud KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate kuritegude arv 24 519 juhtumilt 19 931-ni. Tõenäoliselt aitas varguste arvu langemisele kaasa eelpool kirjeldatud seadusemuudatus korduvate alla 1000 kroonise kahjuga süütegude dekriminaliseerimisest. Pärast seadusemuudatuse jõustumist on tähele pandud muutust varguste struktuuris: ebaselge väärtusega asjade asemel hakati tihedamini varastama kauplustest, kus asja rahalises väärtuses ei ole võimalik eksida, kuigi praktikas on ka selliseid juhtumeid esile tulnud. Politsei andmetel registreeriti 2007. aastal kuriteona 2011 vargust ning vääртеona 8 217 väheväärtusliku asja vargust, kokku 10 228. Siinkohal on autori poolt arvesse võetud kõik KarS § 218 lg 1 alusel registreeritud vääртеod, kuna valdavalt on tegu vargusega ning politsei andmebaasid ei võimalda statistika jaoks niisuguseid süütegusid liigiliselt täpsemalt eristada. Antud märkus kehtib ka järgmiste selle töö raames esitatavate andmete kohta. Võrreldes eelneva

aastaga, mil sarnaseid süütegusid registreeriti suurusjärgus 8000, võime järeldada, et ilmne on kaubandusettevõtetest toime pandud varguste absoluutarvu kasv 2007. a, samuti nende osakaal kõigist vargustest.

2008. aastal moodustasid vargused 44% registreeritud kuritegudest. Üle poole vargustest ehk 56% on toime pandud raskendavatel asjaoludel, mis kvalifitseeruvad KarS § 199 lg 2 järgi. Autor juhib tähelepanu huvipakkuvale faktile: KarS § 199 lg 2 p 4 järgi registreeritud kuritegude arv on võrreldes 2007. aastaga langenud 472 juhtumi võrra. Vaadeldes andmeid kuude lõikes, võib täheldada, et korduvvarguste arv langes kuni juunikuuni, 2008.a juunis arv järsult tõusis ning järgneval kuul jälle sama järsult langes. Antud kõikumine on seotud 28.07.2008.a jõustunud karistusseadustiku täiendusega, millega kriminaliseeriti süstemaatiline vargus. Muudatuste järel registreeriti kuni aasta lõpuni 1121 süstemaatilist vargust, millest valdava osa moodustasid alla 1000 kroonise kahjuga juhtumid. Samal ajal vähenes mõnevõrra pisivarguste registreerimine väärtegudena ning kuude lõikes olulist kasvu 2008. a teisel poolel ei toimunud¹¹¹.

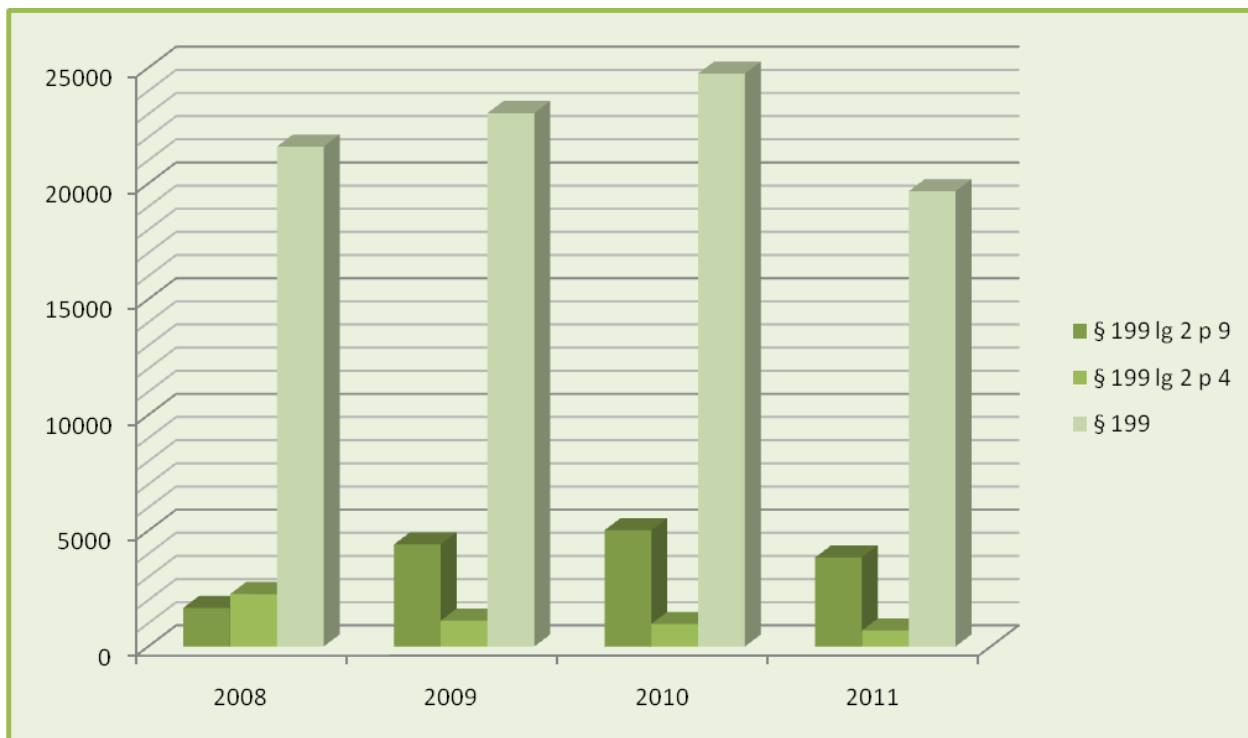
Järgnevalt võtab autor vaatluse alla vargusena kvalifitseeritud kuriteod, kus eelnevalt kirjeldatud sätetele on lisatud süstemaatilise varguse statistika (vt Joonis 4).

2009. aastal registreeriti Eestis 23 046 varguse juhtumit, mis on 1447 võrra rohkem kui 2008. aastal. Neist 62% pandi toime raskendavatel asjaoludel KarS-i § 199 lg 2 järgi, millest kõige sagedamini ehk vähemalt 40% puhul vargustest esines kuriteo toimepanemist sissetungimisega, järgnes varguse korduv toimepanemine; real juhtudel esines ka varguse toimepanemist grupi poolt ning varguse toimepanemist avalikult, kuid vägivalda kasutamata. Süstemaatilisi vargusi registreeriti 2009. aastal 4410 ehk 19,1% kõigist vargustest. Varguste lahendamise määr oli 30%. Mittetäielikel andmetel mõisteti kohtus süüdi 2268 varguse eest kohtu alla antud isikut, 26 isikut mõisteti õigeks. Menetlus lõpetati otstarbekuse kaalutlustel 805 isiku suhtes. Vargusi kaubandusettevõttest registreeriti 2009. aastal 4992, mis on 1754 ehk 54% rohkem kui 2008. aastal ja mis moodustas 21% kõigist vargustest (2008. aastal 15%). Niisuguste varguste registreerimise kasv on suurel määral seotud süstemaatilise varguse kriminaliseerimisega: neist enam kui 80% pannakse toime kaubandusettevõtetes ning varastatud esemete maksumus jääb enamasti alla 1000 krooni. Perioodil 15.03.2007 – 27.07.2008 registreeriti niisugused juhtumid

---

¹¹¹ Kuritegevus Eestis 2008. – Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium: Tallinn 2009, lk 35.

väärteona. Kauplustest varastati või püüti varastada kõige sagedamini alkohoolseid jooke, kosmeetikatarbeid ja toidukaupu¹¹².

Joonis 4. Varguse kuriteod Eesti Vabariigis koosseisude lõikes aastatel 2008 kuni 2011.

Autor peab märkimisväärseks, et seoses süstemaatilise varguse kriminaliseerimisega on korduvvarguse määr langenud rohkem kui 50% võrra: võrreldes aastaga 2008 on see arv langenud 2263 juhtumilt 1121 juhtumini ehk 1142 kuriteo võrra.

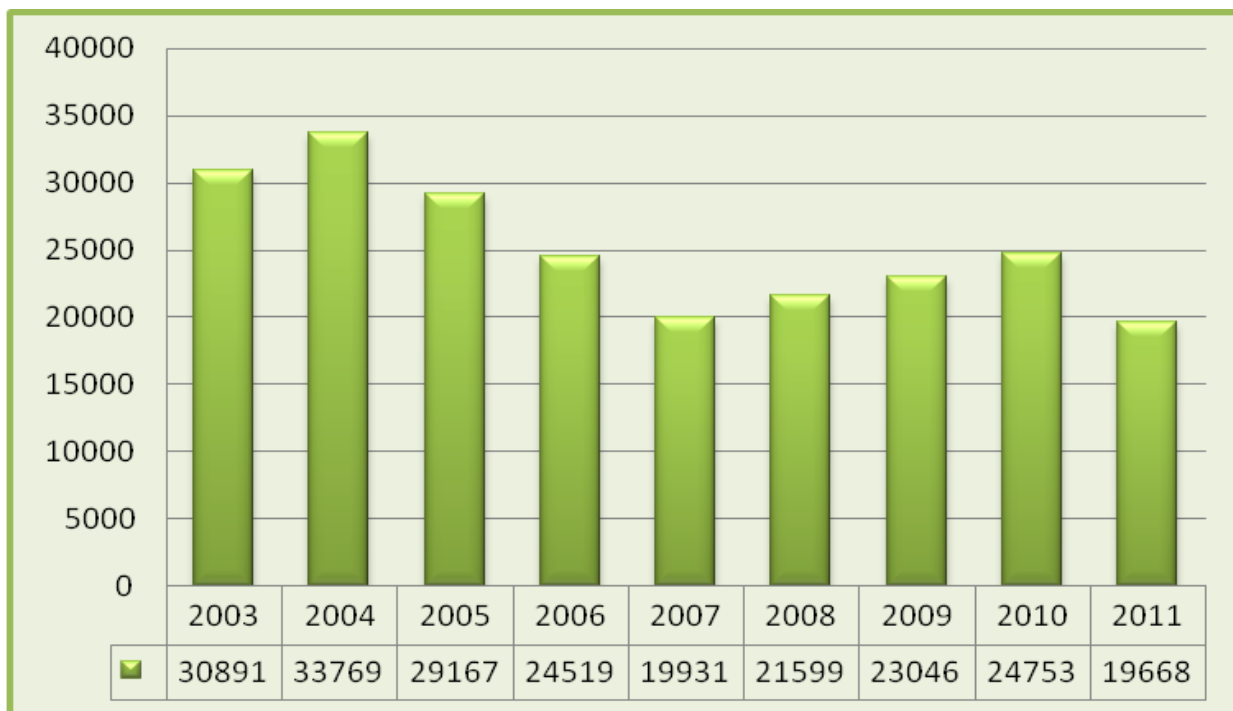
2010. aastal registreeriti Eestis 24 753 vargust (vt Joonis 5), mis on 1707 võrra rohkem, kui aastal 2009. Võrreldes 2009. aastaga varastati rohkem kauplustest (10%) ja eluruumidest (6%). Huvipakkuvaid andmeid toob Justiitsministeerium oma iga-aastase analüüsi kokkuvõttes „Kuritegevus Eestis 2010”, viidates 2009. ja 2010. a *The Global Retail Theft Barometer*’le. Nimelt korraldab Inglismaal asuv jaekaubanduse uurimiskeskus igal aastal rahvusvahelisi uuringuid, et hinnata poevarguste ulatust ja olemust. Balti riike käsitletakse ühe rühmana. 2010. aasta tulemused olid järgmised: poevargustega tekitatud kahju moodustas Euroopas keskmiselt 1,29% kaubakäibest, mis oli lähedane 2009. aasta tasemega (1,30%). Balti riikides oli sama

¹¹² A. Ahven, jt. Kuritegevus Eestis 2009. – Kriminaalpoliitika uuringud 12. Justiitsministeerium: Tallinn 2010, lk 45.

näitaja 2010. aastal 1,40%, mis oli veidi madalam, kui 2009. aastal (1,44%). Balti riigid olid vargustega tekitatud kahju osakaalult Euroopas vaadeldud 23 riigi või riikide rühma seas Venemaa ja Türgi järel 3.–4. kohal koos Tšehhiga, järgnesid Ungari ja Belgia¹¹³.

Süsteematiliste varguste arv kasvas 615 juhtumi võrra. 60% vargustest pandi toime raskendavatel asjaoludel. 10% võrra kasvas kaubandusettevõttes toime pandud varguste arv. Kõige sagedamini varastati või püüti varastada alkoholi, kosmeetikat, toitu, rõivaid, mobiiltelefone (peamiselt näidiseksemplare), arvuteid ja muid elektroonikaseadmeid. Korduvalt varastati kaupluste klientidelt rahakotte või mobiiltelefone, enamasti oli tegu taskuvargusega. Mitmel korral varastati kauplusetöötajate laudadel või riiulitel olnud mobiiltelefone¹¹⁴.

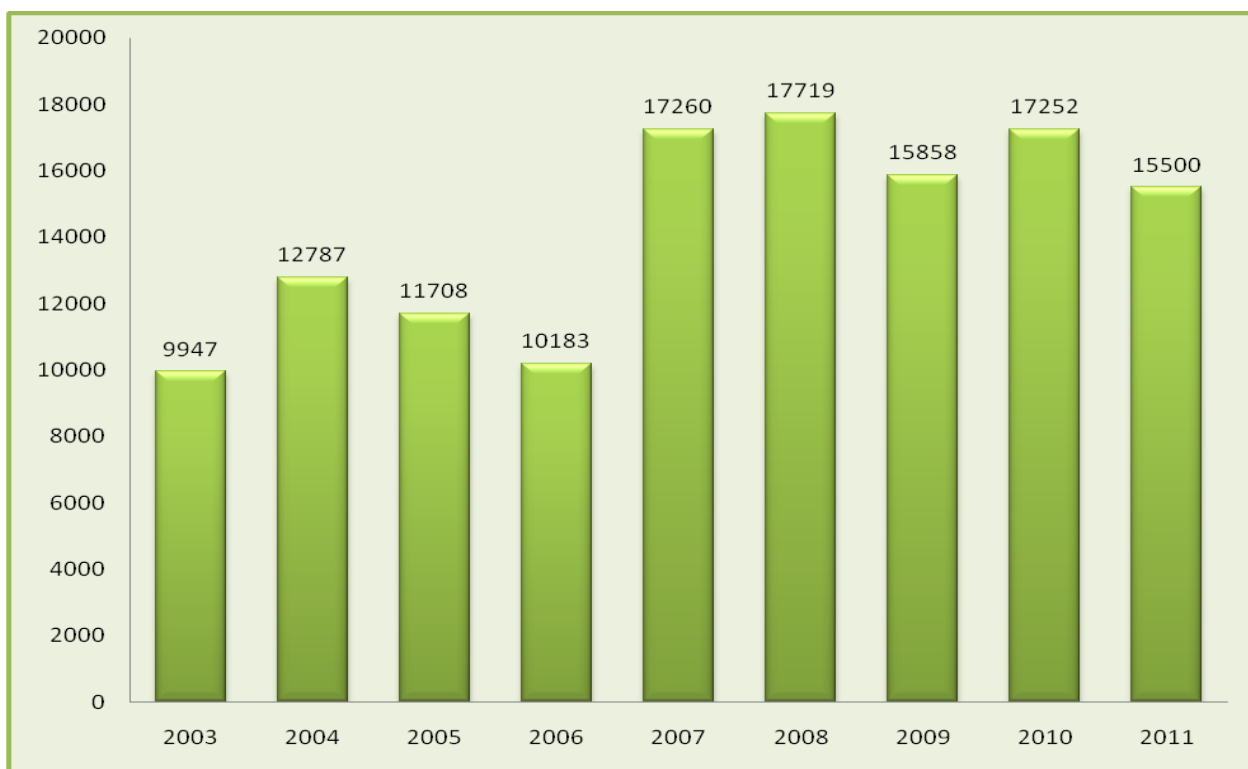
2011. aastal registreeriti Eestis 19 668 vargust (vt Joonis 5), mis on 5085 võrra vähem, kui aastal 2010. Süsteematiliste varguste arv langes 1179 juhtumi võrra. Analoogselt toimus langus ka korduvvarguste osas, nimetatud kuritegude arv vähenes 280 juhtumi võrra (vt Joonis 4).

Joonis 5. KarS § 199 mõistes registreeritud varguste arv aastate lõikes.

¹¹³ A. Ahven, jt. Kuritegevus Eestis 2010. – Kriminaalpoliitika uuringud 15. Justiitsministeerium: Tallinn 2011, lk 73.

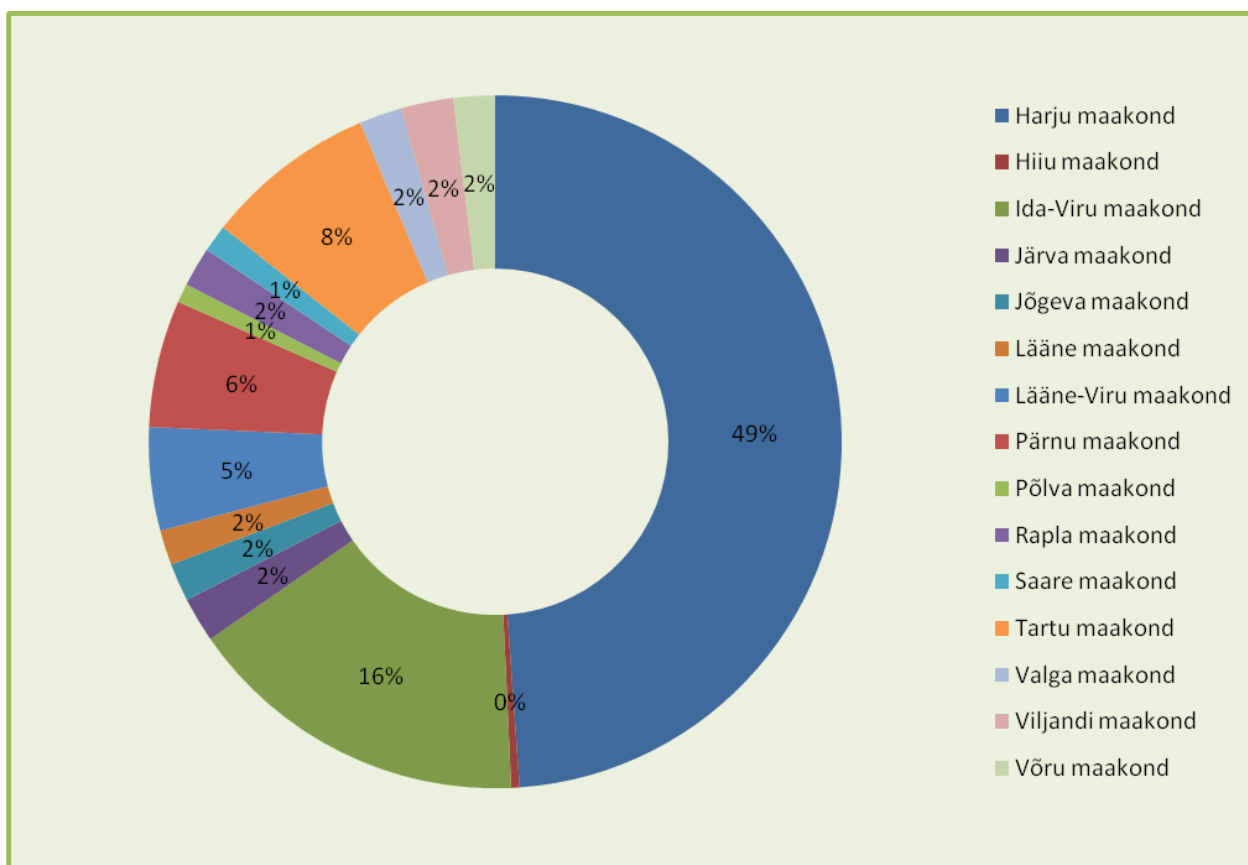
¹¹⁴ Op. cit.

Joonis 6. KarS § 218 lg 1 mõistes registreeritud väärtegude arv aastate lõikes.

Autor leiab, et eraldi tuleb vaadelda KarS § 218 lg 1 registreeritud väärtegeid (vt Joonis 6). Nagu eelpool juba mainitud, siis siin arvestatakse kõiki KarS § 218 lg 1 alusel registreeritud väärtegeid, kuna valdavalt on tegu vargustega ning politsei andmebaasid ei võimalda statistikas niisuguseid süütegusid liigiliselt täpsemalt eristada.

Autori poolt koostatud joonisel on selgelt näha, et pisivarguste arv püsis suhteliselt ühel tasemel, kuni KarS-is muudatuste sisseviimiseni 15.03.2007.a. Kuni selle hetkeni kõikus pisivarguste arv 9947 ja 12 787 juhtumi vahel. Korduvvarguse dekriminaliseerimisega kasvas pisivarguste arv märgatavalt. 2007. aastal registreeriti politsei poolt 17 260 varguse juhtumit, mis kvalifitseerusid väärteona. Järgneval aastal seadusandja poolt vastu võetud seaduse täiendused hakkasid statistikat mõjutama alles aastal 2009. Joonisel 6 on näha, et 2008. aastal kasvas väärtegude arv 459 juhtumi võrra ning seejärel jäi püsima 15 500 ja 17 252 episoodi vahele.

Joonis 7. 2011.a KarS § 218 lg 1 mõistes registreeritud väärtegade arv maakondade lõikes.

Joonis 7 illustreerib varguste jaotust maakondade vahel. Kuigi antud joonisel tõi autor välja ainult 2011. aastal registreeritud väärtegade statistika, iseloomustab selline jaotus maakondade osakaalu ka üldisemalt, kuna näitajad on püsinud kogu vaadeldava aja kestel suhteliselt samal tasemel. Harju maakond kui Eesti elanikkonna poolest suurim maakond on antud võrdluses kindel liider. Harju maakonnas oli 2011. aastal registreeritud 7576 väärtegu, mis moodustab 49% kogu Eesti territooriumil registreeritud KarS § 218 lg 1 väärtegudest. Järgnevad Ida-Viru ja Tartu maakonnad, kus on registreeritud vastavalt 2494 ja 1240 väärtegu.

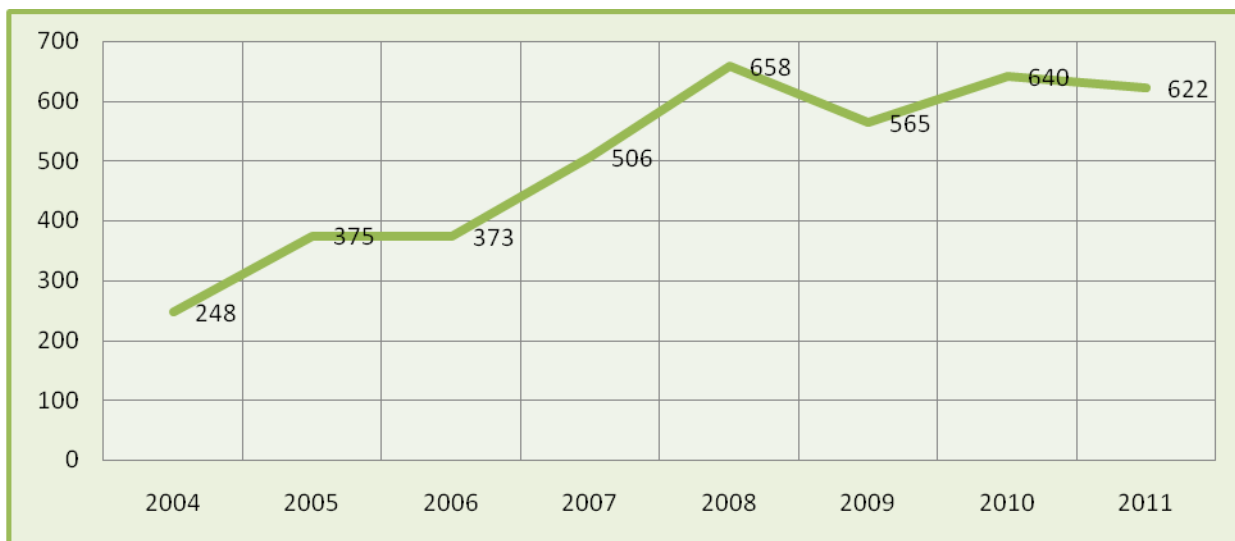
3.2 Meedia analüüs

Käesolevas alapeatükis analüüsib autor meedia aktiivsust varguste temaatika kajastamisel. Vaatluse alla on võetud Eesti suurim päevaleht Postimees (www.postimees.ee). Uuritud on seda, kas ja kuivõrd on vargusi kajastavate artiklite hulk aja jooksul muutunud ja kas võib täheldada artiklite hulga muutumise osas kokkulangevusi varguste toimepanemise statistikaga. Vaatluse all

on ajavahemik 2004 - 2011, kuna just need aastad hõlmavad magistritöö raames uuritavat perioodi. Nimetatud ajavahemik on piisavalt pikk, et analüüsida kujunenud tendentse.

Autori poolt koostatud joonisel 8 on piltlikult välja toodud meediaportaali huvi vargusetemaatika vastu vaadeldava perioodi jooksul aastate kaupa.

Joonisel on selgelt näha, et aastani 2008 huvi vargusetemaatika vastu aina kasvas ning nelja aastaga avaldatud artiklite arv suurenes 410 publikatsiooni võrra. Ilmneb märkimisväärne asjaolu, et meediakajastuste arv näitas kindlat kasvutendentsi just seadusemuudatuste ning nendega kaasnevate debattide ajal. Aastatel 2007 ja 2008 kajastas uudisteportaal vargustega seondavat informatsiooni vastavalt 506 ja 658 korral. Seejärel meediakajastuste arv mõnevõrra kahenes, kuid üldiselt jäi püsima samale tasemele.

Joonis 8. Uudisteportaalet *postimees.ee* vargusi kajastavate artiklite arv aastate lõikes.

Joonisel ei kajastu, et ainuüksi 2003. aasta viimase kolme kuu jooksul avaldati 115 artiklit, mis ei ole sugugi madal näitaja, kuna ta moodustab peaaegu 50% järgmisel aastal avaldatud artiklitest. Kui andmeid võrrelda 2012. aasta esimese kvartaliga, mil uudisteportaalet avaldati kokku 222 artiklit, siis tõestab see, et antud teema on ka praegusel hetkel väga aktuaalne.

Eeltoodu tekitab küsimuse, millest võib olla tingitud meedia suurenev huvi varguste kajastamise vastu? Vargused ei ole nii põnev teema, nagu seda on näiteks rasked isikuvastased kuritööd, mida

meedia tavaliselt meelsasti kajastab. Võib järeldada, et meedia tajub vargusi piisavalt olulise probleemina ühiskonnas ning Eesti meedia täidab siin tähtsat preventeerija ja informeerija rolli.

Autor vaatleb detailsemalt kahel aastal ilmunud artikleid, mille sisus leidub sõna „vargus”. Analüüsi jaoks valis autor kaks perioodi (vt Joonis 9). Nendest esimene hõlmab aega, kui pisivargusi dekriminaliseeriti (01.03.2007 – 29.02.2008) ning varguste arv massiliselt kasvas. Võrdluseks on valitud aasta 2011, et uurida vargusi kajastava temaatika aktuaalsust tänapäeval.

Joonis 9. Uudisteportaalet *postimees.ee* vargusi kajastavate artiklite arv kuude lõikes.

Teise perioodi tase on võrdlemisi kõikum. Seaduse muutmise ajal märtsis ja aprillis 2007 on meediakajastuste arv 13 artikli võrra kasvanud. Suve- ja sügishooajal on meedia huvi varguste vastu püsinud stabiilselt kõrgel tasemel. Tuleb märkida, et umbes 15% kogu perioodi jooksul antud teemal avaldatud publikatsioonidest kajastas välismaal toimunud vargusi.

Järgnevalt toob autor välja mõned ajalehe Postimees iseloomulikumat artikleid, mis ilmestavad vaatluse all olevaid ajavahemikke. Ajavahemikus 01.03.2007 – 29.02.2008 avaldatud artiklid kirjeldavad pisivarguste massilisust ning varaste karistamatust, näiteks avaldas uudisteportaal 10.08.2007.a artikli, milles tutvustatakse turvateenuse pakkuja Falck statistikast. Turvafirma

andmetel anti nende poolt 2007. aasta juulis politseile menetleda 570 poevargusjuhtumit ehk keskmiselt tabasid turvatöötajad juunis 18 kauplusevarast päevas¹¹⁵.

Juba 19.11.2007 ilmus juhtkiri pealkirjaga „Karistamatus peab kaduma“, milles ajakirjanik arutleb pisivarguste teemal. Postimehe ajakirjanik peab võimalikuks, et pisivaraste kriminaalkorras karistamine tähendab riigi jaoks suuremat kulu, kui seda on nende tekitatud kahju. Kui aga silmas pidada ühiskonnale tervikuna tekitatavat kahju, mis tuleneb võimalusest peaaegu karistamatult varastada, siis on see ainuüksi rahalises väärtuses ilmselt suurem kui võimalik kokkuvõtte uurijate tööjõukulult. Moraalsest kahjust, riigivõimu ja õigusriigi autoriteedi õõnestamisest tuhandete poemüüjate ja turvatöötajate silmis pole mõtet rääkidagi. Samas lisab juhtkirja autor, et poevaraste karistamine ei tähenda ilmtingimata vajadust taastada olukord, kus kaks korda viiekroonise kohukese varastanud inimesest sai vältimatult kriminaalkurjategija. Võimalus iga pisivarguse eest inimene kuni 30 päevaks arestimajja saata peaks potentsiaalseid kurjategijaid piisavalt pidurdama eeldusel, et nad arestimajja ikka saadetakse. Selleks on ilmselt vaja arestimajakohti juurde teha, mis tuleb ka muude väärtegade korral õiguskäulekuse süvendamisele igati kasuks. Autori arvates tasub alles siis, kui on ära proovitud kõik võimalused praegusi seadusi paremini ellu rakendada, kaaluda seaduste muutmist, sest liiga tihti muutuvad seadused tekitavad segadust ja vähendavad üldist lugupidamist neisse üldiselt¹¹⁶.

01.02.2008.a avaldas *postimees.ee* artikli, milles kirjeldati Võru linnas tabatud noore sarivarga juhtumit. Noormees varastas 36 tunni jooksul erinevates poodides 11 korral ning varguste objektiks oli peamiselt alkohol¹¹⁷. 07.02.2008.a Postimehe artiklis kinnitas Põhja politseiprefekt Raivo Küüt, et narkootikumide tarbimise piiramine vähendaks vargusi autodest, poodidest ja kodudest ning ka tänavaröövimisi. Küüdi sõnul on politsei Tallinnas ja Harjumaal tabanud ning arestimajja paigutanud hulgaliselt narkomaane, kes on varem karistatud erinevate süütegude eest¹¹⁸. Need artiklid on ainult väike osa kirjeldatava aja jooksul *postimees.ee* avaldatud publikatsioonidest.

---

¹¹⁵ A. Raun. Päevas jääb Falckile vahele 18 poevarast. – Postimees 10.08.2008. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/190807/esileht/krimi/uudised/276454.php> (29.04.2012).

¹¹⁶ Juhtkiri: karistamatus peab kaduma. – Postimees 19.11.2007. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/191107/esileht/arvamus/296339.php> (29.04.2012).

¹¹⁷ M. Kass. Noormees pani 36 tunni jooksul toime 11 poevargust. – Postimees 01.02.2008. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/020208/esileht/krimi/309526.php> (29.04.2012).

¹¹⁸ Enamik Harjumaal vargusi on narkomaanide kätetöö. – Postimees 07.02.2008. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/120208/esileht/krimi/uudised/310558.php> (29.04.2012).

Autori poolt koostatud joonis (vt Joonis 9) kinnitab, et 2011. aastal ei ole meedia huvi varguste vastu oluliselt langenud, pigem on jäänud püsima suhteliselt kõrgel tasemel. Järgnevalt toob autor välja publikatsioone, mis eelpool nimetatud perioodi iseloomustavad.

16.01.2011.a *postimees.ee* kirjutas, et Securitas Eesti AS juhtimiskeskuse osakonna juhataja Guido Ulejevi sõnul sai turvafirma juhtimiskeskus esimese häire kell 11.21, teise kell 13.16, kolmanda kell 14.23 ning neljanda kell 20.05. Lisaks sai juhtimiskeskus samal päeval kell 15.33 häire ka ühest teisest, lähedalasuvast toidukauplusest. Kõikidel juhtudel oli tegemist varguskatsetega ning kõik vargad peeti turvatöötaja poolt kinni ja anti üle politseile. Guido Ulejev märkis, et taoline olukord, kus ühel päeval toimub samal objektil mitu varguskatset järjestikku, on pigem haruldane¹¹⁹.

26.01.2011.a avaldatud artiklis kirjeldas Postimehe ajakirjanik Martin Šmutov poevaraste ülbust¹²⁰: „Viimasel ajal üha nahaalsemaks muutunud poevargad ei löö enam risti ette millegi ees ning pakuvad virutatud kraami müüa Kuressaare kesklinnas, lausa mõnekümne meetri kaugusel kauplusest, kust vargus toime pandi”.

2011. a kevadel ütles Justiitsministeeriumi pressiesindaja Priit Talve Postimehe ajakirjanikule, et uuringutest lähtudes, mõjutab kuritegevuse taset kõige tõenäolisemalt noorte meeste osakaal rahvastikus ning sealjuures avaldub mõju ennekõike vägivallakuritegevuses ja vargustes¹²¹.

25.06.2011.a ilmus artikkel, milles Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori asetäitja kriminaalpolitsei alal Raigo Haabu analüüsis *postimees.ee* palvel 2011. aasta esimese viie kuu õigusrikkumisi ja võrdles neid eelmise aastaga ning leidis, et mõned näitajad viitavad tõsistele sotsiaalsetele probleemidele ühiskonnas, milles politsei on sunnitud sekkuma. Esimese viie kuu andmete kohaselt langes varavastaste kuritegude osakaal ja tõusis isikuvastaste kuritegude osakaal. Varavastaste kuritegude osakaalu langust saab põhjendada politsei poolt suurema tähelepanu pööramisega teatud sihtgrupi suunas ehk kuritegelikul teel saadud vara käitlejate vastase intensiivistatud tegevusega. Teatud roll võib siin olla ka majandusliku olukorra teataval

---

¹¹⁹ R. Sulbi. Lasnamäel toimus samas toidukaupluses ühel päeval neli erinevat varguskatset. – Postimees 16.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.tallinnapostimees.ee/373011/lasnamael-toimus-samas-toidukaupluses-uhel-paeval-neli-erinevat-varguskatset/> (29.04.2012).

¹²⁰ M. Šmutov. Poevargad pakuvad saaki müüa lausa kaupluse lähedal. – Postimees 26.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/377890/poevargad-pakuvad-saaki-muua-lausa-kaupluse-lahedal/> (29.04.2012).

¹²¹ M. Tamm. Ministeerium: kuritegevuse taset mõjutab noorte meeste arv. – Postimees 25.05.2011. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/449028/ministeerium-kuritegevuse-taset-mojutab-noorte-meeste-arv/> (29.04.2012).

paranemisel. Varavastaste kuritegude ja eriti varguste puhul jääb alati oluliseks ka inimese enda roll oma vara kaitsmisel ehk siis enda vara tuleb hoida hoolikalt ning seda mitte liigselt eksponeerida¹²².

Niisiis võib öelda, et vargusi kajastavate publikatsioonide arv Postimehes pigem suurenes, vaatamata kuritegevuse üldlangusele. See näitab, et vargusi tajutakse meedia poolt jätkuvalt olulise probleemina, millest auditooriumi informeerida.

3.3 Järeldused

2011. aastal registreeriti PPA andmetel kokku 42 567 kuritegu. Võrreldes 2003. aastaga on see 26% ning 2010. aastaga 12% vähem. Karistusseadustiku kehtivuse ajal on kuritegevuse määr märkimisväärselt langenud. Siinkohal tundub autorile väga loogiline, et varguste kui kõige laialdasema levikuga kuriteoliigi arv on analoogselt üldkuritegevuse olukorrale langenud.

Pisivarguste dekriminaliseerimine oli põhjustatud majanduslikust olukorrast. Sellel ajal teostati analüüs, mille tagajärjel kerkis esile küsimus kriminaalmenetluse ökonoomsusest ja prokuratuuri ressursi otstarbekast kasutamisest. Antud perioodil ei osatud hinnata pisivarguste kasvu võimalikkust. Pärast teostatud muudatusi sai pisivarguste hüppeline kasv reaalsuseks. Käesoleva töö raames kogutud andmete põhjal on võimalik tõdeda, et KarS § 218 lg 1 registreeritud juhtumite arv kasvas 7077 juhtumi võrra (vt Joonis 6). Samas tuleb tunnistada, et samal ajal fikseeriti ka varguse kvalifikatsiooniga kuritegude langus peaaegu 5000 juhtumi võrra (vt Joonis 5). Seadusandja saavutas seega püstitatud eesmärgi, kuid paraku ühe langus tähendas teise kasvu. Väärtegude nii suur kasv ei saanud jääda märkamata, seda enam, et suurim osa pisivargustest pandi toime kaubandusettevõtetes. Tekkinud olukord põhjustas tuliseid vaidlusi, mille tagajärjeks võib lugeda karistusseadustiku täiendamist.

Järgmise sammuna kehtestas seadusandja KarS § 199 lg 2 p 9, mille eesmärgiks oli kriminaliseerida süstemaatilised pisivargused ja mõjutada sellega kurjategijate käitumist, mille tulemusel omakorda võiks vähendada süstemaatiliste pisivarguste arvu.

---

¹²² M. Šmutov. Kriminaalpolitsei: statistika viitab tõsistele sotsiaalsetele probleemidele. – Postimees 25.06.2011. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/479636/kriminaalpolitsei-statistika-viitab-tosistele-sotsiaalsetele-probleemidele/> (29.04.2012).

Töös kogutud andmete põhjal on võimalik järeldada, et kriminaalseaduse kriminaliseerimine ei anna alati soovitud tulemusi. Taaskriminaliseerimisega sooviti varguste arvu vähendada, kuid, toetudes töö koostamisel kogutud statistilistele andmetele, võib autor järelda, et varguste arv ei langenud, vaid vastupidiselt ootustele kasvas mõnevõrra. Kuni 2010. aastani kasvas varguste arv kaubandusettevõtetes ning samuti ka süstemaatiliste varguste arv. Lisaks suurenes ajavahemikul 2008. a kuni 2010. a varguste üldarv.

Autor leiab, et tegelikult ei ole võimalik objektiivselt hinnata registreeritud kuritegevuse taset näiteks aastatel 2003 ja 2011 ning seda mitmel põhjusel. Puhtalt statistilisest analüüsist lähtudes võib järeldada, et olukord paranes, kuid registreeritud kuritegevuse määra mõjutavad paljud tegurid, mis ei luba seda nii kategooriliselt väita.

2011. aastal registreeriti Eestis 19 668 kuritegu ja 15 500 väärtegu, seega kokku 35 168 vargust. Käesolevas töös analüüsis autor registreeritud kuritegevuse kõikumist üheksa aasta vältel (2003 kuni 2011) ning jõudis tulemuseni, et selle perioodi jooksul on kuritegevuse tase langenud 19%. Täpselt sama tendents on märgatav varguste puhul: üheksa aastaga on varguste arv langenud samuti 19%, sh kuriteod ja väärteod kokku. Kirjeldatud tulemustest lähtudes järeldab autor, et kriminaliseerimise ja dekriminaliseerimise teel ei ole varguste taset võimalik vähendada. Nimetatud meetmete kasutamisel saab olukorra viia tasakaalust välja või hoopis stabiliseerida. Seega võib autor oletada, et vargused ja nende korduvus on oma olemuselt sotsiaalsed probleemid ning vajavad toimiva programmi väljatöötamist.

Registreeritud kuritegevust mõjutavad näiteks järgmised tegurid:

a) **avaldajad ja kannatanud.** Käesolevaks ajaks on ettevõtjad loobumas avalduse esitamisest. Avaldusi ei soovita enam nii suurel määral teha eriti juhtudel, mil kaup rikkumatult tagasi saadud. Kaubandusettevõtjate ja üldse avaldajate jaoks tähendab politseisse avalduse esitamine mitmeid ebamugavusi: avaldaja või selle seaduslik esindaja peavad menetluse raames andma ütlusi; tihti on vajalikud ka tunnistajate ütlused, kelleks on müüjad või turvatöötajad; kui selgub, et algatatakse kriminaalmenetlus, peavad eelpool loetletud isikud enamusel juhtudest ilmuma ütluste andmiseks kohtuvälise menetleja juurde; vabast ajast ei ole töötajatel huvi politseis käia; tööaja raames puudub huvi tööandjal. Kirjeldatud olukord ei soodusta kuidagi ettevõtjal seaduslikust tegevusest kasusaamist. Oluliseks põhjuseks on ka see, et tihtipeale tabatakse pisivaras süüteo või selle katse sooritamisel, seejärel antakse ta lähimale politseile üle. Juhul, kui

tegemist on väärttega, koostavad politseiametnikud õigusrikkujale väärtteoprotokolli ning seejärel isik vabastatakse. On juhtumeid, kus alles vabaks saanud isik läheb samasse kauplusesse ning sooritab järgmise vargusekatse. Kirjeldatud olukorrast võib järeldada, et avaldaja otseselt abi ei saagi, pigem tekib suletud ring, mis oluliselt mõjutab ohvrite turvatunnet. Samas peab märkima, et avaldajal ei ole enamusel juhtudest soovi kedagi karistada, vaid taastada valdus oma vara üle. Kui selline tehing kohe ei õnnestu, siis paljud loobuvad avalduse tegemisest. Avaldaja ei ole menetlusest huvitatud, kuna kas varastatud vara ei ole võimalik tagasi saada või siis tagastamise protsess venib.

b) **Politsei- ja Piirivalveameti töötulemused.** Üheksa aastat, mis on käesoleva töö raames vaatluse alla võetud, on suhteliselt pikk aeg. Selle aja jooksul on politseisüsteemis toimunud mitmeid reforme. Kahjuks peab tõdema, et riigi raske majanduslik olukord on mõjutanud mitte ainult kuritegevust, vaid ka õiguskaitseasutuste olukorda: ka nendes süsteemides on toimunud mitmeid kärpeid. Näiteks 2009. aastal on seoses raske majandusliku olukorraga vähenenud oluliselt õiguskaitseasutuste ressursid, mida võib lugeda otsustavaks põhjuseks. Ei ole saladus, et mida vähem asjaga tegeleda, seda väiksemana probleem tundub. Kui õiguskaitseasutused ei tegele varavastaste süütegude avastamisega või tegelevad sellega eelnenust vähem, siis on ka kodanike aktiivsus avalduste esitamisel madalam ning sellele järgneb loogiline tulemus – süütegude arv langeb. Seoses kirjeldatud muudatustega süsteemis töötavate inimeste motivatsioon kõigub. On inimesi, kes on töölt lahkunud ning üldpildis on korrakaitstjate arv vähenenud. Samas on politseisüsteemis toimunud ka prioriteetide muutused. Korrakaitse politsei, kes just peaks tegelema pisivargustega ning ennetustööga, on enamasti suunatud teostama liiklusjärelvalvet. Pisivarguste juhtumite puhul julgeb autor väita, toetudes isiklikele kogemustele, et karistussüsteemi mittetäiuslikkus samuti ei motiveeri politseinikke süütegusid avastama. Näiteks võib tuua juhtumid, kus korrakaitstja kulutab palju aega ja energiat õigusrikkuja leidmiseks, kuid kohtunik leiab, et aresti kohaldamine ei ole piisavalt põhjendatud. Seega saab menetlusalune isik väärtteokorras rahatrahvi, mida ta ei hakka maksma, kui puudub sissetulek. Politseiniku poolt vaadatuna jääbki isik sellistel juhtudel karistamata.

c) **Majanduslik kriis.** Kõiki nähtusi, mis riigis aset leidnud, on pidevalt põhjendatud viimaste aastate majandusliku olukorraga. Autor leiab, et kriis ja kuritegevuse taseme on omavahel otseselt seotud. Kriisi kestes jäid mitmed inimesed tööta ning seega ka sissetulekuta. Töötuse määr kasvas mõni aasta tagasi järsult ja see võis samuti mõjutada varguste levikut 2007. aastal.

Autor tõi välja ainult paar tegurit, mis võisid suuremal või väiksemal määral mõjutada varguste levikut. R. Ringi ja V. Ehrenbusch, kes on teinud uuringuid sarnasel teemal, jõudsid järeldusele, et süstemaatilise varguse kriminaliseerimine mõjus olukorrale vastupidiselt ootustele, seega seaduse täiendamine viis varguste kasvule. Käesoleva töö autor, analüüsis varguste olukorda karistusseadustiku kehtivusajal, ei saa eelnimetatud autoritega nõustuda. Autor leiab, et korduv-varguse dekriminaliseerimine mõjutas oluliselt olukorda ning kõik, mis toimus edaspidi, oli selle ebaõnnestunud seadusmuudatuse tagajärg. Süstemaatilise varguse kriminaliseerimine stabiliseeris olukorra, varguste üldarv jäi olulise muutusteta suhteliselt samale tasemele ning aastal 2011 varguste arv vähenes.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et seaduse muudatused ja täiendused ei parandanud oluliselt korduv-vargustega seotud olukorda. Toimusid teatud muutused, kuid need olid tingitud pigem muudest põhjustest. Pisivarguste dekriminaliseerimine soodustas pisivarguste süstemaatilist toimepanemist ja seda asutustes, kus varastatava asja väärtuses on raske eksida. Taaskriminaliseerimine stabiliseeris olukorda, kuid ei parandanud seda.

3.4 Ettepanekud ja alternatiivid

Käesoleva töö raames on autor jõudnud järelduseni, et suur varguste levik on kogu meie ühiskonna probleem, mida oleks vaja ühiselt lahendada. Autor ei toeta arvamust, et nüüd ja koheselt peaks seaduseandja meeleheitlikult seadusi või kohtupraktikat muutma, selline kogemus on meil juba olemas. Pigem tuleks läbi viia põhjalik uuring, mis annaks objektiivseid tulemusi ning kajastaks erinevaid aspekte, mis on antud valdkonnaga seotud, nt õiguslik, majanduslik, sotsiaalne jms. Seejärel, arvestades ja analüüsis saadud tulemusi, tuleb järgmises staadiumis korralikult läbi mõelda seaduse muutmise võimalikud tagajärjed. Ei ole õige muuta seadust pelgalt statistika pärast, ajades taga võimalikke variante finantside säästmiseks. 2007. aastal tekkis vajadus seadust muuta, ning seda ka tehti, kuid see ei olnud põhjalikult läbi mõeldud. Seejärel, peaaegu aasta hiljem, täiendati seadust ning sisuliselt jõuti algusesse tagasi. Siinkohal tekib küsimus: kas üldse oli vaja seadust muuta? Autori arvates oli vaja ja ka edaspidi on vaja, aga selliselt, et muudatused tooksid reaalse tulemuse.

Lähtudes kohtupraktika tendentsidest¹²³, võib kindlalt järeldada, et üldjuhul süüteo eest määratud karistusest ei piisa. Kohtu poolt määratavad karistused ei kaitse ühiskonda retsidivistliku käitumisega kurjategija eest, kuna karistus on pigem sümboolne. Samas on õigusrikkuja tegudes selgelt näha harjumust ja kalduvust uut samalaadset süütegu toime panna.

On arusaadav, et kõik inimesed on erinevad, seega ka karistus ja karistuse kandmine mõjutab neid erinevalt. See, mida üldjuhul peetakse karistuseks, ei pruugi korduvkurjategijale olla mõistetav kui karistus, vaid hoopiski asjaolude soodne olukord. Siinkohal toob autor näite praktikast: täiskasvanud noormehed, olles tarbinud alkohoolseid jooke, otsustasid oma seltskonnas tõsta autoriteeti ning hakkasid kordamööda kaupluses käima. Autoriteeti pidi tõstma ainuüksi see, et noormehed julgesid varastada, vaatamata süüteo objekti väärtusele. Hiljem tuli välja, et sellise protsessi käigus varastasid noormehed kordamööda ükshaaval väikseid šokolaade. Üks noormeestest sai šokivangistuse.

Autor toob võrdluseks ka teise näite: keskeas meesterahvas satub alkoholi kuritarvitades „tsükklisse“ ja hakkab siis kauplustest süstemaatiliselt varastama. Viidatud isikule on määratud rahalisi karistusi, kuigi isikul ei ole sissetulekut, kuid reaalselt vangistust ei määrata. Kui isik sai karistuseks vangistuse, siis see karistus oli minimaalne. Praktikas nägi see välja nii, et alates kevadest kuni hilissügiseni isik varastas, seejärel, kui ilm läks külmaks, mõistis kohtunik isiku neljaks kuuks vangi. Kevadel isik vabanes ning hakkas elama oma tavapärast elu ehk asus jälle varastama.

Neid juhtumeid võrreldes jõuab autor seisukohale, et riik ei tegutse proportsionaalselt ning järjekindlalt. Autor nõustub, et esimese juhtumi puhul vajas noormees õppetundi ning selle nimel sai ka vangistuse. Kinnipidamiskoht kujutab endast omamoodi mikromaailma, milles kurjategijad eelkõige õpivad juurde või täiendavad oma oskusi, näiteks kuidas paremini varastada. Seega on kinnipidamiskoht muutnud kinnipeetu küll paremaks vargaks, aga mitte paremaks inimeseks. Kas noore inimese vangistamine on õigustatud? Teise juhtumi puhul näib, nagu riik soosiks vargile minekut, inimene jääb vabadusse niikaua, kuni saab õues elada ning sel ajal, kui ilmad enam ei soodusta tänaval ööbimist, määrab kohtunik isikule mõned kuud reaalselt vangistust. Nende lihtsate näidetega soovis autor piltlikult näidata kahte kardinaalselt erinevat olukorda.

---

¹²³ A. Ahven, jt. Kuritegevus Eestis 2010. – Kriminaalpoliitika uuringud 15. Justiitsministeerium: Tallinn 2011, lk 129.

Lähtudes antud töös kogutud andmetest ning eelpool öeldust, arvab autor, et pisivargus peabki kriminaliseeritud olema, kuid ilmselt peaks antud ühiskondlikule probleemile lähenema individuaalselt. Selline lähenemine on sarnane Saksa kriminaalõigusega, milles tehakse vahet individuaalsel ja üldisel dekriminaliseerimisel. Dekriminaliseerimine on individuaalne, kui alles üksikjuhul otsustatakse, kas teo võib menetlemata jätta või kas menetluse võib lõpetada mitte-kriminaalõigusliku sanktsiooni kohaldamisega. Individuaalse dekriminaliseerimise korral on menetlejal õigus otsustada, kas mingi käitumine on või ei ole kriminaalõiguslikult karistusväärne. Üldine on dekriminaliseerimine juhul, kui see tuleneb seadusest ning õiguse rakendajale ei jäeta otsustusõigust¹²⁴.

Kirjeldatud lähenemine sarnaneb autori arvates meie kriminaalõiguses kasutusel oleva hoiatusmenetlusega, mida reguleerib väärteomenetluse seadustik. Nimetatud seaduse § 53 lg 1 järgi võib kohtuväline menetleja jätta vähetähtsa väärteo eest menetlusaluse isiku karistamata ja määrata hoiustrahvi. Täiendavalt on kohtuvälisel menetlejal võimalus piirduda kas kirjaliku või suulise hoiatusega. Seega seadusandja annab kohtuvälisele menetlejale suhteliselt laia kaalutlemise võimaluse.

Tuntud vene kirjanik Fjodor Dostojevski ütles: „Miski pole lihtsam, kui kurjategijat hukka mõista, miski pole raskem, kui teda mõista”. Antud töö autori mõtteviis sarnaneb F. Dostojevski öeldud mõttele. Seega teeb autor ettepaneku läheneda varguste toimepanijaile individuaalselt. Teatavasti huvitab varguse ohvriks langenud osapoolt rohkem tekitatud kahju heastamine kui teo toimepanija karistamine.

Lähtudes eeltoodust ning juhindudes eelnevalt kaitstud teadustöödest, esitab autor järgmised ettepanekud:

- 1) Eristada isikuid, kes süstemaatiliselt panevad toime süütegusid, selleks taastada Eesti kriminaalõiguses selline mõiste nagu retsidivist. Teatud määral sarnaneb antud mõtteviis Veronika Ehrenbusch'i bakalaureusetöös¹²⁵ öelduga. Käesoleva töö autor aga usub, et osa inimestest on suutelised ennast muutma ning nende jaoks peab võimalus olema. Selline

---

¹²⁴ R. Antsmäe. Bagatelldeliktid Eesti karistusõiguses ja Saksa õigusteoorias. – Juridica VII/2001, lk 491. (Lähemalt nt: D. Rössner. Bagatelldiebstahl und Verbrechenskontrolle, Ein exemplarischer Beitrag zur Entkriminalisierung durch quantitative Begrenzung des Strafrechts. Bern, Frankfurt am Main, 1976, lk 60).

¹²⁵ V. Ehrenbusch. Vähemohtlikud varavastased süüteod. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).

lähenemine annaks võimaluse nii kohtuvälise kui ka kohtuliku menetluse puhul karistuse määramisel enam lähtuda süüteo toimepanija isiksusest ja menetlejal tekiks suurem kaalutusõigus.

- a) Retsidivisti mõistet tuleb käsitleda selliselt: antud elustiili „templit” saab määrata ainult kohus ning see kehtiks nt kolm kuni viis aastat. Selle aja jooksul oleks isikul võimalus ennast parandada, muuta oma elustiili. Juhul, kui näiteks kolme aasta jooksul isik ei pane süütegusid toime, siis kohus võtab selle „templi” maha. Vastupidisel juhul kohus pikendab seda. Selles kontekstis oleks retsidivisti mõiste suuresti sarnane käesoleval hetkel kriminaalõiguses kasutusel oleva „tingimisi karistuse” põhimõttega. Autor leiab, et retsidivisti kohtlemine peaks olema karmim: iga järgmise süüteo toimepanemisel, sh ka haldusrikkumise iseloomuga süüteo puhul, pöörab kohtunik retsidivisti suhtes täitmisele reaalse vangistuse. Sealjuures peab karistuse aeg olema kindel ning mõjukas, nt alates ühest aastast.
  - b) Loomulikult ei ole mõistlik igauht „tembeldada” retsidivistiks. Käesoleva töö autor näeb alternatiivi individuaalses lähenemises. Kui süüteo ohvriks langenud poolel ei ole muid pretensioone peale varaliste, siis võiks anda võimaluse süüdlasel tekitatud kahju heastada vabatahtlikult. Lisaks võiks olla võimalik isikute puhul, kes algusest peale soovivad ennast muuta ning sotsialiseeruda, rakendada praegusel hetkel kriminaalõiguses kasutusel olevaid mõjutusvahendeid, kuid mitte sanktsioonina, pigem võimalusena ennast muuta, nt narkoravi ja üldkasulik töö. Antud lähenemine on mingil määral sarnane restoratiivse õigusega¹²⁶.
- 2) Käesolevas magistritöös ning ka näiteks Ringi ja Ehrenbusch'i töös on jõutud järeldusele, et seaduseandja, karmistades sanktsiooni, ei mõjuta registreeritud kuritegevust positiivselt, st kuritegevuse määr vastupidiselt ootustele kasvab või jääb samale tasemele. Seega leiab autor, et tuleb põhjalikult analüüsida ülekriminaliseerimist, kuna mitmed ülekriminaliseerimise tunnustest¹²⁷ on käesoleval ajal Eestis täidetud, nt suur karistatute arv, normide kvaliteet, ebaühtlane praktika jne. Kui eelnevalt on kriminaalkorras karistus

---

¹²⁶ Karistuspoliitikast ja pikaajalisest vangistusest läbi restoratiivse õiguse prisma. Balti Kriminaalpreventsiooni ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituut: Tallinn 19.12.2009 – Arvutivõrgus: <http://www.crimeless.eu/artiklid.php> (29.04.2012).

¹²⁷ T. Reinthal. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica X/2010, lk 744-749.

olnud häbiasi, siis praegusel ajal iga neljas inimene on karistada saanud, olgu või alkoholi tarvitavana juhtimise eest, ja keegi seda pahaks ei pane.

- 3) Analüüsides karistusseadustiku täiendamist varguste osas, peab autor rõhutama, et põhjaliku analüüsita ei ole seaduseandja poolt õige seadusi muuta. Läbimõtlemata seaduste muutmine on riigi jaoks suhteliselt kulukas ning võib kaasa tuua ootamatuid tagajärgi, nagu see juhtus pärast pisivarguste dekriminaliseerimist.
- 4) Autor leiab, et käesolevat tööd peab jätkama ning järgnevalt tuleb omavahel võrrelda menetluskulu ning varastatud esemete väärtust. Kuigi põhjalikku analüüsi teostamata, julgeb autor väita, et menetluskulu on kordades suurem, kui väheväärtusliku asja või õiguse väärtus. Autori arvates peab seaduseandja suuremaks muutma väheväärtusliku asja või õiguse väärtuse määra, mis hetkel on 1000 krooni või 63,98 EUR. Autori hinnangul ei tohiks selline muutus mõjuda varguste kasvule positiivselt, kuna kolmanda väärteo korras on varguse eest ikka ette nähtud kriminaalvastutus, aga samas KarS §199 lg 1 ja lg 2 p 4 arv väheneks. Juba selline seaduse rakendamine säästaks oluliselt menetluskulusid.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö on ajendatud soovist anda omapoolne panus varavastaste süütegude uurimisele ning lahendamisele. Kolmest peatükist koosnev magistritöö analüüsib ühte teravamat kriminoloogilist ja sotsiaalset probleemi Eestis – varguste levikut. Töös võetakse varavastaste süütegude alase olukorra analüüsimisel aluseks ajavahemikus 2003 kuni 2011 registreeritud varguste süüteod.

Teoreetilises osas annab autor taustülevaate kriminaalpoliitika kujunemisest, erinevatest lähenemistest korduvkuritegevusega toimetulekul ühiskonnas ning korduvvarguse juriidilisest raamistikust Euroopa riikides.

Lähema vaatluse alla on autori poolt võetud KarS § 199 lg 2 p-d 4 ja 9, need on sätted, mis eeldavad korduvust või süstemaatilisust. Eestis on KarS § 199 muudetud kahel korral, mille tõttu tuli vastavusse viia ka KarS § 218 säte. Niisiis saab karistusseadustiku kehtivuse ajal toime pandud varguste puhul eristada kolme perioodi, mis antud töös on ka vaatluse alla võetud: 1) aeg, mil korduv pisivargus oli kriminaalkorras karistatav (01.09.2002 – 15.03.2007); 2) ajavahemik, mil pisivargused olid dekriminaliseeritud (15.03.2007 – 19.06.2008); 3) aeg, mil pisivargusi taaskriminaliseeriti süstemaatilise varguse mõiste sisseviimisega karistusseadustikku (19.06.2008 kuni tänapäevani). Käesoleva töö statistiline osa põhineb Politsei- ja Piirivalveameti hallatava andmebaasi statistilistel andmetel, samuti Justiitsministeeriumi kodulehelt avalikult kättesaadavatel andmetel.

Magistritöö hüpotees seisnes selles, et aastatel 2007 ja 2008 Eestis toimunud pisivarguste dekriminaliseerimine ja taaskriminaliseerimine ei ole vargustega seondavaid probleeme lahendanud ning registreeritud varguste arv on jõudnud samale tasemele, mis oli KarS-i loomise ajal. Hüpoteesile kinnituse saamiseks kõrvutas autor muutusi seadusandluses registreeritud kuritegevuse näitajate ja kohtupraktikaga. Hüpotees leidis kinnitust.

Töös kogutud andmete põhjal on võimalik järeldada, et kriminaalseaduse kriminaliseerimine ei anna alati soovitud tulemusi. Taaskriminaliseerimisega sooviti varguste arvu vähendada, kuid, toetudes töö koostamisel kogutud statistilistele andmetele, võib autor järelda, et varguste arv ei langenud, vaid kasvas mõnevõrra. Kuni 2010. aastani kasvas varguste arv kaubandusettevõtetes

ning samuti ka süstemaatiliste varguste arv. Lisaks suurenes ajavahemikul 2008. a kuni 2010. a varguste üldarv.

2011. aastal registreeriti Eestis 19 668 kuritegu ja 15 500 väärtegu, peamiselt vargused, kokku 35 168 kuritegu. Käesolevas töös analüüsis autor registreeritud kuritegevuse arvandmeid üheksa aasta vältel (2003 kuni 2011) ning jõudis tulemuseni, et selle perioodi jooksul on kuritegevuse tase langenud 19% võrra. Sarnane tendents on märgatav varguste, so kuriteod ja väärteod kokku, puhul: üheksa aastaga on varguste arv langenud samuti 19% võrra. Statistiliste andmete põhjal võib järeldada, et kriminaliseerimise ja dekriminaliseerimise teel ei ole varguste taset võimalik vähendada. Nimetatud meetmete kasutamisel saab olukorda kas tasakaalust välja viia või hoopis stabiliseerida.

Autor leiab, et tegelikult ei ole võimalik objektiivselt hinnata registreeritud kuritegevuse taset näiteks aastatel 2003 ja 2011 ja seda mitmel põhjusel. Puhtalt statistilisest analüüsist lähtudes võib järeldada, et olukord paranes, kuid registreeritud kuritegevuse määra mõjutavad paljud tegurid, mis ei luba seda nii kategooriliselt väita. Käesoleva töö raames toob autor välja mõned võimalikud tegurid: a) süüteo ohvriks langenud pool; b) Politsei- ja Piirivalveameti töötulemused; c) majandulikult raske olukord. Seega tuleb tõdeda, et seaduse muudatused ja täiendused oluliselt ei parandanud korduvvargustega seotud olukorda. Toimused muutused, kuid need olid tingitud pigem muudest põhjustest. Pisivarguste dekriminaliseerimine soodustas pisivarguste süstemaatilist toimepanemist ja seda asutustes, kus varastatava asja väärtuses on raske eksida. Taaskriminaliseerimine stabiliseeris olukorda, kuid ei parandanud seda.

Pisivarguste arv Eestis on näidanud kuni 2010. aastani ilmselget kasvutendentsi, tekkinud olukord riivab kahtlemata ühiskonna õiglustunnet. Kujunenud olukorrale tuleb reageerida adekvaatsete, kohaste ja efektiivsete õiguspoliitiliste sammudega. Isiku jaoks, kes on ühiskonnale ohtlik ning kes tahtlikult ja järjekindlalt paneb toime süütegusid, tuleb seaduses ette näha piisavalt raske ja tegelikkuses mõju avaldav sanktsioon, mis võimaldaks lisaks rahalisele karistusele kohaldada ka isiku reaalselt ühiskonnast isoleerimist ehk vangistust. Looduses ei leidu puhtaid elemente, nii ka reaalsuses ei ole puhtaid kriminaalpoliitilisi mudeleid. Autor leiab, et vargused ning nende retsidiivsus on oma olemuselt sotsiaalsed probleemid ning vajavad korraliku sotsiaalse programmi väljatöötamist. Omalt poolt pakub autor olukorra parandamiseks järgmised

võimalikud variandid: a) individuaalne lähenemine kurjategija suhtes; b) ülekriminaliseerimise hindamine ning järelduste tegemine; c) väheväärtusliku asja või õiguse piirmäära tõstmine.

Käesoleva töö autor jõuab oma järeldustes selleni, et praeguses Eestis on märgata ülekriminaliseerimise tunnuseid, mis on teatud määral ka täidetud, nt suur karistatute arv, normide kvaliteet, ebaühtlane praktika jne. 20. mail 2010. a tõi Riigikohtu esimees Märt Rask oma kõnes välja, et Eesti elanikkonnast 55,6% on kantud karistusregistrisse. Samas tõdeti, et ülekriminaliseerimine on probleem ja sellega peaks Riigikogu oma töös arvestama. Loomulikult peab arvestama ka sellega, et kui oluline osa ühiskonnast on karistatud, siis võetakse õigusvastast käitumist kui loomulikku või paratamatut nähtust. Kui varem oli kriminaalkaristus häbiväärne, siis käesoleval hetkel on see midagi muud. Üheski maailma riigis ei ole varavastaste süütegude probleemi jäädavalt lahendatud. Seega on autor seisukohal, et tuleks jätkata senist poliitikat varaste vastu võitlemisel, täitevvõim peab suutma efektiivselt reageerida ning hoidma õigusrikkumisi kontrolli all. Seaduste muudatused peavad olema läbi mõeldud ning need ei tohi karistuse mõistet devalveerida.

Резюме

Рецидив мелких краж в Эстонии, через призму изменений пенитенциарного кодекса

The recidivism of petty larceny in Estonia through the prism of changes in the penal code

Данная работа является дипломной работой автора, написанной во время обучения по программе магистра на факультете правоведения Тартуского университета.

Выбор темы для написания дипломной работы был обусловлен желанием внесения своей лепты в изучение правонарушений против имущества. Дипломная работа, состоящая из трёх частей, анализирует одну из самых острых криминологических и социальных проблем в Эстонии – распространения краж. Для анализа ситуации, связанной с правонарушениями против имущества, автор использует статистические данные по фактам зарегистрированных краж в 2003 – 2011 годах.

В теоретической части автор делает обзор формирования криминальной политики, различных подходов по разрешению проблем с рецидивным поведением, а так же делает обзор регулирования повторных краж в странах Европы.

В рамках данной работы автор фокусирует своё внимание на статье 199 часть 2 пункты 4 и 9 пенитенциарного кодекса, предусматривающие повторность или систематичность. Выше упомянутая статья пенитенциарного кодекса Эстонии был изменена дважды, в связи с чем возникала необходимость ввести в соответствие и статьи 218 данного кодекса. Исходя из выше приведённого, в отношении краж, автор делит действие пенитенциарного кодекса на три периода, а так же их анализирует: 1) период времени, когда мелкая кража была уголовно наказуема (01.09.2002 – 15.03.2007); 2) промежуток времени, когда мелкая кража была декриминализована (15.03.2007 – 19.06.2008); 3) период времени, когда в пенитенциарный кодекс было введено понятие "систематической кражи", чем было обусловлено криминализация мелких краж (19.06.2008 до настоящего времени). Статистическая часть данной работы базируется на данных статистических баз Департамента полиции и погранохраны, а так же на официальных данных Министерства юстиции.

Гипотеза данной работы заключается в том, что в годах 2007 и 2008 в Эстонии были проведены декриминализация и криминализация мелких краж и данные изменения в действующем законодательстве не решили проблем связанных с распространением краж. В связи с этим, количество зарегистрированных краж оказалось на том же уровне, который был в момент создания пенитенциарного кодекса. В целях доказать или опровергнуть данную гипотезу, автор сопоставил изменения в законодательстве с статистическими данными по зарегистрированной преступности и судебной практикой.

Исходя из данных собранных в рамках данной работы можно сделать вывод, что криминализация уголовных кодексов не всегда приводит к желаемому результату. В связи с вновь криминализацией законодатель пытался уменьшить количество краж, но основываясь на результатах данной работы автор может утверждать, что количество краж не уменьшилось, а наоборот даже выросло. До 2010-ого года росло количество краж из торговых предприятий, а также росло количество систематических краж. Также возросло количество краж в период с 2008-ого по 2010-ый год.

В 2011-ом году в Эстонии по кражам было зарегистрировано 19 668 преступлений и 15 500 проступков. В этом же году в Эстонии было зарегистрировано всего 35 168 преступлений. В рамках данной работы автор анализировал изменения зарегистрированной преступности на протяжении девяти лет (с 2003 по 2011) и пришёл к выводу, что в течении этого периода уровень преступности уменьшился на 19%. Точно такая же тенденция проследовалась и по отношению краж – за девять лет количество краж упало также на 19% (преступления и проступки вместе). На основании статистических данных можно прийти к выводу, что путём криминализации и декриминализации не возможно уменьшить уровень краж. Используя вышеприведённые методы законодатель может вывести ситуацию из равновесия или же её стабилизировать.

Автор считает, что на самом деле не представляется возможным объективно оценить уровень зарегистрированной преступности, например, в период между 2003 и 2011 годов и это по ряду причин. Опираясь только на результаты статистического анализа можно прийти к заключению, что ситуация улучшилась, но воздействие уровень зарегистрированной преступности влияет множество факторов, которые не позволяют это так категорично утверждать. В данной работе автор указывает на некоторые возможные

факторы: а) жертвы преступлений, б) результаты работы Департамента полиции и погранохраны, в) экономически сложная ситуация. Таким образом, ясно, что законодательные изменения и дополнения существенно не улучшили ситуацию с повторной кражей. Изменения в связи с кражами произошли, но они скорее были вызваны целым рядом других причин. Декриминализация мелких краж способствовала распространению совершения систематических краж из мест, где в стоимости украденного трудно ошибиться. Криминализация же в свою очередь стабилизировала ситуацию, но не улучшила её.

До 2010-ого года количество мелких краж стабильно росло, возникшая ситуация несомненно задевает чувство правосудия в обществе. На сформировавшуюся ситуацию следует реагировать адекватными, эффективными и уместными политико-правовыми шагами. Для индивида, который опасен для общества и кто сознательно и последовательно совершает правонарушения, законодательством следует предвидеть санкцию, достаточно тяжёлую и имеющую реальный эффект, что позволило бы помимо денежного наказания применять реальную изоляцию человека от общества (тюремное заключение). В природе нет чистых элементов, точно также не существует чистых криминологических моделей. Автор считает, что кражи и их рецидив по своему характеру социальные проблемы, которые нуждаются в разработке действующих социальных программ. Со своей стороны автор предлагает: а) индивидуальный поход к преступнику; б) анализ степени криминализации в стране, на основании которого необходимо сделать выводы; в) увеличение стоимости малоценной вещи или права.

Автор данной работы склонен считать, что в нынешней Эстонии заметны приметы перекриминализации, которые в некоторой степени исполнены (большое количество наказанных, качество норм, неординарная практика и т.д.). Конечно, необходимо учитывать то, что большая часть нашего общества в той или иной степени была наказана со стороны правоохранительных органов. И по-этому преступное поведение может считаться даже нормой или неизбежной необходимостью. Если ранее уголовное наказание считалось поводом для чувства стыда, то на данный момент оно таковым не является. Ни в одной стране мира проблема краж и воровства до конца не разрешена и поэтому автор считает, что следует продолжать политику по борьбе с воровством – исполнительная власть должна быть в состоянии эффективно реагировать и держать правонарушения под

своим контролем. В то же время изменения в законодательстве должны быть продуманы, и они не должны девальвировать понятие наказания.

Kasutatud lühendid

EL – Euroopa Liit

ENSV – Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

jms – ja muu selline

jne – ja nii edasi

KarS – karistusseadustik

KarSRS – karistusseadustiku rakendamise seadus

KrK – kriminaalkodeks

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

lg – lõige

lk – lehekülg

nn – niinimetatud

nt – näiteks

nõ – nii öelda

Op. cit. – opus citatum

p – punkt

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

ptk – peatükk

sh – sealhulgas

so – see on

st – see tähendab

TSüS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

va – välja arvatud

vms – või muu selline

vt – vaata

VTMS – väärteomenetluse seadustik

Kasutatud materjalide loetelu

Kasutatud kirjandus

1. Адельханян, Р. Преступность деяния по международному уголовному праву: Учебное пособие. – Академический правовой университет: МЗ Пресс, 2002.
2. Agarmaa, M., Liiv, M-L. jt. Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006. Justiitsministeerium: Tallinn 2007.
3. Ahven, A., jt. Kuritegevus Eestis 2009. – Kriminaalpoliitika uuringud 12. Justiitsministeerium: Tallinn 2010.
4. Ahven, A., jt. Kuritegevus Eestis 2010. – Kriminaalpoliitika uuringud 15. Justiitsministeerium: Tallinn 2011.
5. Ahven, A., Salla, J., Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Kriminaalpoliitika uuringud, 11. Tallinn: Justiitsministeerium 2010.
6. Antsmäe, R. Bagatelldeliktid Eesti karistusõiguses ja Saksa õigusteoorias. – Juridica VII/2001, lk 488-494.
7. Арзамасцев, М., Михайлов, К. Общая характеристика уголовного права зарубежных государств. Общая часть: Лекция /М. В. Арзамасцев, К. В. Михайлов; Министерство внутренних дел РФ. Челябинский юридический институт. Кафедра уголовного права и криминологии. - Челябинск, 2001.
8. Berger, D. Constructin Crime, Framing Disaster. – Punishment & Society 2009/11, lk 491–510.
9. Cook, C. L., Lane, J. The Place of Public Fear in Sentencing and Correctional Policy. – Journal of Criminal Justice 2009 (37), lk 586–595.
10. Crow, I. The Treatment and Rehabilitatsion of Offenders. London: SAGE Publications 2001.
11. Demker, M., Towns, A., Duus-Otterström, G., Sebring, J. Fear and Punishment in Sweden. – Punishment & Society 2008/10, lk 319 –332.
12. Дворянсков, И., Сергеева, В., Баталин, Д. Применение альтернативных видов наказания в Западной Европе, США и России: Сравнительно-правовое исследование /И. В. Дворянсков, В. В. Сергеева, Д. Е. Баталин. – М.: Центр содействия реформе уголовного правосудия Penal Reform International, 2003.

13. Ehrenbusch, V. Vähemohtlikud varavastased süüteod. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).
14. Есаков, Г. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие/ Г. А. Есаков, Н. Е. Крылова, А. В. Серебrenникова. – М: Проспект , 2009.
15. Garland, D. The Culture of High Crime Societies. – British Journal of Criminology 2000 (40), lk 347–375.
16. Gladwell, M. Läbimurdepunkt. Tallinn 2004.
17. Голованова, Н. и др. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: учебное пособие для вузов. /ред. И. Д. Козочкин. – М: Омега-Л; Ин-т междунар. права и экономики, 2003.
18. Головкин, Л., Крылова, Н. Уголовный кодекс Франции. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
19. Hörnqvist, M. The Birth of Public Order Policy. – Race & Class 2004 (46), lk 30–52.
20. Кибальник, А. Введение в международное уголовное право /А. Г. Кибальник; Науч. ред. А. В. Наумов. – Ставрополь: Ставропольсервис школа, 2009.
21. Кибальник, А. Преступление и ответственность в международном уголовном праве /А. Г. Кибальник; Науч. ред. А. В. Наумов. - Ставрополь: Ставропольсервис школа, 2010.
22. Колчевский, И. Действие уголовного закона по кругу лиц: Монография. – М.: ВНИИ МВД России, 2003.
23. Koort, E., Annus, R., Heinsoo, P., Laansoo, P. Turvalisuspoliitika 2012 aastaraamat. Tallinn: Siseministeerium 2012.
24. Koort, E., Pardla, M. Turvalisuspoliitika 2011 aastaraamat. Tallinn: Siseministeerium 2011.
25. Костенко, Н. Международное уголовное право: Современные теоретические проблемы /Н. И. Костенко; Российская академия наук. Институт государства и права. – М.: Юрлитинформ, 2009.
26. Kuritegevus Eestis 2008. – Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium: Tallinn 2009.
27. Laine, M. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsialoogiasse. Eesti Riigikaitse Akadeemia, Vantaa: ankeinhoidon koulutuskeskus, 1997.

28. Levotšski, S. Varavastased süüteod Tallinna kesklinnas ja 15.03.2007. aastal jõustunud karistusseadustiku muudatus. – Magistritöö. Tallinn 2007. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).
29. Liba, P. Korduvkuritegevuse riskide hindamise lähtealused ja praktika Eesti vanglasüsteemis. – Juridica X/2011, lk 779-786.
30. Ligi, T. Mis on õigusaktide mõjude analüüsi kontseptsiooni rakendamisest saadav praktiline kasu? – Juridica VIII/2010, 626-632.
31. Liiv, M-L. Kuritegevus Eestis 2006. – Kriminaalpoliitika uuringud 4. Justiitsministeerium: Tallinn 2007.
32. Raska, E. Olemise õigus. – Seadusriigist õigusühiskonda. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010.
33. Reinthal, T. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica X/2010, lk 740-750.
34. Ringi, R. Karistusseadustiku §199 lõige 2 punkt 9 sätte mõju süstemaatilistele vargustele Eestis. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2011. (Käsikiri Tallinna Tehnikaülikooli sotsiaalteaduskonna avaliku halduse instituudis).
35. Roberts, J. V., Stalans, L. J., Indermaur, D., Hough, M. Penal Populism and Public Opinion. Lessons from Five Countries. Oxford, New York: Oxford University Press 2003.
36. Saar, J. Kurjad konstandid ja Eesti. – Akadeemia 2010/7, lk 1155–1180.
37. Saar, J. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985–1999 longituuduurimuse andmetel). Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2003; J. Strömpl. Delinquent Girls in Special Needs Schools in Estonia. – Journal of Clinical Psychology and Social Pathology 1996 (3) 1–2.
38. Sentifoli, M. Vargus, selle piiritlemine ja nüüdisaja vargusejuhtumid. – Bakalaureusetöö. Tallinn 2006. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudis).
39. Сизый, А. Уголовное право Федеративной Республики Германии. Самобытность потребительской кооперации: опыт и проблемы управления: тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции, 29-30 янв. 2002 г. – Чебоксары, 2002.
40. Sootak, J. Kaks aastat karistusseadustikku – uus õigus ja uued probleemid? – Juridica I/2005, lk 35-44.

41. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2002, I trükk.
42. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2004, II trükk.
43. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2009, Kolmas trükk.
44. Sootak, J., Korduv pisivargus ja süstemaatiline vargus Rrigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus asjas 3-1-1-36-07. Juridica VII/2008, Tallinn, lk 507-509.
45. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Juura: Tallinn 1997.
46. Sootak, J. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2003.
47. Sootak, J. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2009. II väljaanne.
48. Sootak, J., Õpetus karistusseadusest. Juura: Tallinn 2003. II täidetud väljaanne.
49. Stratenwerth, G. Schweizerisches Strafrecht, Allgemeiner Teil: Die Straftat – 3. Auflage; Bern 2005.
50. Sööt, M-L. Kuritegevus Eestis 2007. – Kriminaalpoliitika uuringud 8. Justiitsministeerium: Tallinn 2008.
51. Sööt, M-L. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. – Juridica VIII/2010, 617-625.
52. Vaher, K-M. Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. – Juridica VIII/2008, 527-530.

Kasutatud normatiivmaterjalid

53. Karistusseadustik. 06.06.2001 – RT I 2002, 44, 284; RT I, 12.11.2010, 17.
54. Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmiste seadus. 24.01.2007. – RT I 2007, 13, 69.
55. Karistusseadustiku muutmise seadus. 19.06.2008 – RT I 2008, 33, 199.
56. Karistusseadustiku rakendamise seadus. 12.06.2002 – RT I 2002, 56, 350.
57. Kriminaalkoodeks. 01.06.1992 – RT 1992, 20, 287; RT III 2002, 11, 108.
58. Kriminaalmenetluse seadus. 12.03.2003. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 17.04.2012, 6.
59. Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. – Riigikogu õiguskomisjon: Tallinn 26.03.2008.

60. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27.03.2002 – RT I 2002, 35,216; RT I, 06.12.2010.
61. Väärteomenetluse seadustik. 22.05.2002 – RT I 2002,110, 654; RT I, 29.12.2011.

Kasutatud kohtupraktika

62. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 18. veebruaril 1997 nr 3-1-1-22-97 Rando Kariste kriminaalasjas. – RT III 1997, 12, 128.
63. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 22. augustil 2000 nr 3-1-3-9-00 Margus Tänavas süüditunnistamises. – RT III 200, 20, 220.
64. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 15. veebruaril 2000 nr 3-1-1-23-00 Andres Uusnurme süüdistuses. – RT III 2000, 79.
65. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 28. märtsil 2000 nr 3-1-1-36-00 Toomas Kungla süüdistuses. – RT III 2000, 10, 107.
66. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 28. mail 2001 nr 3-1-1-60-01 Jüri Koppeli süüditunnistamises. – RT III 2001, 19, 201.
67. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 05. märtsil 2002 nr 3-1-1-16-02 Vladimir Salnikovi süüditunnistamises. – RT III 2002, 9, 88.
68. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus 26. novembrist 2002 nr 3-1-1-116-02 Igor Drobini asjas. – RT III 2002, 35, 376.
69. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 27. jaanuaril 2003 nr 3-1-1-3-03 Vladimir Smirnovi süüdistuses. – RT III 2003, 4, 38.
70. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 06. veebruaril 2003 nr 3-1-1-9-03 Oleg Sumenkovi kriminaalasjas. – RT III 2003, 5, 50.
71. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused 01. aprillil 2004 nr 3-1-1-4-04 Denis Stetsenko süüdistuses. – RT III 2004, 10, 117.
72. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 09. novembrist 2004 nr 3-1-1-81-04 Veiko Oskpuu süüditunnistamises. – RT III 2004, 31, 168.
73. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 06. oktoobril 2006 nr 3-1-1-78-06 Rene Peilmani süüdistuses. – RT III 2006, 36, 302.
74. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 24. septembril 2007 nr 3-1-1-36-07 Ivailo Siimani ja Margo Küti süüdistustes.

75. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 04. oktoobril 2007 nr 3-1-1-52-07 Andrei Golovašjovi kriminaalasjas.
76. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 16. juunil 2008 nr 3-1-1-31-08 OÜ Palsteve väärteoasjas.
77. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 20. aprillil 2008 nr 3-1-1-87-08 Aleksandr Gubini kriminaalasjas.
78. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 10. mail 2010 nr 3-1-1-35-10 Juri Repinski kriminaalasjas.

Avaldamata allikad

79. Politseiameti planeerimis- ja analüüsi osakonna memo, 14.03.2008.
80. Riigiprokuratuuri seisukohad süstemaatilise varguse kohaldamise kohta. – Riigiprokuratuur: Tallinn 2008.

Kasutatud internetimaterjal

81. Coghlan, A. Graffiti and litter lead to more street crime. – New Scientist 21.11.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.newscientist.com/article/dn16096-graffiti-and-litter-lead-to-more-street-crime.html> (29.04.2012).
82. Criminal Code of the French Republic (English version). – Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (29.04.2012).
83. Criminal Code of the Kingdom of Belgium. – Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/16036/preview> (29.04.2012).
84. Criminal code of the Kingdom of Sweden. Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (29.04.2012).
85. Criminal Code of the Republic Poland. – Arvutivõrgus: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (29.04.2012).
86. Criminal Law - Guide to Penal Law. Arvutivõrgus: <http://www.hg.org/eu-govt.html> (29.04.2012).

87. Enamik Harjumaa vargusi on narkomaanide kätetöö. – Postimees 07.02.2008.
Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/120208/esileht/krimi/uudised/310558.php>
(29.04.2012).
88. Juhtkiri: karistamatus peab kaduma. – Postimees 19.11.2007. Arvutivõrgus:
<http://www.postimees.ee/191107/esileht/arvamus/296339.php> (29.04.2012).
89. Karistuspoliitikast ja pikaajalisest vangistusest läbi restoratiivse õiguse prisma. Balti
Kriminaalpreventsiooni ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituut: Tallinn 19.12.2009 –
Arvutivõrgus: <http://www.crimeless.eu/artiklid.php> (29.04.2012).
90. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Esimene lugemine. – Eelnõude
infosüsteem. – Arvutivõrgus: <http://eelnoud.valitsus.ee/main#RuGSITSB> (29.04.2012).
91. Kass, M. Noormees pani 36 tunni jooksul toime 11 poevargust. – Postimees 01.02.2008.
Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/020208/esileht/krimi/309526.php> (29.04.2012).
92. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise
seaduse eelnõu. – Eelnõude infosüsteem. – Arvutivõrgus:
<http://eelnoud.valitsus.ee/main#RuGSITSB> (29.04.2012).
93. Raun, A. Päevas jääb Falckile vahele 18 poevarast. – Postimees 10.08.2008.
Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/190807/esileht/krimi/uudised/276454.php>
(29.04.2012).
94. Riigikogu koduleht. – Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1274339100#pk6500>
(29.04.2012).
95. Sulbi, R. Lasnamäel toimus samas toidukaupluses ühel päeval neli erinevat varguskatset. –
Postimees 16.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.tallinnapostimees.ee/373011/lasnamael-toimus-samas-toidukaupluses-uhel-paeval-neli-erinevat-varguskatset/> (29.04.2012).
96. Tamm, M. Ministeerium: kuritegevuse taset mõjutab noorte meeste arv. – Postimees
25.05.2011. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/449028/ministeerium-kuritegevuse-taset-mojutab-noorte-meeste-arv/> (29.04.2012).
97. Tuulik, M. Justiitsministeerium tahab uuendada majandussüütegusid puudutavat
karistusõigust. – Justiitsministeerium: Tallinn 28.03.2006. – Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/20851>(29.04.2012).

98. Šmutov, M. Kriminaalpolitsei: statistika viitab tõsistele sotsiaalsetele probleemidele. – Postimees 25.06.2011. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/479636/kriminaalpolitsei-statistika-viitab-tosistele-sotsiaalsetele-probleemidele/> (29.04.2012).
99. Šmutov, M. Poevargad pakuvad saaki müüa lausa kaupluse lähedal. – Postimees 26.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/377890/poevargad-pakuvad-saaki-muua-lausa-kaupluse-lahedal/> (29.04.2012).